Vysoká škola ekonomická v Praze

Národohospodářská fakulta

Hlavní specializace: Veřejná správa a regionální rozvoj

PROBLEMATIKA CÍRKEVNÍCH RESTITUCÍ V ČESKÉ REPUBLICE

bakalářská práce

Autor: Zuzana Novopacká

Vedoucí práce: JUDr. Tomáš Louda, CSc.

Rok: 2016

Prohlašuji na svou čest, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a s použitím uvedené literatury.

Zuzana Novopacká

V Praze dne 12. 12. 2016

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala vedoucímu mé práce panu doktoru Tomáši Loudovi za jeho cenné rady a připomínky, a především za ochotu vést tuto bakalářskou práci.

Vysoká škola ekonomická v Praze
Katedra práva

Národohospodářská fakulta
Akademický rok: 2015/2016

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Zpracovatelka: **Zuzana Novopacká**

Studijní program: Ekonomie a hospodářská správa

Obor: Veřejná správa a regionální rozvoj

Název tématu: **Problematika církevních restitucí v České republice**

Zásady pro vypracování:

1. Cílem bakalářské práce bude podat ucelený pohled na v posledních letech aktuální problematiku církevních restitucí v České republice.
2. Navracení majetku a finanční vyrovnání státu s církvemi probíhá od roku 2013, po nabytí účinnosti zákona č. 428/2012 Sb., o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi, ve velké míře a setkává se s rozporuplnými reakcemi obyvatel České republiky. Práce by se měla pokusit odpovědět na otázky, zda je navracení majetku církvím přínosem pro rozvoj regionu a zda je z historického, právního a morálního hlediska správné.
3. Teoretická část práce bude metodou analýzy, syntézy a komparace definovat církevní restituce v České republice, pohlédne do minulosti a osvětlí, jak se církev stala vlastníkem majetku, který jí již byl a který stále má být v České republice restituován.
4. Praktická část podrobně rozebere zákon č. 428/2012 Sb., o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi a o změně některých zákonů (zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi).

Rozsah práce: 40

Seznam odborné literatury:

1. Hrádela, K: „Co bylo ukradeno, musí být i vráceno" anebo právní rozbor k problematice restitucí církevního majetku. 2012.
2. Kolář, P., Kříž, J. (eds.): Narovnání vztahu mezi církvemi a státem. CEVRO institut, o.p.s. 2009.
3. Koudelková, P. a kol.: Příležitosti a výzvy v komunikaci církve v 21. století. Nakladatelství Karolinum, UK v Praze. 2015. ISBN: 978-80-246-2785-4.
4. Sbírka zákonů ČR: Zákon č. 428/2012 Sb., o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi. 2012.

Datum zadání bakalářské práce: březen 2016

Termín odevzdání bakalářské práce: červen 2016

Zuzana Novopacká
Řešitelka

JUDr. Tomáš Louda, CSc.
Vedoucí práce

JUDr. Ján Vondráček
Vedoucí ústavu

doc. Ing. Miroslav Ševčík, CSc.
Děkan NF VŠE

Abstrakt

Tato bakalářská práce se zabývá problematikou tzv. církevních restitucí a tématem odluky církve od státu v České republice. Jejím cílem je podat ucelený pohled na toto kontroverzní téma. Teoretická část je zaměřena na definici základních pojmů a obsahuje historickou analýzu církevního majetku. Praktická část práce obsahuje rozbor zákona č. 428/2012 Sb. a poukazuje na jeho silné a slabé stránky. Také jsou v ní obsaženy některé příklady sporných kauz, které se navracením majetku církvím zabývají. Na základě této práce lze konstatovat mnoho nesrovnalostí a kritických bodů přijatého zákona a lze shledat toto téma velice rozporuplným.

Klíčová slova: církve a náboženské společnosti, restituce, majetkové křivdy, odluka, zákon č. 428/2012 Sb.

JEL klasifikace: D74, G23, Q15, Z12

Abstract

This bachelor thesis deals with the issue called church restitutions and the topic of the separation between churches and the state in the Czech Republic. Its main goal is to provide a comprehensive view on this controversial theme. The theoretical part provides basic definition of related concepts and contains a historical analysis of church property. The practical part consist of analysis of the Act. No. 428/2012 Coll. and highlights its strengths and weaknesses. It also contains some examples of contentious cases dealing with the return of church property. Based on this bachelor thesis we can say there is a many irregularities and critical points of adopted Act and we may find this topic very debatable.

Keywords: churches and religious communities, restitutions, property injustices, separation, Act No. 428/2012 Coll.

JEL classification: D74, G23, Q15, Z12

Obsah

Úvod 1

1 Teoretická část

1.1 Úvod do problematiky církevních restitucí - vymezení pojmů 2

1.1.1 Restituce 2

1.1.2 Vyvlastnění 2

1.1.3 Konfiskace 3

1.1.4 Církevní restituce a církevní majetek 3

1.2 Historie církevního majetku v českých zemích 5

1.2.1 Raný a vrcholný středověk (do konce 14. století) 6

1.2.2 Husitství a reformace (15. století - 1620) 8

1.2.3 Pobělohorské období (1620-1740) 9

1.2.4 Osvícenství a policejní absolutismus (1740-1848) 9

1.2.5 Přechod ke konstitucionalismu (1848-1918) 12

1.2.6 První republika (1918-1938) 13

1.2.7 Období nesvobody (1938-1945) 16

1.2.8 Období limitované demokracie (1945-1948) 16

1.2.9 Komunistická diktatura (1948-1989) 17

1.3 Transformace české ekonomiky po roce 1989 18

1.3.1 Nastolení náboženské svobody 19

1.3.2 Restituční zákony a právní předpisy související s majetkem církví a náboženských společností 20

1.4 Dílčí závěry teoretické části práce 23

2 Praktická část

2.1 Obecný úvod k restitučním procesům ve světě 25

2.2 Návrh zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi vládou Miroslava Topolánka v roce 2007 27

2.3 Zákon č. 428/2012 Sb., o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi 29

2.3.1 Předmět úpravy (§1) 31

2.3.2 Rozhodné období (§1) 32

2.3.3 Oprávněné osoby (§3) 33

2.3.4 Povinné osoby (§4) 35

2.3.5 Právní důvody pro navracení majetku církvím (§5) 36

2.3.6 Vydání a nevydání věci dle zákona (§6, §7, §8) 39
2.3.7 Finanční náhrada (§15) 42
2.3.8 Příspěvek na podporu činnosti dotčených církví a náboženských společností (§17) 45
2.3.9 Výjimky stanovené zákonem (§18) 47
2.4 Vymezení původního církevního majetku a výpočet finanční náhrady 48
2.5 Kritika zákona 52
2.6 Vliv církevních restitucí na rozvoj regionů 56
2.7 Občansko-právní žaloby před přijetím zákona č. 428/2012 Sb. 58
Závěr 62
Seznam tabulek a grafů 65
Seznam literatury a použitých zdrojů 66
1. Knižní literatura 66
2. Komentáře 66
3. Odborné práce 67
4. Články ve sborníku 67
5. Elektronická literatura a odborné elektronické články 67
6. Elektronické novinové články, rozhlasové a televizní pořady 68
7. Elektronické dokumenty 69
8. Právní předpisy, soudní nálezy 72
9. Ostatní 72

Úvod

Problematika církevních restitucí a navracení zabaveného majetku komunistickým režimem církvi je kontroverzním tématem, které je v posledních několika letech velmi diskutováno a stále je více než aktuální. Vládou přijatý zákon č. 428/2012 Sb., o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi pozvedl vlnu vášní v celé České republice a církevní restituce se tak staly celospolečensky diskutovaným tématem, které se dotýká široké veřejnosti. Množství odborníků se pravidelně k dané problematice vyjadřuje, ovšem v mnohých případech se nejedná o nestranné analýzy, nýbrž spíše o subjektivní názorová vyjádření. Také je s podivem, že se na trhu dosud neobjevil dostatek publikací, které by podávaly ucelený pohled na toto téma. Záměrem této bakalářské práce je podat sice pro velikost tématu stručný, přesto však komplexní pohled na církevní restituce v naší republice.

Teoretická část práce má za cíl uvést čtenáře do problematiky církevních restitucí z širšího pohledu. Zprvu předkládá definice některých pro toto téma stěžejních pojmů, jako jsou pojmy restituce, vyvlastnění a konfiskace. Dále pak základní přiblížení pojmu církevní restituce a církevní majetek s úvodním výčtem restitučních zákonů v České republice a prvotním seznámením se se zákonem č. 428/2012 Sb., o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnosti, který je stěžejním tématem celé práce. Následná kapitola teoretické části je dějinným exkurzem a předkládá podrobný historický pohled na vývoj církevního majetku v českých zemích od raného středověku až po současnost.

Protože jsem jako autorka této práce dosud přišla do styku s tématem církevních restitucí pouze povrchně, jsou pro její zpracování výchozí především poznatky získané studiem odborných publikací, které jsou v práci formou literární rešerše předloženy čtenáři. V praktické části práce jsou využity k rozboru a zkoumání problematiky spojené s přijetím zákona č. 428/2012 Sb., o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi především metody srovnávání a analýzy.

Cílem práce je zjistit, zda rozsah restituce církevního majetku, který stanoví zákon č. 428/2012 Sb., je z historického, právního a morálního hlediska adekvátně vymezen a zda navracení majetku církvi přispívá k rozvoji regionů. Hypotéza práce zní: „Schválením zákona č. 428/2012 Sb. došlo ke značnému zvýhodnění církví a náboženských společností oproti ostatním restituentům v České republice.“

1 Teoretická část

V teoretické části se práce nejprve zaměří na obecný úvod do problematiky a vymezí základní pojmy, které je nutné pro orientaci v tématu znát. Poté následuje analýza historického vývoje majetku církví v českých zemích a v závěru výčet restitučních zákonů, které byly v období transformace české ekonomiky po roce 1989 přijaty.

1.1 Úvod do problematiky církevních restitucí - vymezení základních pojmů

Pro orientaci v tématu a správné porozumění myšlenek práce je důležité znát některé základní pojmy, se kterými se čtenář na následujících stránkách setká.

1.1.1 Restituce

Pojem *restituce* pochází z latinského termínu *restitutio in integrum*, což v právu označuje „navracení/uvedení v předešlý stav".[1] Vedle reparace, satisfakce, represe jde o jednu z forem nápravy důsledků protiprávního chování. Tento termín má svůj původ v právu římském a představoval mimořádný prostředek římského magistráta, jímž z důvodů hodných zvláštního zřetele odstraňoval některé nežádoucí důsledky civilního práva a směřoval k navrácení do předešlého stavu se všemi z toho vyplývajícími důsledky. V dnešním pojetí jde spíše o posunutý význam tohoto pojmu, jehož smyslem je náprava některých intervencí do majetkových práv, jako jsou majetkové křivdy, důsledky perzekuce či protiprávní stavy.[2] Na druhé straně při budování nového demokratického státu po roce 1989 panovala také představa, že jsou jednou z nejrychlejších metod privatizace státního majetku.[3]

1.1.2 Vyvlastnění

Pro správné pochopení problematiky restitucí je dále nutné od sebe rozlišit pojem restituce a pojem *vyvlastnění* (expropriace). Podle nálezu Ústavního soudu ČR publikovaného pod číslem 16/93 ze dne 24. 5. 1994 je restituce „odstraněním protiprávnosti

[1] KOLÁŘ, Petr; KŘÍŽ, Jakub (eds.). *Narovnání vztahu mezi církvemi a státem*. 1. vyd. Praha: CEVRO Institut, 2009. Str. 18. ISBN 978-80-87125-08-3. (Dále jen Kolář, Kříž, 2009).

[2] Manifestace na podporu znárodnění průmyslu u příležitosti vyhlášení dekretů prezidenta republiky 25. října 1945: Znárodnění, vyvlastnění a konfiskace - ukázka. In: *Nakladatelství Auditorium s.r.o.* [on-line]. Str. 14. [Cit. 12. 3. 2016]. Dostupné z: www.auditorium.cz/pdf/ZNAR-ukazka.pdf

[3] PAVLÍČEK, Václav a kolektiv: *Ústavní právo a státověda* II. díl. Ústavní právo České republiky. 2. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2015. Str. 297. ISBN 978-80-7502-084-0. (Dále jen Pavlíček, 2015).

při převodu vlastnictví, případně protiprávního zásahu do vlastnického práva, a to navrácením věci do původního právního vztahu s právními účinky ex tunc[4]“.[5] Z toho důvodu se většinou v rámci restitucí jedná jen o poskytnutí finanční náhrady (kompenzace). Vedle tohoto existuje pojem vyvlastnění, který není Ústavou ani jinými právními předpisy fakticky definován, ale jehož podstatu lze z mnoha předpisů dovodit jako „nucené odejmutí vlastnického práva ve veřejném zájmu, a to na základě zákona a za náhradu a s právními účinky ex nunc[6]“. Hlavní odlišností těchto dvou pojmů je skutečnost, že důvodem restitucí bývá výlučně protiprávnost, kdežto k vyvlastnění dochází zpravidla ve veřejném zájmu. Zákon, který právně řeší situace spojené s vyvlastněním, je zákon č. 184/2006 Sb., o odnětí nebo omezení vlastnického práva k pozemku nebo ke stavbě, neboli zákon o vyvlastnění.[7]

1.1.3 Konfiskace

Právní řád zná vedle pojmu vyvlastnění také pojem *konfiskace*, který bude v práci mnohokrát použit. I zde se jedná o originální způsob nabytí vlastnictví státem a o druh nuceného odejmutí vlastnického práva ve veřejném zájmu a na základě zákona. Nikoli však za náhradu, jak tomu bylo v případě vyvlastnění.[8]

1.1.4 Církevní restituce a církevní majetek

Souslovím *církevní restituce* je míněno zmírnění některých majetkových křivd, jež byly spáchány komunistickým režimem církvím a náboženským společnostem v rozhodném období od 25. února 1948[9] do 1. ledna 1990 a majetkové narovnání státu s registrovanými církvemi a náboženskými společnostmi. Tato koncepce je vyjádřena v preambulích mnoha tzv. restitučních zákonů, např. v zákoně z roku 1991 o mimosoudních rehabilitacích č. 87/1991, v zákoně o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku č. 229/1991 Sb., v zákoně o postupu při převodu vymezeného nemovitého státního majetku církvím č. 498/1996 Sb. a v poslední řadě v zákoně č. 428/2012 o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi.[10]

---

[4] *ex tunc* = od počátku

[5] Pl. ÚS 16/93. In: *Salvia Kraken* [on-line]. [Cit. 14. 3. 2016]. Dostupné z: http://kraken.slv.cz/Pl.US16/93

[6] *ex nunc* = od nynějška, s okamžitou platností

[7] 131/1994 Sb. Nález ÚS ČR. In: *Zákony pro lidi.cz* [on-line]. Dostupné z: http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1994-131

[8] Pl. ÚS 16/93. In: *Salvia Kraken* [on-line]. [Cit. 14. 3. 2016]. Dostupné z: http://kraken.slv.cz/Pl.US16/93

[9] 25. únor 1984 je výročím připojení Československa k sovětskému mocenskému bloku a přechodem od demokracie k totalitě.

[10] HRÁDELA, Karol: „Co bylo ukradeno, musí být i vráceno“ anebo právní rozbor k problematice restitucí církevního majetku. In: *JUDr. Karol Hrádela advokátní kancelář* [on-line]. Str. 37-38. Naposledy upraveno 9. 5. 2012. [Cit. 14. 3. 2016]. Dostupné z: http://www.akhradela.cz/clanky.html. (Dále jen Hrádela, 2012).

Pojem restituční zákonodárství označuje právně politickou metodou snažící se prvotně odstranit protiprávnost v majetkových vztazích a označuje soubor zákonů, kterými došlo ke zmírnění majetkových křivd z období totality.[11]

Církevním majetkem je označován souhrn věcných práv církví a náboženských společností k movitému a nemovitému majetku. V dřívějších dobách byl často pejorativně nazýván tzv. mrtvá ruka, neboť věci ve vlastnictví římskokatolické církve mohly být zcizovány jen ve výjimečných případech se souhlasem kapituly a pro právní obchod se tak staly takřka mrtvými.[12]

Restituce církevního majetku však vykazují vůči jiným restitucím určité specifikum. V historii našeho státu nebyl vydán zákon, který by znárodňoval nebo konfiskoval církevní majetek (na rozdíl od jiných případů restitucí, kde se křivdy opíraly o formálně platné právní normy).[13] Vyvstává zde tedy otázka, zda úprava restitucí církevního majetku řešená ve vládním návrhu z roku 2008 a následně úprava schválená v zákoně 428/2012 Sb. neznamená zvýhodnění církví oproti jiným restituentům.

Restituce znamená navrácení do původního stavu, tedy i právního stavu. Jedná se o právní nástroj k odstranění křivd a bezpráví způsobených veřejnou mocí.[14] Nutné je zmínit, že před rokem 1949 nebyla v našem právním řádu zakotvena jednotná právní kategorie církevního majetku v pojetí, v jakém ho chápeme dnes, a proto je na místě hned zpočátku zdůraznit, že právní aspekty v řešení otázky církevních restitucí jsou složité a z hlediska právního nelze dojít k navrácení církevního majetku do původního stavu. K restituci církevního majetku totiž neexistuje jakákoli právní povinnost, která by měla ústavní základ, základ v mezinárodní smlouvě či jiném právním předpisu. Žádná právní cesta k vynucení jakéhokoli odškodnění církví není. Je pouze cesta politická a záleží tedy pouze a jen na státu a jeho rozhodnutí, zda a v jakém rozsahu provede odškodnění církvím za způsobené křivdy v minulosti. [15] Dá se pouze říci, že z dosavadní koncepce restitučního zákonodárství implicitně plyne, že náprava minulých křivd je nutným předpokladem k vytvoření demokratické společnosti a moderního právního státu.[16] Obecně se však má za to, že stát

[11] JÄGER, Petr., CHOCHOLÁČ, Aleš. *Zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi: Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2015. Str. 8, 13. ISBN 978-80-7478-871-0. (Dále jen Jäger, 2015).

[12] KŘÍŽ, Jakub. *Zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi: komentář*. 1. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013. Beckovy komentáře. Str. 3. ISBN 978-80-7400-472-8. (Dále jen Kříž, 2013).

[13] Kolář, Kříž, 2009, str. 19

[14] Kolář, Kříž, 2009, str. 18

[15] Hrádela, 2012, str. 6

[16] Jäger, 2015, str. 12

svým vlastním uvážením a prostřednictvím demokraticky přijatého zákona nejlépe určí, jak postupovat při restitucích zabaveného majetku. [17]

Ve výčtu restitučních zákonů poslední zmíněný zákon č. 428/2012 Sb. předpokládá, že bude církvím vydáno cca 200 tisíc ha půdy v hodnotě přibližně 134 mld. Kč a zbylých 61 tisíc ha půdy bude finančně nahrazeno částkou 59 mld. Kč splatnou během následujících 30 let. Dále má být církvím vydán nemovitý majetek v hodnotě 75 mld. Kč .[18] Státní pozemkový úřad jakožto dle zákona osoba povinná obdržel k 28. 10. 2016 celkem 3507 žádostí o vydání 68 323 pozemků a 494 staveb, přičemž celková výměra těchto staveb a pozemků činí 213 789 936 m^2.[19]

Mezi majetek, na který byl uplatněn nárok v rámci církevních restitucí, patří například kostel sv. Jana Nepomuckého na Zelené hoře, hrad Bouzov, klášter Porta Coeli v Předklášteří, Sázavský klášter nebo zámky Týniště ve Žďáru nad Sázavou a v Kroměříži. Také církve požádaly o navrácení movitých věcí, např. gotických desek tvořících Vyšebrodský oltář, čtyři obrazy ze středověkého Puchnerova oltáře a dva obrazy Petra Paula Rubense.[20]

1.2 Historie církevního majetku v českých zemích

V průběhu celé restituční kauzy čelí církev mnoha negativním ohlasům, jejichž příčiny většinou spadají před období komunistického režimu. Pro většinu české společnosti je totiž podezřelý sám původ církevního majetku, který je mnohými pokládán za důsledek pobělohorských záborů a z hlediska historického byl tedy vlastně ukraden. Církvím se ve velkém počtu případů nepovedlo prokázat, zda tomu tak bylo či nikoli.[21] Proto práce ve svém začátku shrne při podrobném pohledu do minulosti v dalších několika odstavcích majetkové poměry související s náboženstvím od prvopočátků naší země až k aktuálním dnům.

[17] PEJCHALOVÁ-GRÜNWALDOVÁ, Vladimíra; SYLLOVÁ, Jindřiška: Ústavní konformita účelového určení finančních náhrad církvím. Srovnávací studie č. 5.284. In: *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky* [on-line]. Praha, leden 2009 [cit. 21. 11. 2016]. Str. 13. Dostupné z: http://www.psp.cz/doc/00/05/74/00057440.pdf

[18] Zákon č. 428/2012 Sb., o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi. In: *Zákony pro lidi.cz.* [on-line]. Platný od 5. 12. 2012. [Cit. 14. 3. 2016]. Dostupné z: http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-428. (Dále jen Zákon č. 428/2012 Sb.).

[19] Přehled výzev. xlsx. In: *Státní pozemkový úřad* [on-line]. 28. 10. 2016 [Cit. 5. 11. 2016]. Dostupné z: http://www.spucr.cz/restituce/cirkevni-restituce/informace-o-podanych-vyzvach-a-dohodach

[20] Církve požádaly o více než 90 tis. pozemků a 1700 staveb. In: *ČT24* [on-line]. Zveřejněno 18. 1. 2012. [Cit. 14. 3. 2016]. Dostupné z: http://m.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/258830-cirkve-pozadaly-o-vice-nez-90-tisic-pozemku-a-1700-staveb/

[21] KOUDELKOVÁ, Petra (ed.). *Příležitosti a výzvy v komunikaci církve ve 21. století: Petra Koudelková (ed.)*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2015. Str. 20. ISBN 978-80-246-2785-4.

1.2.1 Raný a vrcholný středověk (do konce 14. století)

První písemné zmínky o christianizaci v českých zemích spadají do období Velkomoravské říše a popisují křest Moravanů v roce 831 a Čechů v roce 845 související s misijní činností podunajských biskupství pasovského a řezenského z Francké říše. V tehdejší křesťanské západní a střední Evropě byla katolická církev považována za jednu ze složek státu, nad níž měl široké pravomoci panovník.[22] Právní zvyklostí vycházející z germánského práva byla tzv. teorie vlastnických kostelů, podle níž veškeré majetky, které panovník církvi poskytl, náležely i nadále do jeho vlastnictví.[23]

V 2. polovině 9. století se chtěl kníže Rastislav vymanit z vlivu Východofrancké říše a požádal římského papeže Mikuláše I. o vyslání křesťanských věrozvěstů. Roku 863 přišli na Velkou Moravu misionáři Cyril a Metoděj, kteří vytvořili a zavedli staroslovanské písmo hlaholici. Také zpracovali Civilní zákoník (Zakon sudnym ljudem), který se zmiňuje o určitém majetku církevních institucí.[24]

Po zániku Velké Moravy již hovoříme o českém státu a počíná se zde vytvářet církevní majetek. K rozmachu církve docházelo za přemyslovských knížat, kdy z vůle státu začala získávat prostředky pro svou činnost. Ovšem právě státní souhlas na podporu církví byl důvodem, proč je stát často nepovažoval za vlastníky majetku, nýbrž spíše za správce majetku státu. Církevní majetek tedy byl majetkem odvozeným od vůle dárce a tento dárce jej mohl církvi kdykoli odejmout.[25] O svévolných zásazích panovníka do církevní samosprávy a majetkových poměrů svědčí např. změny zakladatelských listin církevních řádů nebo zadržování značné části desátku.[26]

Klíčové pro další vývoj církevní správy bylo založení pražského biskupství v roce 973 podléhajícího mohučskému metropolitovi. Kníže nadále zůstával ochráncem, dárcem i pánem církve. V roce 1063 pak bylo obnoveno biskupství moravské též podřízené mohučskému metropolitovi.[27]

Po získání monopolu na víru se katolická církev snažila získat majetek státu do svého vlastnictví a začala si jej všemožnými způsoby vynucovat. Až na počátku 13. století

[22] Kříž, 2013, str. 5

[23] HONČ, Petr: Církevní majetek v českých zemích. In: *České biskupská konference* [on-line]. Zveřejněno 30. 4. 2014. [cit. 8. 10. 2016]. Str. 6. Dostupné z: https://www.cirkev.cz/archiv/140330-cirkevni-majetek-v-ceskych-zemich. (Dále jen Honč, 2014).

[24] Kříž, 2013, str. 5

[25] Hrádela, 2012, str. 43

[26] Kříž, 2013, Str. 5

[27] Honč, 2014, str. 6

došlo k přehodnocení podřadného postavení katolické církve v českých zemích ve vztahu k panovníkovi. Roku 1216 došlo ke konfliktu mezi českým panovníkem Přemyslem Otakarem I. a pražským biskupem Ondřejem[28], který byl ukončen roku 1221, kdy bylo pražskému biskupství vydáno tzv. Velké privilegium české církve, jež tak získala právo na plný desátek i na vlastnictví církevního majetku. Došlo tak k transformaci institutu vlastnických kostelů na systém patronátní, nicméně zakladatelé a jejich právní nástupce nadále s majetkem církevních institucí nehospodařili, nýbrž nad ním pouze vykonávali dohled.[29] Od té doby se ovšem dá říci, že církev jistým způsobem začala prosazovat svá majetková práva.[30]

Za pomoci inkvizice, desátků apod. získaly církevní instituce ve 13. a 14. století významné vlastnictví. Protože byla církev považována za „spolehlivého prostředníka vstupu dobrých křesťanů mezi spasené“, objevila se celá řada donátorů, která poskytla značnou finanční a movitou podporu církevním právnickým osobám. Kulminační období nastalo za vlády Karla IV., který za zásadní pilíř své vlády považoval kooperaci s katolickou církví. České země jako poslední z evropských království, kde převažovalo katolictví, získaly nezávislou církevní organizaci bezprostředně podřízenou papeži a nezávislé církevní soudnictví.[31] Důležitým momentem byl vznik pražské církevní provincie a povýšení pražského biskupství na arcibiskupství a jemu podřízení nově vzniklého biskupství litomyšlského.[32]

Díky církevnímu fiskalismu, tj. jednostrannému zaměření politiky na zájmy pokladny, a nadměrné koncentraci majetku v katolické církvi nastala na počátku 15. století honba za funkcemi a tituly a počala se objevovat krize víry. Ozývaly se hlasy volající po radikální reformě celé církve, která měla spočívat v odstupu od hmotných statků, přičemž zde byl patrný vliv zahraničních impulzů především Viléma Ockhama, Marsilia z Padovy či Jana Viklefa.[33]

[28] Kříž, 2013, Str. 5

[29] Kříž, 2013, Str. 5

[30] ŠEBEK, Jaroslav; DOLEŽALOVÁ, Eva; KUČERA, Michael: Historie.cs - Jak církve k majetku přišly. ČT 2. In: *Česká televize. iVysílání* [on-line]. 10. 4. 2012 [cit. 21. 11. 2016]. Dostupné z: http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10150778447-historie-cs/212452801400014

[31] Kříž, 2013, Str. 7-8

[32] Honč, 2014, str. 7

[33] Kříž, 2013, str. 8-9

1.2.2 Husitství a reformace (15. století - 1620)

Na počátku 15. století se reformní myšlenky rychle rozšířily mezi středními a nižšími vrstvami, především díky kazatelům a teologům, jako byl Konrád Waldhauser, Matěj z Janova, Jan Milíč z Kroměříže nebo Tomáš Štítný ze Štítného. Nejvíce však dění doby ovlivnil Jan Hus, který soudil, že pokud institucionalizovaná církev v sobě nenajde dostatek odvahy, aby se vrátila ke svému původnímu pastýřskému poslání, musí ji k tomu donutit světská moc a musí dojít k sekularizaci církevního majetku.[34]

Upálení Jana Husa jen přispělo k radikalizaci jeho stoupenců a proti církvi se tak postavilo husitské hnutí. Došlo k rozchvácení většiny církevního majetku a církevní instituce, dříve vlastníci zhruba třetiny veškeré půdy, ztratily v době husitské revoluce odhadem téměř 90% statků. To bylo doprovázeno fyzickou likvidací nebo vyhnáním stovek kněží a řeholníků a vedlo k zániku biskupství v Litomyšli. Na sekularizaci se však podílela nejen husitská, ale také katolická šlechta.[35]

Byly přijaty čtyři pražské artikuly jako základní zemský zákon. Po ukončení husitských válek byla sekularizační opatření zlegalizována tzv. basilejskými kompaktáty roku 1436. V nich byl změněn třetí artikul „odnětí majetku církvi a návrat k chudobě“ tak, aby bylo církvi umožněno vlastnit majetek, ovšem nepočítalo se zde s žádnou restitucí (dle 5. odstavce basilejských kompaktát nesmí být nikdo nucen k nápravě škod vzniklých během válečných let). Při husitském hnutí došlo k odnímání řady církevních majetků světskou mocí bez jakékoli náhrady, mimo menší restituci za vlády krále Jiřího z Poděbrad. Husité způsobili, že přestala být katolická církev vnímána jako samostatný stav a české království se stalo oficiálně královstvím dvojího lidu. Vedle katolické církve tak začala na našem území legálně působit i církev kališnická.[36]

Katolíci po husitském období představovali na území české diecéze minoritu a mnoho jejich institucí existovalo jen formálně. Za vlády Vladislava Jagellonského docházelo k postupné restauraci katolicismu, což vyvolávalo silné napětí u majoritní části obyvatelstva nekatolického vyznání. To nakonec vyústilo v povstání stavovského nekatolického lidu a roku 1618 v první pražskou defenestraci císařských místodržících, představitelů radikálního katolického křídla. Tím bylo zahájeno povstání českých evangelických stavů proti Habsburkům. Českými povstalci byl vydán dekret o ukončení

[34] Sekularizace církevního majetku označuje proces přesunu církevního majetku do světských rukou.
[35] Kříž, 2013, str. 8-9
[36] Honč, 2014, str. 10

působnosti jezuitského řádu v Čechách, jezuitské koleje byly zabrány a majetek zkonfiskován. Během stavovského povstání byla provedena téměř úplná sekularizace církevních statků, které byly královskou komorou rozprodány.[37]

1.2.3. Pobělohorské období (1620-1740)

Ještě před bitvou na Bílé hoře se stala aktuální otázka restituce majetku, o který byla česká šlechta připravena nejen v době českého stavovského postání, ale i v období husitském a reformačním.[38] Českými stavy prohraná bitva na Bílé hoře roku 1620 ovšem přinesla v konečném důsledku značné majetky některým katolickým rodům, často i cizím, na úkor historické české šlechty. V prosinci 1621 byli vypovězeni nekatoličtí duchovní a v následujícím roce i kazatelé. Patenty roku 1624 prohlásily katolické náboženství za jediné a vznikl opětovný monopol katolické víry. Nastává obohacování se církve na úkor vypovězeného obyvatelstva.[39]

Církev získala 3,5% pobělohorských konfiskátů, přičemž 80% jich připadalo na majetek, který jí patřil před husitskými válkami.[40] Náhradou za neuskutečněnou restituci předhusitských majetků církve se stal závazek státu a panovníka z roku 1630, že bude odvádět pražskému arcibiskupovi část cla ve výši ¼ zlatého, tj. 15 krejcarů z každé bečky soli dovezené do Čech, aby měl arcibiskup prostředky na obnovu kostelů a far v Čechách.[41] Tato dohodnutá část cla měla být odváděna „na věčné časy" do tzv. solní pokladny. Výše výnosů solní pokladny v prvních několika letech její existence činila zhruba 20.000 zl. ročně a fungovala až do dob osvícenství.[42]

1.2.4 Osvícenství a policejní absolutismus (1740-1848)

Habsburské soustátí začíná sloužit dynastickým zájmům a potřebám katolické církve, nicméně později dochází k omezování církevního vlastnictví, které často nesloužilo potřebným dle zásady: „Miluj bližního svého jako sebe samého". Stát tak opětovně začíná církevní majetek omezovat a regulovat. Roku 1723 zakázal Karel VI. církevním

[37] Kříž, 2013, str. 11
[38] Kříž, 2013, str. 12
[39] Kříž, 2013, str. 12-13
[40] KALNÝ, Mojmír: Historie - stručný přehled osudů české církve ve 2. tisíciletí se zvláštním zřetelem ke vztahu státu k církvi a k systému financování církve. In: *Cisterciácký klášter Vyšší Brod* [on-line]. [Cit. 14. 3. 2016]. Dostupné z: http://www.klastervyssibrod.cz/_d/Historie-cirkevniho-majetku.pdf. (Dále jen Kalný).
[41] BÍLÁ, Martina: Církevní restituce v historických souvislostech. In: *Český rozhlas* [on-line]. Publikováno 14. 1. 2012. [Cit. 14. 3. 2016]. Dostupné z: http://www.radio.cz/cz/rubrika/historie/cirkevni-restituce-v-historickych-souvislostech.
[42] Honč, 2014, str. 15

právnickým osobám nabývat nové nemovitosti. V tom pokračovala i jeho dcera Marie Terezie a vnuk Josef II.[43]

Marie ve svých krocích ještě brala ohledy na zájmy katolické církve. Některá její opatření ve vztahu k ekonomickým aktivitám katolické církve lze pokládat za méně významná. Její některé kroky vůči řeholním řádům a kongregacím lze však považovat za předzvěst budoucích aktivit jejího syna Josefa II.[44] Například amortizačními zákony omezila nabývání majetků katolickou církví a to včetně jejích daňových privilegií. Všechno církevní jmění postavila pod dozor státní správy.[45] Zároveň připustila, aby nekatolíci nebyli nuceni k účasti na církevních slavnostech.[46]

Za vlády Josefa II. dosáhly zásahy státu do náboženského života dosud nejvyšší intenzity v dějinách českých. Jeho zákonodárství přiznávalo rozhodující slovo o věcech, které se týkaly katolické církve i státu, světské moci. Náboženské delikty považoval za pouhý přestupek a roku 1781 došlo ke zrušení monopolu katolické církve vydáním tolerančního patentu. Josef II. omezil počet církevních svátků a vydával další různá nařízení týkající se liturgických záležitostí.[47] Zrušil kláštery, které se nezabývaly vyučováním, vědou, péčí o nemocné atd. Jejich majetek však nepostátnil, nýbrž od roku 1782 zřizoval zvláštní nadační majetkové podstaty - zemské náboženské fondy (později sjednocené pod Náboženskou matici), do kterých byl tento majetek převeden. Ten pak sloužil k zajištění vzdělávání obyvatelstva a sociální péče.[48] Vedle toho byly z náboženských fondů dotovány kláštery, diecézní semináře a kapituly a byly z nich vypláceny odměny a paušály pro duchovenstvo a podporována táž církev, ke které zrušené řeholní společenství příslušelo. Důležitým zdrojem příjmů těchto fondů se staly dosud plynoucí příjmy do zrušené solní pokladny.[49] Přestože díky založení zemských fondů bylo zřízeno na 250 nových farností, byla škoda způsobená rušením klášterů nahrazena jen částečně. V konečném důsledku díky zásahům Josefa II. poklesl církevní pozemkový fond v Čechách a na Moravě na méně než polovinu.[50]

[43] Hrádela, 2012, str. 12-13

[44] Kříž, 2013, str. 16-17

[45] TRETERA, Rajmund Jiří: *Stát a církve v České republice*. Vyd. v KN 1. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002. Právo (Karmelitánské nakladatelství). Str. 19-20. ISBN 80-7192-707-4. (Dále jen Tretera, 2002).

[46] Hrádela, 2012, str. 13

[47] Tretera, 2002, str. 20-26

[48] MALÝ, Karel a kolektiv autorů: *Dějiny českého a československého práva do r. 1945*. 4. přepracované vydání. Praha: Leges, 2010. Str. 176-179. ISBN 978-80-87212-39-4.

[49] Kříž, 2013, str. 18

[50] Tretera, 2002, str. 20-26

Některé prameny [51] uvádějí, že Josef II. zostřil státní dohled nad církví s odůvodněním, že většina církevního majetku vznikla z darů bývalých panovníků a uvedl v zákon, že „církevní statky nepřestaly být statky státními“. Církvi tak údajně ponechal pouze řízení jejich hospodářského provozu pod státním dozorem.[52] Toto vyvracejí např. Mgr. Jakub Kříž, Ph.D. a JUDr. Mgr. Václav Valeš, Ph.D., kteří argumentují, že se jedná o snahy o falzifikaci české historie. O tom, že takový právní předpis nikdy neexistoval, dle nich svědčí to, že nikdy nebývá blíže charakterizován (datem vydání, číslem ve Sb. z. s. nebo Sb. z. o. apod.), že se jej stát sám nedovolával a že ke sporům o jeho existenci došlo pouze v ČR, nikoli v zemích, kde proběhlo majetkové vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi dříve.[53]

K církvi shovívavější byly Josefovy toleranční patenty, i když se jednalo o omezenou toleranci. Prioritní charakter měla za tzv. doby toleranční (1781-1861) katolická církev, která byla v tomto období státem protěžována a upřednostňována. Toleranční akty však přinesly jen částečné osvobození církve a byly považovány za nedostatečné.[54]

Po smrti Josefa II. v roce 1790 byly mnohé z církevních reforem postupně odvolány nebo přestaly být aplikovány, nicméně zásady josefinské církevní politiky zůstaly zachovány a přirozeně ani absolutistický stát se nevzdal rozhodujícího vlivu nad katolickou církví.[55]

Poté, co římská říše přestala na počátku 19. století existovat, nařídil císař František II., aby církev vydala všechno zlato a stříbro z kostelů státu, aby měl dostatečné prostředky a finance na vedení války. Rakouští císaři se cítili oprávněni rozhodovat o tom, co církev bude vlastnit a s čím bude a nebude nakládat. Roku 1811 byla na základě vyhlášení státního bankrotu realizována sekularizace církevního majetku.[56]

[51] Například se jedná o tyto prameny - JUDR. Hrádela, K: *„Co bylo ukradeno, musí být i vráceno“ anebo právní rozbor k problematice restitucí církevního majetku* nebo František Xaver Veselý: *Všeobecný slovník právní. Příruční sborník práva soukromého na radě říšské zastoupených. Se zvláštním zřetelem na nejnovější zákonodárství a poměry právní zemí Koruny české*.

[52] BÍLÁ, Martina: Církevní restituce v historických souvislostech. In: *Český rozhlas* [on-line]. Publikováno 14. 1. 2012. [Cit. 14. 3. 2016]. Dostupné z: http://www.radio.cz/cz/rubrika/historie/cirkevni-restituce-v-historickych-souvislostech.

[53] Kříž, 2013, str. 19

[54] Kříž, 2013, str. 19

[55] Kříž, 2013, str. 21

[56] Kalný, str. 35

1.2.5 Přechod ke konstitucionalismu (1848-1918)

Po revoluci v roce 1848, kdy byl odvolán kancléř Metternich a císař Ferdinand I. slíbil přetvoření Rakouského císařství v konstituční stát, se posiluje spojenectví mezi státem a církví, které bylo stanoveno v březnové Stadionově ústavě z roku 1849. V revolučním roce 1848 došlo k odbourání všech feudálních břemen, mezi které patřilo i zrušení desátků blíže konkretizované patentem č. 152/1849 ř. z.[57] Stadionova ústava byla roku 1851 Silvestrovskými patenty zrušena, nicméně v jednom z patentů byla zakotvena ochrana církví a náboženských společností, přestože jsou stejně jako ostatní podrobeny obecním státním zákonům.[58] Revoluce tak do značné míry osvobodila církve ze státního područí a započala hledání vyváženějšího uspořádání jejich vztahů.[59]

Majetkovým konkordátem v roce 1855, který byl uzavřen mezi rakouskými zeměmi a Apoštolským stolcem, stát převzal závazek hradit platy duchovních a uznal církvi její plnou majetkovou svobodu - potvrdil, že katolická církev je nejen oprávněna vlastnit majetek, ale i že je oprávněna jej získávat jakýmkoli zákonným způsobem.[60] Nezavázal se však odstranit následky dřívějších nařízení a patentů. V konkordátu pak také chybí jakákoli zmínka o tom, že by majetek považovaný státem v minulosti za specifický majetek přestal takovýmto majetkem být. Aby se do budoucna předešlo nejasnostem ohledně charakteru majetku spravovaného náboženskými fondy, bylo konkordátem stanoveno vlastnické právo náležející katolické církvi a státu bylo přiznáno pouze právo spravovat je jménem katolické církve. Konkordát přispěl k emancipaci církve, ale také zároveň narušil počínající paritní systém konfesního práva rakouského.[61] [62]

Sám konkordát byl později v roce 1870 státem vypovězen. Povinnost státu hradit nízké příjmy duchovních, ke které se konkordátem zavázal, pak stát realizoval v řadě předpisů, jimiž docházelo k zvyšování platů duchovních, a to i po vypovězení konkordátu.[63]

Po pádu bachovského absolutismu počala rozsáhlá uvolnění. Od roku 1860 do roku 1874 se vytváří základ státu, jehož systém lze nazývat systémem světského kooperačního

[57] Kříž, 2013, str. 21
[58] Hrádela, 2012, str. 14
[59] Tretera, 2002, str. 26-27
[60] Kříž, 2013, str. 22
[61] *Konfesní právo* = někdy také nazývané státní církevní právo, právní obor obsahující právní předpisy upravující poměr státu a církví
[62] Tretera, 2002, str. 27
[63] Kříž, 2013, str. 22

státu s paritním postavením církví. Protestantským patentem byla evangelíkům uznána plná rovnoprávnost s ostatními konfesemi a od roku 1861 lze také hovořit o úplné emancipaci evangelického církevního práva. Prosincová ústava z roku 1867 obsahovala řadu moderních záruk svobody víry a svědomí. Garantovala neporušitelnost jmění a nemožnost odejmutí majetku způsobem, který neustanovuje zákon. Náboženským společnostem tu bylo zaručeno právo držení a užívání jmění, nikoli však jeho plná správa a oprávnění nakládat se svým majetkem bez vlivu kohokoli jiného.[64] Fakt, že správa majetku katolické církve podléhala zvýšenému státnímu dozoru a její mnohé úkony státnímu schvalování, byl příčinou mnoha mylných závěrů, že stát byl vlastníkem církevního majetku. Zde je nutné zdůraznit, že dispoziční právo se odvozuje od práva vlastnického, nikoli naopak.[65]

1.2.6 První republika (1918-1938)

Po vzniku Československa docházelo k ostrým mezicírkevním sporům o majetek a k velkým změnám v náboženské struktuře. Katolická církevní hierarchie byla úzce spojena s rakouským mocnářstvím a její odpor k jakýmkoli reformám vedl k vystupování z katolické církve a k zakládání nových církví. V té době vznikla např. Československá církev.[66]

Odluka církve od státu, ačkoli byla obsažena v programových dokumentech všech politických stran, nebyla za první republiky provedena. Prozatímní ústava z roku 1918 problematiku vztahu církve a státu neupravovala a neřešila otázku církevního majetku. Ani ústava z roku 1920 odluku nezakotvila. Prezident T. G. Masaryk ji prosazoval ve Washingtonské deklaraci jako základ moderního československého státu.[67] Recepční normou, kterou byl převzat právní řád Rakousko-Uherska v roce 1918, nenastal žádný dramatický zlom v právním postavení majetku církví a náboženských společností a v důsledku toho ani tehdy nebyla katolická církev subjektem tzv. církevního práva. Tedy nebyla faktickým vlastníkem nemovitého majetku, který by mohla samostatně spravovat a o své vůli o něm rozhodovat, a to i v případech, kdy byla zapsána jako vlastník v pozemkových knihách. S hodnotnějším církevním majetkem nebyla oprávněna nakládat.

[64] Písemný přepis pořadu o církevních restitucích s historikem Janem Rychlíkem: Církevní restituce. In: *Radiožurnál* [online]. Zveřejněno 29. 3. 2012. [Cit. 12. 3. 2016]. Dostupné z: https://docs.google.com/document/d/1EyKnVPs0gQpwtd8g1H2zdFpPnsZzR49vBqbsvIu4hWc/edit?pli=1

[65] Kříž, 2013, str. 23

[66] Pavlíček, 2015, str. 65

[67] PAVLÍČEK, Václav: *O české státnosti. Úvahy a polemiky*. 1. vyd. Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum, 2009. Str. 169. ISBN 978-80-246-1642-1. (Dále jen Pavlíček, 2009).

Stejně tak nebyla oprávněna nakládat s cizím majetkem farních obcí, klášterů atd. Církev ani církevní právnické osoby nevystupovaly v právních vztazích zcela samostatně. [68]

Církevní vlastnictví se nezapisovalo jako vlastnictví církve, nýbrž jako vlastnictví farní obce, kláštera, kostela, nadace atd. Katolické kostely a vedlejší kostelní ústavy se zapisovaly jako samostatní vlastníci. Nemovitosti Náboženské matice se zapisovaly jako nemovitosti samostatné právnické osoby a nikoli jako majetek církve.[69]

Majetkových poměrů katolické církve se krátce po vyhlášení republiky dotkla pozemková reforma v roce 1918, která byla chápána jako částečná náprava pobělohorských křivd a měla vytvořit podmínky pro umožnění návratu těch, kteří byli nuceni se z politických a náboženských důvodů po Bílé hoře vystěhovat z Čech. Stalo se tak tzv. záborovým zákonem, který byl přijat pod tlakem revolučního mínění po válce. [70] Pozemková reforma vytvářela materiální předpoklad pro umožnění návratu vyhnaných osob do původní vlasti, kde neměly jakékoli nemovitosti a ani občanství, ale kde jej chtěly opětovně získat. Týkala se tzv. velkých pozemkových majetků a do záboru tak náležely pozemky o velikosti 150 ha zemědělské půdy a 250 ha veškeré půdy, kterou vlastnila jedna osoba. K přechodu vlastnického práva z dosavadního vlastníka na stát došlo až v případě, kdy zábor převzal Pozemkový fond. Náhrada za převzatý pozemkový majetek vycházela z průměru cen docilovaných v letech 1913-1915 při prodeji statků o rozloze přes 100 ha. Vzhledem k válečné a poválečné inflaci byli za těchto podmínek původní vlastníci velmi finančně poškozeni.[71]

O možnost návratu projevili zájem také čeští evangelíci, kteří museli v minulosti svou vlast opustit. Jejich snahy se však setkaly s nezájmem u odpovědných vládních činitelů a především s odporem ze strany katolíků a velkostatkářů, jejichž majetek měl těmto navrátilcům sloužit. Přesto se však po 1. světové válce vrátilo do Československa 104 000 reemigrantů.[72]

Zábor se týkal i majetku církve, s kterým stejně nebyla oprávněna nakládat jako úplný vlastník. Docházelo k němu za minimalizovanou náhradu, což vycházelo z malé vážnosti církve v tehdejší době a částečně i z jejího vystupování proti zájmům Čechů

[68] Hrádela, 2012, str. 19
[69] Hrádela, 2012, str. 19
[70] Pavlíček, 2015, str. 85
[71] Kříž, 2013, str. 24
[72] Pavlíček, 2015, str. 88-89

v minulosti. Zákon z roku 1919 o zabrání velkého pozemkového majetku byl považován za splacení jednoho z velkých dluhů, kterými byli Češi zatíženi - „dluhů vůči národu i historii“. Zákon stanovil, že nový vlastník neměl do budoucna právo s nově nabytým pozemkem nakládat dle své vůle. Odborná literatura uvádí, že se pozemková reforma týkala zhruba 40 katolických církevních právnických osob v Čechách a 20 na Moravě a ve Slezsku.[73] Záboru podle zákona podléhalo 234 119 ha církevní půdy. Na nové nabyvatele bylo převedeno jen celkem 36 975 ha, tj. 16% církevní půdy. K menšímu úbytku církevního majetku docházelo i za německé okupace.[74]

Otázce církevního majetku se v roce 1928 věnovala smlouva mezi Svatým stolcem a ČSR, tzv. Modus vivendi. Smlouva se týkala především plného uznání nástupnického práva Československa ve vztahu k dřívější monarchii a obsazování biskupských stolců v ČSR. Československo touto smlouvou souhlasilo s omezením svých práv týkajících se jmenování arcibiskupů, diecézních biskupů a dalších církevních funkcionářů. Ta byla plně vložena do rukou Svatého stolce a vláda byla oprávněna vznést pouze námitky politického rázu. Svatý stolec se naproti tomu smlouvou zavázal upravit hranice diecézí v souladu s hranicemi státu, čímž měl vyjádřit uznání hranic československého státu jako definitivní. Tento svůj závazek však splnil až papež Pavel VI. v roce 1977 v důsledku rozhodnutí II. Vatikánského koncilu. Odborníci polemizují, zda se v případě Modu vivendi skutečně jedná o smlouvu či o politickou dohodu. Dnes jen v některých státech jsou smlouvy se Svatým stolcem považovány za smlouvy mezinárodní a v některých případech jsou označovány za konkordáty, jež jsou pouze privilegiem. Prezident T. G. Masaryk Modus vivendi nepodepsal, podle tvrzení jeho spolupracovníků proto, že se nejedná o smlouvu Československa s jiným státem. Svatý stolec totiž nebyl považován za subjekt mezinárodního práva. Proto nebyla smlouva publikována ve Sbírce zákonů.[75]

Ani v meziválečné době se nedá mluvit o tzv. církevním majetku, protože katolická církev neměla hospodářskou či právní dispozici s ním. Majetkové transakce vyžadovaly souhlasu okresního či zemského úřadu, popřípadě ministerstva a jednalo se tak o veřejné

[73] Kříž, 2013, str. 25
[74] NĚMEČKOVÁ, Jana: ČSR 1918-1938. In: *Církevní majetek* [on-line]. [Cit. 23. 10. 2016] Dostupné z: http://olesnice.katolik.cz/serialy/majetek/6_etapa.php
[75] Pavlíček, 2009, str. 181-182

vlastnictví.[76] Církev tedy ani zde nebyla oprávněna nakládat s církevním majetkem jako úplný vlastník dle své vůle, ale pouze při respektování státem stanovených pravidel.[77]

1.2.7 Období nesvobody (1938-1945)

Po říjnu 1938, kdy byla ČSR nucena postoupit Mnichovským diktátem strategické pohraniční oblasti, byla vážně narušena katolická i evangelická organizace a mnoho církevních diecézí přišlo o značnou část svého území. Československý právní řád byl v těchto oblastech nahrazen německým s celou řadou modifikací, což umožnilo nacistickému totalitnímu systému tvrdé zacházení s církvemi a náboženskými společnostmi. Po zavedení protektorátu byly tyto praktiky rozšířeny na celé území Československa.[78]

Pochopitelně se nový režim nejvíce dotkl židovských obcí, jejichž vlastnická práva byla omezována, majetek konfiskován a vše bylo doprovázeno fyzickou likvidací a perzekucí osob židovské víry. Období nesvobody se dotklo i ostatních církví, především katolické, jejíž řády byly zakázány a kláštery vystěhovány a likvidovány. Církve přišly o značné části svých majetků ve prospěch Německé říše. K zabírání nemovitého majetku sloužil IX. odbor protektorátního Ministerstva zemědělství a lesnictví a později Pozemkový úřad pro Čechy a Moravu, jejichž úkolem bylo konfiskování půdy českých vlastníků a její převádění do německého držení.[79]

Za nacistické totality byla církev od března 1939 jedinou vnitřně svobodnou institucí, přesto mnoho českých kněží bylo nacisty perzekuováno a zahynulo v koncentračních táborech. Častou příčinou tohoto byl povzbuzující obsah jejich kázání a pomoc pronásledovaným. Např. za ukrývání československých vojáků z Velké Británie byla za heydrichiády právně zlikvidována česká pravoslavná eparchie a někteří její pravoslavní představitelé popraveni.[80]

1.2.8 Období limitované demokracie (1945-1948)

Období limitované demokracie nebylo po 2. světové válce příliš dlouhé, nicméně znamenalo zásadní zvrat v národnostním složení, majetkovém uspořádání a především

[76] Pavlíček, 2015, str. 84
[77] Hrádela, 2012, str. 23
[78] Kříž, 2013, str. 26
[79] Kříž, 2013, str. 27
[80] Tretera, 2002, str. 41

politické orientaci českých zemích. Ve vztahu k církevnímu majetku lze pozorovat v tomto období dvě protichůdné tendence. Převažující směřovala k nápravě majetkových křivd způsobených církvím a náboženským společnostem v období nesvobody a probíhala prostřednictvím dekretů prezidenta a přijatých zákonů, které zneplatňovaly některá majetkoprávní jednání z tohoto období. Naproti tomu byly církve významně omezovány v možnosti nakládat s církevním majetkem a pokračovalo jeho zestátňování.[81]

Kromě toho byl v roce 1947 přijat zákon o revizi pozemkové reformy, jímž měly být postiženy také některé církevní instituce. Cílem revize bylo zestátnit všechny zemědělské a lesní celky větší než 50 ha. Vyvlastněný nemovitý majetek měl být využit pro získávání voličské přízně pro zvýšení vlivu komunistické strany. Tato revize pozemkové reformy tedy v řadě případů neodpovídala požadavkům demokraticky přijatého zákona.[82]

1.2.9 Komunistická diktatura (1948-1989)

Když se v únoru 1948 dostala k moci komunistická strana, avizovala z počátku podporu dobrých vztahů mezi státem a církvemi. Ta se však ukázala býti pouze propagandistickým nástrojem strany a praxe byla následně zcela odlišná. Jedním z ideových cílů komunistického režimu byla likvidace náboženství jako „opia lidstva“ a jeho nahrazení vlastní ideologií.[83]

Ihned po únoru 1948 byl přijat zákon o nové pozemkové reformě, tentokráte mnohem radikálnější než původní, kterým stát odňal pozemky i pod 50 ha všem větším vlastníkům. Církvi byly ponechány farní zahrady do 2 ha, avšak přesto církev přišla cca o 80 000 ha drobných zejména farních pozemků. Tato nová pozemková reforma ovlivnila průběh revize první pozemkové reformy a přestalo se tak přísně dbát na protokoly o převzetí. V rámci revize první pozemkové reformy byla tak v konečném součtu zabrána církevní půda v Československu o rozloze cca 340 000 ha. [84]

Oba zákony, zákon o revizi první pozemkové reformy a zákon o nové pozemkové reformě, stanovily výši náhrady za vyvlastněný pozemkový majetek obvykle ve výši průměrné ceny pozemku za posledních 10 let snížené o 20%. K tomu však nikdy nedošlo

[81] Kříž, 2013, str. 28
[82] Tretera, 2002, str. 41
[83] Kříž, 2013, str. 28
[84] Kalný, str. 45

a nevyplacení netržní finanční náhrady je pak argumentem pro navracení církevního majetku, přestože na rozdíl od ostatního soukromého majetku jej není možné restituovat do stejného postavení, jaké měl před znárodněním.[85]

V roce 1949 stát přijal zákon o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností státem a na něj navazující vládní nařízení, jež oba navazovaly na omezení dříve platná pro hospodaření s církevním majetkem na našem území. Stát tak nepřestal přispívat na chod církví a dle zákona hradil církvím a náboženským společnostem podle jejich schváleného rozpočtu řádné věcné náklady spojené s výkonem bohoslužeb a jiných náboženských úkonů, i náklady spojené s církevní administrativou a mnoho dalších.[86]

1.3 Transformace české ekonomiky po roce 1989

Transformace české ekonomiky po roce 1989 byla nejradikálnější změnou národního hospodářství v uplynulých šedesáti letech. Byla tvořena čtyřmi pilíři - liberalizací cen, liberalizací zahraničního obchodu, makroekonomickou stabilizací a pro tuto práci zásadní změnou vlastnických práv. Čtvrtý pilíř není dosud ukončen a lze předpokládat, že do roku 2020 ani ukončen nebude.[87]

Všechny součásti čtvrtého pilíře transformace české ekonomiky, zejména pak restituční procesy, měly za cíl narovnat deformace vlastnických práv vzniklé v období centrálně plánované ekonomiky, a to do podoby běžné ve všech demokratických státech. V České republice byl stupeň deformace vlastnických práv ze všech států východního bloku největší.[88] Důvodem může být specifikum naší republiky, jímž je bouřlivé střídání hospodářsko-politických zřízení založených na demokratických principech s totalitním a direktivně řízeným režimem, a to především v období 2. světové války a v období budování socialistického státu.

Od revoluce se začalo slovo restituce skloňovat ve všech pádech a odstartoval se proces, který po dlouhá léta zaměstnává stovky právníků, úředníků, soudců, volných orgánů a veřejných činitelů, ale i památkářů, muzejníků, galeristů a novinářů.[89] Cílem

[85] Kříž, 2013, str. 29-30

[86] Hrádela, 2012, str. 28

[87] ZEMAN, Karel. *Analýza restitučních procesů v České republice: restituce a ostatní procesy transformující vlastnická práva*. Vydání první. V Praze: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2015. Str. 7. ISBN 978-80-246-2954-4. (Dále jen Zeman, 2015).

[88] Zeman, 2015, str. 7

[89] *Cui bono restituce II*. Doplněné a aktualizované vydání. Praha: Centrum rozvoje a prosperity, 2007. Str. 7. ISBN 80-254-0884-1. (Dále jen Cui bono restituce II., 2007)

restitučních procesů je napravit do maximální možné míry majetkové křivdy vzniklé v období nesvobody za komunistické diktatury. Zde je znovu nutné zmínit, že se jedná o zmírnění některých majetkových křivd, neboť náprava všech je nereálná.[90]

1.3.1 Nastolení náboženské svobody

Po listopadové revoluci 1989 se již nepokračovalo v ateistické politice státu a církvím se otevřely možnosti svobodného působení. Hned v prosinci roku 1989 bylo zrušeno trestněprávní omezení působení církví a náboženských společností a v lednu následujícího roku byl zrušen institut udělování státního souhlasu k výkonu duchovenské činnosti.[91]

Svatý stolec se snažil prosazovat své zájmy a svou suverenitu i na území České republiky. Ovšem právní subjektivita Svatého stolce jako představitele katolické církve je rovněž sporná a ani v současné mezinárodní praxi není řešena jednoznačně. Pokud by kterýkoli stát připustil, aby Svatý stolec jednal a uzavíral smlouvy za občany tohoto státu jako představitel celé katolické církve ve vztahu k vládě státu nebo proti němu, bylo by to zásadním zásahem do státní suverenity a personální výsosti takového státu.[92] Z podstaty suverenity státu totiž vyplývá, že pro něj nesmí být závazné předpisy tzv. práva církevního - právem je jen to, co stát sám svými normami za právo pro něho platné prohlásil a uznal.[93] Ústava nedovoluje, aby byla státní moc vykonávána jinými subjekty, než které jsou v ústavních předpisech uvedeny a není proto přípustná státní církev ani společenské stranické a státní orgány, které by funkci státu plnily. Proto např. stát svěřil do rukou církve vznik manželství, ale ponechává si monopol na jeho zrušení.[94] Neznamená to však, že by církev neměla na území České republiky právní subjektivitu. Za její organizační složky se považují farnosti a jiné právnické církevní osoby, které jsou dle práva vlastníci majetku, nikoli církev samotná. [95]

V lednu 1991 byla přijata Listina základních práv a svobod jako součást Ústavního pořádku České republiky. V její první hlavě je vyjádřeno pojetí laického státu a výslovně uvedeno, že se náš stát nesmí vázat na výlučnou ideologii ani na náboženské vyznání. Článek 16 zaručuje, že církevní a náboženské společnosti spravují své záležitosti samy,

[90] Zeman, 2015, str. 9-10
[91] Kříž, 2013, str. 30
[92] Pavlíček, 2015, str.500
[93] Pavlíček, 2009, str. 205
[94] Pavlíček, 2015, str. 382
[95] Pavlíček, 2009, str. 188-189

avšak stát má oprávnění jejich práva omezit, pokud je to nezbytné pro ochranu veřejné bezpečnosti, pořádku, zdraví a mravnosti nebo práv a svobod druhých.[96] To opravňuje i státní zásahy do vnitřních poměrů církve a náboženských společností podle principu svrchovanosti státu.[97] Povinnost restitucí listina nezavedla a nezavedla ji ani jakákoli jiná právní norma. Lze však říci, že touto listinou právně skončil výkon státního dozoru nad církvemi a jejím přijetím byla cesta církví a náboženských společností ke svobodě završena. Formálně bylo příslušné ustanovení týkající se výkonu státního dozoru nad církvemi zrušeno až v roce 1992. Nejprve zákonem ČNR č. 165/1992 Sb. a následně novelou zákona č. 522/1992 Sb., o hospodářském zabezpečení církví.[98]

Od počátku roku 1990 se připravoval zákon o svobodě náboženské víry a postavení církví a náboženských společností. Tento schválený zákon č. 308/1991 Sb. charakterizoval církve a náboženské společnosti jako dobrovolná sdružení osob stejné náboženské víry v organizaci s vlastní strukturou, orgány, vnitřními předpisy a obřady, které mohou vytvářet komunity, řády, společnosti a podobná společenství a mohou vlastnit movitý i nemovitý majetek a mít i jiná majetková a nehmotná práva. Přitom udával jen minimální omezení církví při nakládání s církevním majetkem.[99] Tento zákon byl později zrušen zákonem č. 3/2002 Sb., o církvích a náboženských společnostech, který upravuje postavení těchto sdružení v souladu s čl. 2. odst. 1 Listiny základních práv a svobod, a který poslanci označovali za cestu k odstranění komunistických křivd. Při jeho přijetí bylo v České republice registrováno 21 církví a náboženských společností, přičemž v jeho průběhu byla registrována další čtyři náboženská sdružení.[100]

1.3.2 Restituční zákony a právní předpisy související s majetkem církví a náboženských společností

Restituční procesy se v České republice řešily zcela minoritně, přestože svým rozsahem i četností zaujímají velmi významnou část změn vlastnických práv země po roce 1989. Církevní restituce však byly výjimkou, neboť byly významně a široce diskutovány odbornou i laickou veřejností a vzbudily mnoho vášnivých debat. Byly schváleny jako

[96] Listina základních práv a svobod. In: *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky* [online]. Zveřejněno 16. 12.1992. [Cit. 23. 10. 2016]. Dostupné z: http://www.psp.cz/docs/laws/listina.html. (Dále jen Listina základních práv a svobod).
[97] Pavlíček, 2015, str. 381
[98] Kříž, 2013, str. 31
[99] Zákon č. 308/1991 Sb., o svobodě náboženské víry a postavení církví a náboženských společností, §4 a §6. In: *Sbírka zákonů* [online]. Zveřejněn 9. 8. 1991 [Cit. 23. 10. 2016]. Dostupné z: http://www.epravo.cz/_dataPublic/sbirky/archiv/sb057-91.pdf
[100] Pavlíček, 2009, str. 191

poslední ze všech restitučních procesů, a to proti vůli většiny odborníků a laické veřejnosti, i restituentů v ostatních režimech.[101]

Původní koncepce počítala s vytvořením jediného právního režimu, který by řešil veškeré restituce v České republice. Problematika restitucí je však z právního hlediska daleko složitější a tak bylo postupně vytvořeno a schváleno hned několik dílčích zákonů, které se zabývaly restitucí majetku fyzických a právnických osob.[102] Restituční zákony měly různou povahu. V rámci zákona č. 173/1990 Sb. byl Československé obci sokolské navrácen taxativně vypočtený majetek. Podobně byl taxativně vypočtený majetek vrácen také zákonem č. 298/1990 Sb. řeholním řádům a kongregacím a arcibiskupství olomouckému a zákonem č. 126/1992 Sb. Červenému kříži.[103]

Prvním obecným zákonem, který řešil restituci fyzických a soukromých právnických osob, a který je považován za první právní předpis řešící restituci majetku po roce 1989, je zákon č. 403 z května 1990 o zmírnění následků některých majetkových křivd, jímž proběhla tzv. malá restituce.[104] Podle něho byl fyzickým a právnickým osobám, jimž bylo odňato v 50. a 60. letech v souvislosti se znárodňovacími procesy z roku 1948 vlastnické právo k nemovitostem, popř. některým movitým věcem, vrácen tento majetek se stanovenou šestiměsíční prekluzivní lhůtou k uplatnění nároků.[105]

V roce 1991 byl přijat zákon č. 87/1991 Sb., o mimosoudních rehabilitacích, jehož cílem bylo zmírnění některých majetkových křivd způsobených v letech 1948 až 1989. Církevní soukromé právnické osoby se tak mohly dle tohoto zákona zúčastnit restituce za stejných podmínek, jako jiné soukromé právnické osoby.[106]

V roce 1990 byl pod číslem 298 přijat tzv. výčtový zákon o úpravě některých majetkových vztahů řeholních řádů a kongregací a arcibiskupství olomouckého, který byl později doplněn a změněn v roce 1991 zákonem č. 338. Na jejich základě došlo k vydání menší části objektů klášterů, které byly především Církvi římskokatolické zabrány totalitním komunistickým režimem. V přílohách vymezený výčet movitého a nemovitého majetku přešel ke dni účinnosti zákona č. 298/1990 Sb., tj. k 19. červenci 1990 na jednotlivé řády, kongregace a na arcibiskupství olomoucké. Novela zákona,

[101] Zeman, 2015, str. 40
[102] Zeman, 2015, str. 40.
[103] Pavlíček, 2015, str. 298
[104] Zeman, 2015, str. 40
[105] Pavlíček, 2015, str. 298
[106] Kříž, 2013, str. 43-45

zákon č. 338/1991 Sb., rozšířil počet vrácených klášterů a zároveň umožnil omezenou restituci movitých věcí, které se v klášterech nacházely k 10. 4. 1960. Restituentům zanikly nároky na náhradu škody, neoprávněný majetkový prospěch nebo nájemné. Řeholním řádům a kongregacím bylo vydáno na základě zákona č. 298/1990 Sb. 72 objektů, zákonem č. 338/1991 Sb. následně dalších 193 budov na území ČSFR.[107]

Dalším zákonem, který řešil restituci církevního majetku, byl zákon č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku (dále VIVzP). Tento zákon se vztahoval na půdu tvořící zemědělský půdní fond nebo do něj náležející, včetně lesního půdního fondu, a některé budovy a stavby funkčně související se zemědělskou a lesní výrobou. Po dlouhé diskuzi nakonec spadaly pod oprávněné osoby v rámci tohoto zákona pouze fyzické osoby. Ve vztahu k původnímu zemědělskému majetku církví a náboženských společností byla v rámci VIVzP stanovena dočasná blokace do doby definitivního vyřešení této otázky a majetek, jehož původním vlastníkem byly církve, náboženské společnosti, řády a kongregace, nešlo převádět do vlastnictví jiným osobám.[108]

V roce 1996 vláda Václava Klause přijala usnesení č. 498/1996 Sb., o bezúplatném převodu vymezeného nemovitého majetku církevním právnickým osobám ke zmírnění některých majetkových křivd způsobených těmto subjektům. Jednalo se v něm o restituci směřující k navrácení vlastnických práv k nepodnikatelskému majetku výčtovým způsobem. K bezúplatnému převodu majetku ve prospěch církví však nedošlo. Byl pouze vytvořen rámec, na jehož základě mělo k exekutivnímu vydávání majetku do budoucna docházet, ovšem církvím bylo vydáno na tomto základě jen několik desítek pozemků a budov.[109]

V dubnu 2000 byla zahájena jednání o bilaterální smlouvě mezi Českou republikou a Svatým stolcem, která byla ukončena v roce 2002. Ovšem protože smlouva upravovala některá práva katolické církve a roli kanonického práva v otázkách, které přísluší vnitrostátnímu zákonodárství, dostala se tak do konfliktu s čl. 10 Ústavy, neboť právně

[107] Tretera, 2002, str. 46
[108] Kříž, 2013, str. 43-45
[109] Kříž, 2013, str. 48-49

preferovala katolickou církev a zkreslovala historii vzájemných vztahů mezi ní a státem. Proto ji Poslanecká sněmovna nakonec v roce 2003 zamítla.[110]

Během posledního desetiletí 20. století došlo ještě k řadě návrhů a snah o zmírnění majetkových křivd způsobených církvím a všechny polistopadové vlády se pokoušely kontroverzní téma církevních restitucí vyřešit. Příkladem je návrh zákona o majetkové restituci a rehabilitaci církví nebo návrh zásad zákona o majetkové restituci církví, náboženských společností a náboženských charitativních organizací předložený ČNR v roce 1992 či další pokusy vlád Václava Klause, vlády Miloše Zemana a koaličních vlád v letech 1993- 2006. Všechny však byly neúspěšné.[111]

1.4 Dílčí závěry teoretické části práce

Z historie je patrné, že vztah mezi církví a státem byl od počátku značně problematický. V průběhu dějin se diametrálně měnil a dostával se z jednoho extrému do extrému druhého. Nelze církvi upřít, že její majetek byl po mnohá období ničen a drancován, což mělo vliv na její dnešní postavení a důležitost tento problém řešit. Ovšem příčinou toho nebyly jen křivdy způsobené církvi. V dějinách lze najít mnoho nespravedlností a bezpráví, jejichž původcem byla po staletí právě církev samotná.

Příznivci restitucí argumentují, že „co bylo ukradeno, musí být vráceno“ a že je nutné vypořádat se s křivdami, které komunistický režim církvím způsobil. Jejich odpůrci však poukazují na to, že by se při řešení církevních restitucí mělo jít hlouběji do historie. Konkrétně toto zdůvodňují, že už T. G. Masaryk s ostatními spoluzakladateli Československého státu usilovali o napravení křivd, které byly spáchány církví na českém národu v období násilné pobělohorské rekatolizace[112] a kritizují tak jejich nedostatečný historický rozsah. Dále pak vedou spory o to, zda „církevní majetek“ historicky skutečně církevním majetkem byl a polemizují o jeho pravém vlastníkovi.

Historický pohled, ekonomický pohled nebo právní pohled. To a mnoho dalších jsou důvody, proč jsou církevní restituce vášně vzbuzujícím tématem dneška. Dle mého názoru nelze při hledání řešení argumentovat jen jedním z těchto pohledů či směrů, ale je

[110] Vztahy se svatým stolcem. In: *Velvyslanectví České republiky při Svatém stolci* [on-line]. Publikováno 9. 1. 2002. [Cit. 24. 10. 2016]. Dostupné z: http://www.mzv.cz/vatican/cz/vzajemne_vztahy/index_2.html

[111] Kříž, 2013, str. 49

[112] *Argumenty proti: Stop církevním restitucím* [online]. [Cit. 2016-11-05]. Dostupné z: http://stop-cirkevnim-restitucim.cz/?page_id=11

zde nutná podrobná analýza každého zvlášť a jejich následná syntéza, aby se dalo najít takové východisko, které by nikoho nezvýhodňovalo, aniž by zároveň jiného nepoškozovalo. Nepopírám však, že cesta k tomuto cíli je neobyčejně složitá.

V této části práce byl nastíněn historický pohled. Církev nebyla nikdy tak svobodná, jako je dnes. V historii byla vždy vázána patronátním právem a nemohla v mnoha věcech rozhodovat samostatně bez zásahu státu. Nebylo pochyb, že „církevní majetek" byl majetkem pocházejícím z veřejných prostředků a měl sloužit k veřejným a církevním účelům. Církev však nikdy nebyla jeho neomezeným vlastníkem.[113] Sympatizuji s názory profesora Václava Pavlíčka, který se v roce 1999 v rozhovoru pro Hospodářské noviny vyjádřil, že by se k církvím mělo přistupovat jako k nadacím a majetek by jim měl být nikoli vrácen, protože to by z historického hlediska nebylo správné, nýbrž dán do správy[114].

Myslím si, že by církvi měl být navrácen některý majetek, který jí byl komunistickým režimem neprávem zabaven a nebyl nijak kompenzován. Ovšem jeho vlastnictví a zabavení bez náhrady by mělo být skutečně prokázáno. Také by mělo být přihlíženo k tomu, zda tento majetek ve státních rukou chátrá či prosperuje a zda tomu bude po navrácení církvi jinak. Zároveň by bylo dobré zvážit, zda by se opravdu při restitucích církevního majetku nemělo zohlednit i pobělohorské dění v českých zemích a faktický původ tohoto majetku.

[113] Pavlíček, 2009, str. 171, 203
[114] Pavlíček, 2009, str. 172

2 Praktická část

Následuje praktická část práce, která se podrobně zabývá rozborem a analýzou původního návrhu zákona a schváleného zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi a dalšími aspekty k tomu náležejícími.

2.1 Obecný úvod k restitučním procesům ve světě

Existuje několik způsobů, jak se vlády ve světě vypořádávají s majetkovými křivdami minulosti a jejich restitucí. Prvním a nejpoužívanějším z nich je přijetí obecného restitučního zákona, který definuje oprávněné osoby a stanoví podmínky, za nichž mohou požádat stát a jeho orgány o navrácení svého původního majetku. Druhým způsobem je výčtový restituční zákon, který přesně stanoví seznam církevního majetku, který má být v restituci převeden zpět do církevního vlastnictví. Rovněž lze restituční nároky řešit finanční kompenzací, mezinárodními smlouvami se Svatým stolcem či aktem výkonné moci nebo rozhodnutím soudu. Nejčastěji se ovšem jednotlivé způsoby kombinují.[115]

Ze zemí tzv. Visegradské čtyřky se jako první s nápravou křivd a restitučními nároky vypořádalo Polsko. Následovalo Maďarsko, které se dle odborníků na danou problematiku vyrovnalo s majetkovými křivdami nejlépe. I Slovensko přijalo důležitý právní předpis, jímž se vyrovnalo s církvemi, a to již před začátkem nového tisíciletí. Česká republika, ač co do počtu pokusů o nápravy křivd nejčinorodější, se s restitučními nároky vypořádávala nejdéle a udělala pro dořešení otázky církevních restitucí nejméně. Roli v tomto může hrát fakt, že Polsko, Maďarsko i Slovensko jsou země s velkým počtem věřících, především členů katolické církve, kdežto Česká republika je již po mnoho let považována za areligiózní a ateistickou zemi.[116]

Skutečnost, že je Česká republika stále více ateistickou zemí a počty věřících obyvatel neustále klesají, dokládají i údaje z posledních sčítání lidu. Největšího rozmachu religiozity a ideového vlivu dosáhly církve a náboženské společnosti po listopadu 1989, jak ostatně dokládají sociologické výzkumy a sčítání lidu v roce 1991.[117] Jak lze však vidět v následujícím grafu, relativní podíl věřících osob se od sčítání lidu v roce 1991 do sčítání

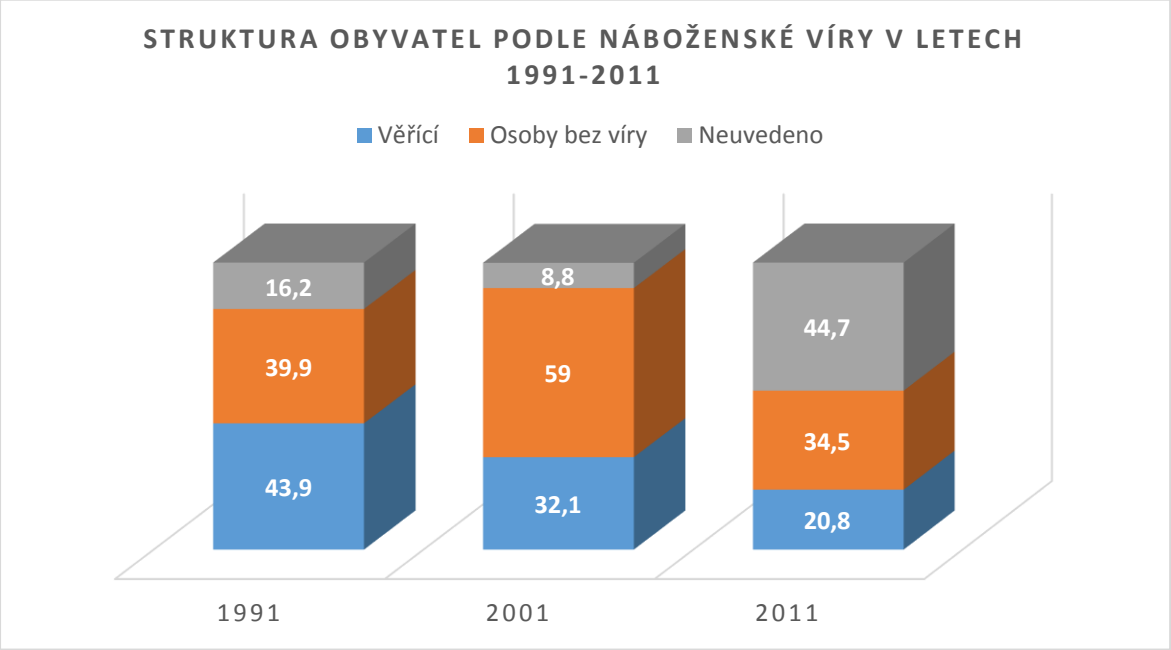
[115] VALEŠ, Václav: Vyrovnání s majetkovými křivdami spáchanými na církvích v době komunistické totality v nových zemích EU se zaměřením na odlišnosti v právní úpravě jednotlivých zemí. In: *Náboženství a veřejná moc v zemích Evropské unie. Sborník textů z konference.* Ministerstvo kultury České republiky, 2009. Str. 4-5. ISBN 978-80-86310-86-2. (Dále jen Valeš, 2009).

[116] Valeš, 2009, str. 5, 11

[117] PAVLÍČEK, Václav: Byl církvi majetek ukraden a má být vrácen? In: *České národní listy* [on-line]. Právo, 6. 6. 2012, str. 14. [Cit. 24. 11. 2016]. Dostupné z: http://www.ceskenarodnilisty.cz/clanky/prof-judr-vaclav-pavlicek-drsc-byl-cirkvi-majetek-ukraden-a-ma-byt-vracen.html. (Dále jen Pavlíček, červen 2012).

lidu v roce 2011 rapidně snížil, a to o více než dvacet procentních bodů.[118] Tento odklon od náboženského vyznání a trvající příklon k ateismu je důsledkem církevní politiky té doby, kdy nové vedení katolické církve nastoupilo vůči orgánům demokratického státu konfrontační kurs a nátlak vyjádřený soudními spory o majetek. Také se podstatně zvýšil počet osob, jež své vyznání/nevyznání vůbec neuvedly.[119]

Graf 1 - Struktura obyvatel podle náboženské víry v letech 1991-2011

Zdroj: *Český statistický úřad, vlastní zpracování*

Pan Rektořík nazval stav, ve kterém se Česká republika nalézala před přijetím zákona č. 428/2012 Sb. a částečně se stále nalézá, jako „historické církevní trauma české společnosti“. Neochota politické reprezentace udělat tečku za restitučními procesy a jednou provždy je vyřešit, tkvěla pravděpodobně v přejatých negativních stereotypech o církvi a náboženství a také ve strachu ze ztráty suverenity.[120] [121]

[118] Změny struktury obyvatel podle náboženské víry v letech 1991, 2001 a 2011. In: *Český statistický úřad* [on-line]. [Cit. 21. 11. 2016]. Dostupné z: https://www.czso.cz/documents/10180/20551795/17022014a01.pdf/1dc65aec-0fb6-4513-ab65-d3beb0141b35?version=1.0

[119] Pavlíček, červen 2012

[120] REKTOŘÍK, Jaroslav: *Ekonomická dimenze křesťanství a církve - její reflexe v ČR*. Masarykova Univerzita, 2000. Brno. Str. 110, 126-127. ISBN 80-210-2293-0.

[121] Valeš, 2009, str. 9

2.2 Návrh zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi vládou Miroslava Topolánka v roce 2007

Prvním skutečným předpokladem a téměř úspěšným pokusem o majetkové vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi v České republice se stal návrh zákona, který vypracovala koaliční vláda pravého středu Mirka Topolánka v letech 2007-2009. Její návrh vycházející z dohody mezi sedmnácti církvemi a náboženskými společnostmi obsahoval řešení, jež bylo postaveno na třech pilířích: naturálním vydání majetku, relutární finanční náhradě za nevydaný majetek nacházející se ve vlastnictví státu a paušálním příspěvku na podporu činnosti církví a náboženských společností po přechodné období.[122]

V květnu roku 2007 byla vládním usnesením č. 597 zřízena šestičlenná Komise pro narovnání vztahu mezi státem a církvemi a náboženskými společnostmi, v jejímž čele stanul tehdejší ministr kultury Václav Jehlička z KDU-ČSL. Dalšími členy komise byli ministr financí Miroslav Kalousek, ministr zemědělství Petr Gandalovič, místopředsedkyně Poslanecké sněmovny Miroslava Němcová, ministr zahraničních věcí Karel Schwarzenberg a ministryně Džamila Stehlíková. Společně vyzvali Církevní komisi, jejíž členové byly představitelé církví a náboženských společností, aby předložila údaje o jejich historickém majetku, které byly následně konfrontovány s údaji od dotčených státních orgánů a podniků. Na tomto základě vládou zřízená komise schválila principy řešení restitucí a ocenění hodnoty historického církevního majetku, který se stal předmětem majetkové křivdy. Ministerstvo kultury následně vypracovalo věcný záměr zákona, který byl odsouhlasen církevní komisí a jednomyslně schválen vládou. Ministr kultury ve spolupráci s ministrem zemědělství a ministrem financí dále vypracovali návrh zákona, který byl po jednomyslném schválení v dubnu 2008 vládou předán Poslanecké sněmovně k projednání.[123]

Struktura vlastnictví původního církevního majetku, na který si církev činí nárok, je následující - zhruba 80-90% původního církevního majetku bylo v té době ve vlastnictví státu, zbylá část pak ve vlastnictví obcí, fyzických osob a také dalších osob soukromého

[122] Majetkové vyrovnání státu s církvemi: 1. mimořádné zasedání 33. synodu ČCE. In: *Českobratrská církve evangelická - e-cirkev.cz* [on-line]. Publikováno 25. 11. 2011. [Cit. 30. 10. 2016]. Dostupné z: http://www.e-cirkev.cz/data/att/TISK_05_Majetkove_vyrovnani.pdf

[123] Jäger, 2015, str. XXI

práva. [124] Záměrem předloženého návrhu mělo být navrácení zhruba jedné třetiny zabaveného majetku církvím a náboženským společnostem, který byl v té době ve vlastnictví státu. Oprávněnými osobami byly v první kategorii řeholní řády, kongregace a jiná kněžská nebo řeholní společenství Církve římskokatolické a Náboženská matice, jež měly nárok na vydání movitých i nemovitých věcí ve vlastnictví státu, které spadaly do majetkové křivdy. V druhé kategorii jimi byly registrované církve a náboženské společnosti a právnické osoby jimi zřízené či založené jako jejich součást, které měly mít nárok na vydání pouze vymezeného okruhu nemovitých věcí. Zbylé dvě třetiny původního zabaveného majetku, v té době se nacházejícího ve vlastnictví státu, by stát církvím a náboženským společnostem kompenzoval finanční náhradou ve výši 83 miliard korun[125] vyplácenou po dobu 60 let za současného úročení ve výši 4,85 % p. a. Celková vyplacená částka by tak činila asi 270 miliard korun. Součástí návrhu bylo také přechodné dvacetileté období, během něhož by stát přestal přispívat na činnost církve, přičemž by byla přispívaná částka každý rok snižována o 5 % částky vyplacené v prvním přechodném období.[126]

Během projednávání zákona v Poslanecké sněmovně se ale hned v prvním čtení ukázalo, že tento vládní návrh zákona nemá dostatečnou podporu opozice ani některých koaličních poslanců. Nakonec byl Poslaneckou sněmovnou přijat návrh na přerušení projednávání v prvním čtení a odročení do okamžiku či doby doplnění zákona či důvodové zprávy o vymezení rozsahu vydávaného majetku a ocenění nevydávaného majetku, to jest stanovení rozsahu finanční náhrady, ke kterému se ze 184 přítomných poslanců kladně vyslovilo 93.[127]

Návrh tedy sice nebyl zamítnut, ale jednání o něm bylo přerušeno a odročeno. Poslanecká sněmovna následně zřídila Dočasnou komisi pro řešení majetkových otázek mezi státem a církvemi a náboženskými společnostmi složenou z koaličních i opozičních poslanců. V závěrečném usnesení, jímž zároveň komise ukončila v dubnu 2009 svou činnost, doporučila Poslanecké sněmovně návrh zamítnout a vyvolat nová jednání s církvemi a náboženskými společnostmi, která budou objektivně a prokazatelně vycházet

[124] KŘÍŽ, Jakub: Výběr z diskuze. In: *Náboženství a veřejná moc v zemích Evropské unie. Sborník textů z konference*. Ministerstvo kultury České republiky, 2009. Str. 208. ISBN 978-80-86310-86-2.

[125] Rozdíl mezi hodnotou odňatého historického církevního majetku a hodnotou majetku, který měl být vrácen v naturální restituci.

[126] Kříž, 2013, str. 49-50

[127] PČR, PS 2006-2010, 30. schůze, část 182. *In: Poslanecká sněmovna Parlamentu České republuky* [on-line]. 29. 4. 2008 [Cit. 2. 11. 2016]. Dostupné z: http://www.psp.cz/eknih/2006ps/stenprot/030schuz/s030182.htm

z hodnoty bývalého majetku církví a náboženských společností, který tyto vlastnily k 25. 2. 1948.[128]

Přestože se nakonec vládě Miroslava Topolánka tento návrh nepodařilo v Parlamentu prosadit, byl její plán následně vládou Petra Nečase na počátku roku 2012 obnoven a vyšlo z něj také ministerstvo kultury a speciálně ustavená komise při přípravě zákona č. 428/2012 Sb.[129]

2.3 Zákon č. 428/2012 Sb., o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi

Jednání o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi byla obnovena vládou Petra Nečase, která byla u moci v letech 2010 až 2013. Ta již ve svém programovém prohlášení uvedla, že vyrovnání mezi státem a církvemi a náboženskými společnostmi je její prioritou. Reagovala tak na kritiku Ústavního soudu o dlouhodobé nečinnosti Parlamentu v této záležitosti.[130]

Konečnému řešení situace církevních restitucí předcházelo podepsání *Deklarace shody o výkonu hospodářského zabezpečení církví a náboženských společností státem v letech 2011-2014*, jejíž signatáři byli ministr kultury MUDr. Jiří Besser, předseda České biskupské konference arcibiskup Dominik Duka, synodní senior a předseda Ekumenické rady církví Joel Ruml a předseda Federace židovských obcí Jiří Daníček. Deklarace tematicky navázala na závazky státu podílet se na hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností určené zákonem č. 218/1949 Sb. a stanovila, že se objem finančních prostředků na platy duchovních v letech 2011-2014 nebude zvyšovat.[131]

Arcibiskup Dominik Duka se k podepsání deklarace vyjádřil takto: „*Tato dohoda je odpovědí na současnou ekonomickou situaci, kdy i církve a náboženské společnosti*

[128] KASAL, Jan: Zpráva předsedy dočasné komise Poslanecké sněmovny pro řešení majetkových otázek mezi státem a církvemi a náboženskými společnostmi o činnosti komise v době od 13. června 2009 do 31. března 2009. In: *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky* [on-line]. 2009 [cit. 21. 11.2016]. Dostupné z: http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=5&CT=858&CT1=0

[129] Návrh zákona o majetkovém narovnání. In: *Českobratrská církve evangelická - e-cirkev.cz* [on-line]. [Cit. 30. 10. 2016]. Str. 20. Dostupné z: http://www.e-cirkev.cz/data/att/Navrh_zakona_o_majetkovem_narovnani.pdf

[130] Jäger, 2015, str. XXII

[131] Deklarace shody o výkonu hospodářského zabezpečení církví a náboženských společností státem. In: St*arokatolická církev v České republice* [on-line]. Publikováno 12. 1. 2011. [Cit. 10. 11. 2016]. Dostupné z: http://www.starokatolici.cz/2011/01/12/deklarace-shody-o-vykonu-hospodarskeho-zabezpeceni-cirkvi-a-nabozenskych-spolecnosti-statem

chápou potřebu úsporných opatření .... Současně lze říci, že tato dohoda souvisí s přípravou dalších jednání, která jsou v tomto roce mezi církvemi a státem na obzoru."[132]

V dubnu roku 2011 byla opět ustanovena vládní komise pro narovnání vztahu mezi státem a církvemi a náboženskými společnostmi. Jejím předsedou se stal tehdejší ministr kultury Jiří Besser, dalšími členy byly ministr financí Miroslav Kalousek, ministr zemědělství Ivan Fuksa, místopředsedkyně Poslanecké sněmovny Kateřina Klasnová, poslanci Marek Benda a Michal Babák a vedoucí kanceláře prezidenta republiky Jiří Weigl. [133] Komise byla pověřena hledáním vhodného řešení církevních restitucí a podkladem k tomu se stal návrh zákona schválený vládou Miroslava Topolánka v roce 2008. Komise se zaměřila na úpravu těch ustanovení, jež byla předmětem největších sporů. Výsledkem jednání s Církevní komisí byla shoda na navýšení rozsahu naturální restituce a naopak snížení finanční náhrady za nevydaný majetek. Také obě komise došly k závěru, že je možné zkrátit přechodné období, během něhož se bude postupně snižovat příspěvek státu na chod církví a náboženských společností. Jejich společně navržené parametry byly vládou schváleny v září 2011 usnesením č. 719.[134]

Z těchto parametrů vycházelo Ministerstvo kultury při přípravě návrhu zákona, přestože byly v dílčích případech upraveny. Návrh zákona byl následně vládou schválen v lednu 2012 a Parlamentem projednáván téměř celý rok. [135] Ve druhém čtení byl ústavněprávním výborem přijat pozměňovací návrh, jímž byla upřesněna povinnost oprávněných osob doložit skutečné vlastnictví nárokované věci v rozhodném období. Přes zamítavé stanovisko Senátu bylo nakonec jeho veto přehlasováno a návrh byl Poslaneckou sněmovnou přijat. [136] Pro přijetí zákona se z přítomných 176 poslanců vyjádřilo pro návrh zákona 115.[137]

Prezident České republiky Václav Klaus zákon nepodepsal, ovšem současně ani nevyužil své právo suspenzivního veta. Ve svém dopise paní předsedkyni Poslanecké sněmovny Miroslavě Němcové uvedl důvody, proč tak neučinil. Konkrétně

[132] Vyjádření arcibiskupa Duky k podpisu deklarace na MK ČR. In: *Církev.cz* [on-line]. Publikováno 12. 1. 2011. [Cit. 10. 11. 2016]. Dostupné z: https://www.cirkev.cz/archiv/110112-vyjadreni-arcibiskupa-duky-k-podpisu-deklarace-na-mk-cr

[133] Jäger, 2015, str. XXII

[134] Návrh zákona o majetkovém narovnání. In: *Českobratrská církve evangelická - e-cirkev.cz* [on-line]. [Cit. 30. 10. 2016]. Str. 20. Dostupné z: http://www.e-cirkev.cz/data/att/Navrh_zakona_o_majetkovem_narovnani.pdf

[135] Kříž, 2013, str. 51

[136] Senát Parlamentu České republiky. Senátní tisk č. 391. Návrh zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi a o změně některých zákonů. In: *Senát Parlamentu České republiky* [on-line]. Praha, 2012 [Cit. 10. 11. 2016]. Dostupné z: http://www.senat.cz/xqw/xervlet/pssenat/historie?O=8&T=391

[137] Hlasování Poslanecké sněmovny - 41/159. Dne 14. 7. 2012. In: *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky* [on-line]. Dostupné z: http://www.psp.cz/sqw/hlasy.sqw?g=56327&l=cz

napsal, že: „*zákon v podobě, jak byl přijat, nastoluje nerovné podmínky v přístupu státu k otázce restitucí a nápravy křivd minulosti mezi církvemi a náboženskými společnostmi a všemi ostatními subjekty, ať jsou jimi fyzické či právnické osoby, a to tak, že církve oproti ostatním a na úkor ostatních zvýhodňuje. Vytváří tak reálná potenciální rizika závažného prolomení naší dosavadní restituční legislativy a vzniku nových nároků a požadavků vůči státu ze strany subjektů, které se na základě tohoto zákona mohou cítit diskriminovány.*“ Nepodepsáním zákona se distancoval od jeho zpracování, přestože se sám považuje za člověka majícího pozitivní vztah k vydání historického majetku církvím.[138]

Dne 8. listopadu 2012 byl tedy oficiálně schválen zákon č. 428/2012 Sb. o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi a o změně některých zákonů a okamžikem jeho přijetí byl odstraněn protiústavní stav, jenž doposud spočíval v neexistenci právního předpisu k vypořádání historického majetku církví a náboženských společností.[139] Dle preambule se Parlament usnesl na tomto zákoně *„veden snahou zmírnit následky majetkových a jiných křivd, které byly spáchány komunistickým režimem v období let 1948-1989, vypořádat vztahy mezi státem a církvemi a náboženskými společnostmi jako předpoklad plné náboženské svobody a umožnit tak obnovením majetkové základny církví a náboženských společností svobodné a nezávislé postavení*...“ Po přijetí zákona následovalo podepsání Smlouvy o vypořádání mezi Českou republikou a jednotlivými církvemi, jejímž uzavřením jsou veškeré nároky dotčené církve vypořádány.

2.3.1 Předmět úpravy (§1)

Hned zde na začátku komentáře k zákonu bych chtěla podotknout, že cílem práce není kompletní rozbor všech částí daného zákona. V práci se proto budu zabývat jen jeho vybranými ustanoveními. Zákon byl rozdělen do čtyř hlav, osmi částí a 26 článků. Hlava I se zabývá naturální restitucí.

Předmětem zákona jsou v první řadě tzv. církevní restituce, tedy zmírnění některých majetkových křivd způsobených církvím a náboženským společnostem v rozhodném období. Druhým účelem přijetí této právní úpravy je vypořádání majetkových vztahů mezi

[138] KLAUS, Václav: Odůvodnění nepodpisu zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi: tiskové sdělení. In: *www.klaus.cz* [on-line]. 22. 11. 2012 [cit. 16. 11. 2016]. Dostupné z: http://www.klaus.cz/clanky/3245

[139] Kříž, 2013, str. 60

státem a registrovanými církvemi a náboženskými společnostmi, tedy odluka církví od státu.[140]

Podle prohlášení Ústavního soudu bylo nutné přijmout zvláštní právní předpis, který by vypořádal historický majetek církví a náboženských společností, neboť jeho absence porušuje svobody plynoucí ze zásadních článků Ústavy a Listiny základních práv a svobod (např. čl. 1 Ústavy nebo čl. 16 odst. 2). Dle čl. 16 odst. 2 Listiny základních práv a svobod spravují církve a náboženské společností své záležitosti nezávisle na státních orgánech, což zákon č. 218/1949 Sb., o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností de facto porušoval. Ústavní soud považoval za nutnost, aby bylo hospodářské zabezpečení církví státem spočívající v jejich financování právně upraveno. Zde je patrná funkční souvislost s restitucí církevního majetku, neboť právní úprava hospodářského zabezpečení církví bez vypořádání historického majetku by nebyla dostatečná.[141]

Český stát je státem laickým, což vyjadřuje čl. 2. odst. 1 Listiny základních práv a svobod. Jeho charakteristickým rysem je zásada, že si církve a náboženské společnosti spravují své záležitosti samy. Ovšem podle prof. Václava Pavlíčka přijetí takových zákonů, jako je zákon č. 3/2002 Sb. nebo komentovaný zákon č. 428/2012 Sb., se dostává do konfrontace s tímto článkem Listiny základních práv a svobod a patrně bude proklamovaný cíl odluky církve od státu vyžadovat změny některých jejích ustanovení (např. čl. 16 odst. 3).[142] Podle slov prof. Antonína Hobzy se právní řád ve státě stává laickým až teprve rozlukou církve a státu a tuto rozluku označil za „*výlučné panství práva světského na státním území*“.[143]

2.3.2 Rozhodné období (§1)

Pro účely tohoto zákona bylo stanoveno rozhodné období od 25. února 1948 do 1. ledna 1990. Tato koncepce byla převzata z dřívějších restitučních zákonů, např. zákona o mimosoudních rehabilitacích č. 87/1991 Sb. Počátek rozhodného období, tedy 25. únor 1948, je všeobecně považován za den státního převratu, během něhož došlo k převzetí státní moci komunistickým režimem a za začátek několik desítek let trvajícího nedemokratického

[140] Jäger, 2015, str. 7
[141] Jäger, 2015, str. 6
[142] Pavlíček, 2015, str. 15
[143] Pavlíček, 2015, str. 569

řízení našeho státu. [144] Pro stanovení tohoto data neexistuje žádný právní důvod, jedná se o politické rozhodnutí.[145]

Dle zákona č. 198/1993 Sb., o protiprávnosti komunistického režimu a o odporu proti němu, jsou léta vlády Komunistické strany Československa v období 1948-1989 považována za „*programové ničení tradičních hodnot evropské civilizace, za vědomé porušování lidských práv a svobod, za morální a hospodářský úpadek provázený justičními zločiny a terorem proti nositelům odlišných názorů, nahrazením fungujícího tržního hospodářství direktivním řízením, destrukcí tradičních principů vlastnického práva, zneužíváním výchovy, vzdělávání, vědy a kultury k politickým a ideologickým účelům, bezohledným ničením přírody*,...“[146]

Komentovaný zákon se proto snaží napravit křivdy, které byly komunistickým režimem spáchány na církvích a náboženských společnostech a navrátit do vztahu mezi nimi a státem nezbytný prvek demokracie. Hranice rozhodného období je dle nálezu Ústavního soudu z roku 1998 stanovena rozumně a opírá se o objektivní důvody a za ní již v zásadě nelze bez nebezpečí dalšího řetězení odškodnění do dřívějších dob zajít, a proto by neměla být v žádném případě prolomena.[147]

2.3.3 Oprávněné osoby (§3)

Oprávněnými osobami se v restitučních zákonech zpravidla označují osoby, jež jsou oprávněny dle dané právní úpravy uplatnit výzvu k vydání věci, jejíž odnětí v rozhodném období spadá do majetkové křivdy na těchto osobách spáchané. Stanovení oprávněných osob je předmětem právně politických úvah a bývá příčinou sporů vyvolaných osobami, jež byly z výčtu z nějakých důvodů vynechány. Předmětem sporů byly v minulosti především argumenty o protiústavnosti předpisu zakládajícímu nerovnost a dotčení základních práv a svobod způsobené omezením podmínkami státního občanství.[148]

Dle zákona č. 428/2012 Sb. jsou oprávněnými osobami *registrované církve a náboženské společnosti, právnické osoby zřízené nebo založené jako jejich součást, právnická osoba zřízená nebo založená za účelem podpory jejich činnosti a Náboženská*

[144] Jäger, 2015, str. 10-11
[145] Kříž, 2013, str. 96
[146] Zákon č. 198/1993 Sb.. In: *Zákony pro lidi.cz* [on-line]. Aktuální znění 1. 8. 2016 [Cit. 11. 11. 2016]. Dostupné z: http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1993-198]
[147] Jäger, 2015, str. 14
[148] Jäger, 2015, str. 28-29

matice. Při vydávání zemědělské nemovitosti i jiné věci musí oprávněná osoba vyzvat povinnou osobu k vydání dané nemovitosti do 12 měsíců ode dne nabytí účinnosti tohoto zákona, jinak její nárok zanikne.

V České republice dnes existuje celkem 38 registrovaných církví a náboženských společností, ovšem oprávněnými osobami mohou být pouze ty, které existovaly alespoň po část rozhodného období. Podle zákona č. 308/1991 Sb. bylo registrováno 21 církví a náboženských společností, podle zákona č. 3/2002 Sb. dalších 17.[149]

Právnická osoba zřízená nebo založená jako součást církví a náboženských společností může být jako subjekt chápána dvojím způsobem, a to jako evidovaná právnická osoba dle zákona o církvích a náboženských společnostech nebo především historická právnická osoba. Ve druhém případě se většinou jedná přímo o osoby, na kterých byla majetková křivda spáchána. Ovšem v prvním případě byly tyto osoby většinou založeny až po rozhodném období a oprávněnými osobami se mohou stát pouze za podmínky, že majetková křivda byla spáchána na jejich právních předchůdcích. Příkladem mohou být kostely ve smyslu právnických osob nadačního typu.[150]

Právnické osoby zřízené nebo založené za účelem podpory činnosti registrované církve nebo náboženské společnosti jsou subjekty, které mohou mít různou formu právnických osob, a které jsou s církvemi spojeny právě svým účelem. Ten je v zákoně dále specifikován jako účel duchovní, pastorační, charitativní, zdravotnický, vzdělávací a administrativní. Příkladem takových církevních právnických osob jsou nadace či spolky.[151]

Poslední oprávněnou osobou dle tohoto zákona je *Náboženská matice*. Ta je právním nástupcem sloučených náboženských fondů českého a moravskoslezského, které byly založeny císařem Josefem II. Do jejího majetku bylo převedeno jmění klášterů, které císař zrušil. Nejvyšší správní soud uvedl, že Náboženská matice je veřejným fondem s právní subjektivitou a jde tedy o samostatný subjekt spravující část majetku Církve římskokatolické a výnosy z něj plynoucí. V ostatních zemích Rakousko-Uherska již byly majetkové otázky týkající se náboženských fondů vypořádány, a proto byla Náboženská matice zařazena do oprávněných osob.[152]

[149] Rejstřík registrovaných církví a náboženských společností. In: *Ministerstvo kultury České republiky* [online]. [Cit. 12. 11. 2016]. Dostupné z: http://www3.mkcr.cz/cns_internet/

[150] Jäger, 2015, str. 37

[151] Jäger, 2015, str. 39-40

[152] Dotaz - Náboženská matice. In: *Ministerstvo kultury České republiky* [on-line]. 11. 8. 2012 [Cit. 12. 11. 2016]. Dostupné z: https://www.mkcr.cz/dotaz-nabozenska-matice-427.html

Přijetím tohoto zákona zaniklo některým osobám, jež nebyly zařazeny mezi osoby oprávněné, právo uplatnit ochranu vlastnického práva k předmětným nemovitostem podle obecných předpisů, pokud takové právo do té doby existovalo. Restituční zákony totiž dle stanoviska Ústavního soudu 21/05 v podstatě zlegalizovaly státní vlastnictví majetku získaného konfiskacemi, znárodněním a jinými majetkovými opatřeními.[153]

2.3.4 Povinné osoby (§4)

Povinnými osobami k plnění restitučních nároků oprávněných osob jsou *Pozemkový fond České republiky, Lesy České republiky, s.p., stát, za který jedná jeho příslušná organizační složka a státní příspěvková organizace, státní fond, státní podnik a jiné státní organizace*. Jedná se o všechny organizační složky státu, které jsou oprávněny hospodařit se státním majetkem, jenž byl předmětem majetkové křivdy. Tyto osoby jsou zároveň ode dne účinnosti zákona, tj. od 5. prosince 2012 omezeny v nakládání s tímto původně církevním majetkem.[154]

První povinnou osobou dle tohoto zákona je *Pozemkový fond České republiky*, který byl ale k 1. lednu 2013 zrušen zákonem č. 503/2012 Sb. Jím byl zároveň založen Státní pozemkový úřad, který vznikl spojením zbytkových agend Pozemkového fondu, a přešla na něj také příslušnost hospodařit s majetkem státu. Tím se také stal institucí, v jejíž působnosti jsou církevní restituce a osobou povinnou přijímat výzvy k vydání zemědělských nemovitostí, které před ním spravoval Pozemkový fond České republiky.[155]

Druhou povinnou osobou jsou *Lesy ČR*, státní podnik se sídlem v Hradci Králové zřízený Ministerstvem zemědělství v lednu 1992. Mají na starosti obhospodařovat více než 1,3 milionu ha lesního majetku ve vlastnictví státu a pečovat o více než 38 tisíc km^2 vodních toků a bystřin.[156] Za normálních okolností při nakládání se státním majetkem, jenž jim byl určen do správy, potřebují Lesy ČR souhlas svého zakladatele, tj. Ministerstva zemědělství. Zákon č. 428/2012 Sb. je však speciální úpravou a souhlasu Ministerstva zemědělství při vydávání majetku v rámci restitucí proto není potřeba.[157]

Povinnou osobou je také *stát, za nějž jedná jeho příslušná organizační složka*, tedy např. ministerstvo nebo jiný správní úřad státu, Ústavní soud nebo jiný soud, státní

[153] Jäger, 2015, str. 30
[154] Jäger, 2015, str. 48
[155] Zeman, 2015, str. 47
[156] Zeman, 2015, str. 47-48
[157] Jäger, 2015, str. 52

zastupitelství, Nejvyšší kontrolní úřad a další. Prakticky je tedy povinnou osobou příslušná organizační složka státu kompetentní nakládat s majetkem státu, přestože není právnickou osobou.[158] Dále jsou pak ve výčtu povinných osob *ostatní veřejné právnické osoby, které jsou oprávněny nakládat se státním majetkem*.

Zvláštní ustanovení o Pozemkovém fondu ČR, resp. Státním pozemkovém úřadu a o státním podniku Lesy ČR ve výčtu povinných osob poukazuje na širší povahu restitučních nároků, poněvadž obsahují všechny předmětné nemovité věci majetkové křivdy z původního církevního majetku.[159]

Z definice povinných osob jasně vyplývá, že se zákon vztahuje pouze na majetek, který je nyní ve vlastnictví státu. Povinnost k plnění restitučních nároků tímto zákonem v žádném případě nevzniká nestátním subjektům, ať už veřejnoprávním (např. obce, kraje) nebo soukromoprávním (např. fyzické osoby, spolky). Křivdy, které nelze z tohoto důvodu naturální restitucí napravit, jsou zmírňovány finanční náhradou.[160]

2.3.5 Právní důvody pro navracení majetku církvím (§5)

Zákon přesně stanoví tzv. restituční skutkové podstaty, které vedly v rozhodném období k majetkovým křivdám způsobeným církvím a náboženským společnostem, jež mají být tímto zákonem zmírněny. Jedná se o taxativní výčet, který byl zákonodárcem stanoven a je věcí právně-politických úvah.[161]

První skutečností se stalo *odnětí věci bez náhrady postupem podle zákona č. 142/1947 Sb., o revisi první pozemkové reformy, nebo podle zákona č. 46/1948 Sb., o nové pozemkové reformě*. Záměrem zákona č. 142 z roku 1947 bylo provézt revizi první pozemkové reformy z roku 1918 a jeho zařazení do skutečností vedoucích k majetkovým křivdám je podle kritiků prolomením hranice 25. února 1948. Zákonodárci argumentují, že zákon sice byl přijat před počátkem rozhodného období, nicméně je dle nich rozhodující fakt, že k dovršení celkového procesu odnětí věci došlo až v rozhodném období, tedy že byl zákon realizován až po 25. únoru 1948. V té době však již komunisté zákon

[158] Jäger, 2015, str. 52
[159] Jäger, 2015, str. 51
[160] Jäger, 2015, str. 50
[161] Jäger, 2015, str. 57-58

nerespektovali a protiprávně zabíraly majetek bez náhrady. Nezákonný postup totalitního režimu tak podle zákonodárců způsobil církvi křivdy, které by měly být napraveny.[162]

Dále pak ustanovení cílí na případy, kdy došlo k vyvlastnění větších majetkových celků bez náhrady postupem podle pěti zvláštních právních předpisů. Podle *zákona č. 185/1948 Sb., o zestátnění léčebných a ošetřovatelských ústavů a o organizaci státní ústavní léčebné praxe*, kdy měla být za zestátněný majetek vyplacena náhrada ve výši obecné ceny majetku. Podle *zákona č. 169/1949 Sb., o vojenských újezdech* měla vláda právo z území dosavadních obcí zřizovat vojenské újezdy a zestátnit nemovitosti a práva k vodám na daném území za náhradu ve výši obecné ceny těchto nemovitostí a práv. Dle *tzv. školského zákona č. 95/1948 Sb.* došlo k likvidaci církevního školství postátněním škol a jejich majetku. Dále se ustanovení týká *zákona č. 125/1948 Sb., o znárodnění přírodních léčivých zdrojů a lázní a o začlenění a správě konfiskovaného lázeňského majetku*, přičemž náhrada příslušela jen za znárodněný majetek. Nakonec dle *zákona č. 124/1948 Sb.* byly zestátněny větší hostinské, výčepnické a hotelové podniky. Zákonodárce vychází z praktického poznatku, že k vyplacení náhrad nikdy nedošlo.[163]

Další zákonem stanovenou skutečností vedoucí k majetkovým křivdám jsou *úkony učiněné Náboženskou maticí, jimiž nakládala s majetkem, který nevlastnila.* Zejména se to týká postupů de vyhlášky č. 351/1950 Ú. l. I., o převzetí správy některých majetkových podstat náboženským fondem. Touto vyhláškou došlo k faktické likvidaci řeholních řádů a kongregací, kterým byl tímto zabaven majetek, jenž nesloužil k řeholním účelům, a byl svěřen do rukou náboženského fondu, později Náboženské matice.[164] Majetková křivda spočívá v darování uvedeného majetku Náboženskou maticí státu. Náboženská matice je tedy dle zákona č. 428/2012 Sb. jak osobou oprávněnou, tak osobou zodpovědnou za spáchání majetkových křivd.[165]

Pod písmenem d) v §5 se nachází *dražební řízení provedené zkrácenou formou na úhradu pohledávky státu*. Jedná se např. o situace, kdy dle občanského soudního řádu

[162] Hranice 25. února 1948. In: *Ministerstvo kultury České republiky* [on-line]. [Cit. 16. 11. 2016]. Dostupné z: https://www.mkcr.cz/assets/cirkve-a-nabozenske.../Hranice-25--2--1948.doc

[163] Jäger, 2015, str. 65-66

[164] Vyhláška státního úřadu pro věci církevní č. 351/1950 Ú. l. In: *Společnost pro církevní právo, Praha* [on-line]. [Cit. 16. 11. 2016]. Dostupné z: http://spcp.prf.cuni.cz/lex/351-50.htm

[165] Jäger, 2015, str. 66

mohly socialistické právnické osoby před začátkem dražby prohlásit, že přejímají nemovitou věc za odhadní cenu.[166]

Za právní důvod pro navrácení majetku církvi se také považují *darovací smlouvy, kupní smlouvy nebo odmítnutí dědictví, ke kterým došlo v tísni a za nápadně nevýhodných podmínek*. Přičemž pojmy „tíseň" a „nápadně nevýhodné podmínky" jsou zde interpretovány v souvislosti s politickým nátlakem tehdejší doby. Všechny tyto skutečnosti korespondují s obdobnými ustanoveními dřívějších restitučních zákonů.[167]

Majetková křivda vznikla dle zákona také *vyvlastněním za náhradu, pokud věc existuje a neslouží účelu, pro který byla vyvlastněna*. Klíčovým znakem této restituční skutkové podstaty je tedy nynější nevyužití vyvlastněné věci pro vyvlastňovaný účel, nikoli absence náhrady. Týká se to např. vyvlastnění na základě zákona č. 63/1935 Sb., o vyvlastnění k účelům obrany státu, vládního nařízení č. 42/1961 Sb., o vyvlastnění k účelům obrany a dalších.[168] V případě prvního zmíněného zákona by se opět dalo polemizovat o prolomení hranice 25. února 1948.

Majetkových křivd se dále týká *znárodnění a vyvlastnění vykonané v rozporu s tehdy platnými právními předpisy nebo bez vyplacení náhrady*. V prvotním znění zákona bylo užito sousloví „spravedlivé náhrady". Skupina 18 senátorů Parlamentu České republiky zastoupená advokátem JUDr. Karolem Hrádelou se v roce 2013 domáhala zrušení celého zákona č. 428/2012 Sb. či jeho částí. K nim byla připojena skupina 47 poslanců jako vedlejší účastníci, kteří též usilovali o zrušení tohoto zákona. Nakonec bylo nálezem Ústavního soudu Pl. ÚS 10/13 rozhodnuto z důvodů nedostatečné srozumitelnosti a jasnosti o vynechání slova „spravedlivé" v komentovaném ustanovení.[169]

Dále pak jsou za restituční skutkovou podstatu považovány *akty politické nebo náboženské perzekuce anebo postupy porušující obecně uznávané principy demokratického právního státu nebo lidská práva a svobody*. To opět vychází z předešlých restitučních zákonů, v tomto případě s ohledem na církevní tematiku. Příkladem je zabránění využití opravných prostředků. Zákon také podřazením pod toto ustanovení umožňuje nápravu majetkových křivd způsobených přijetím tzv. Benešových dekretů. Ústavní soud nevylučuje, že by uplatněním poválečných prezidentských dekretů nemohlo dojít

[166] Jäger, 2015, str. 66-67
[167] Jäger, 2015, str. 67-68
[168] Jäger, 2015, str. 68-69
[169] 177/2013 Sb. Nález ÚS ČR. In: *Zákony pro lidi.cz* [on-line]. 27. 6. 2013. Dostupné z: http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2013-177

k majetkovým křivdám, ovšem musí zde být opět splněna podmínka rozhodného období.[170] Ovšem dle argumentace skupiny navrhovatelů proti obsahu tohoto zákona napadeného před Ústavním soudem tento zákon „*ohrožuje samotné základy České republiky, destruuje myšlenky otců zakladatelů Československé republiky a de facto prohlašuje dekrety prezidenta Beneše za zdroj bezpráví*“.[171]

Poslední skutkovou podstatou dle komentovaného zákona je *převzetí nebo ponechání věci bez právního důvodu*. Jde tedy o převzetí státem faktickou okupací. Ovšem takto definované je toto ustanovení nešťastné a nejednoznačné, jak napovídají zkušenosti z minulosti, např. obdobné ustanovení v zákoně o půdě. Pokud by totiž stát převzal věc bez právního důvodu, měl by mít jeho vlastník zachovánu možnost ochrany vlastnického práva. Nikdy totiž faktická okupace nevedla k přechodu tohoto práva z vlastníka na okupujícího. V tomto kontextu se tedy nejedná o restituční skutkovou podstatu. Ovšem bez ohledu na otázku právní obhajitelnosti daného stanoviska je toto již Ústavním soudem dlouhodobě aplikovaná judikatura a komentované ustanovení je tak plnohodnotným restitučním titulem. [172]

2.3.6 Vydání a nevydání věci dle zákona (§6, §7, §8)

Následující paragrafy zákona stanoví, co je předmětem restitučních nároků, resp. jaké restituční nároky vůči povinným osobám existují.[173] Tedy se týkají vydávání věcí Pozemkovým fondem České republiky a Lesy České republiky, s. p. (§6), věcí vydávaných ostatními povinnými osobami (§7) a případů, kdy věci na základě zákona vydat nelze (§8).[174] Primárně se jedná o hospodářský majetek, který církve a náboženské společnosti potřebují pro zabezpečení svých finančních potřeb.[175]

Zpravidla se jedná o hmotné věci ve vlastnictví státu, které náležely do původního majetku registrovaných církví a náboženských společností a které se staly předmětem majetkové křivdy, kterou v rozhodném období utrpěla oprávněná osoba či její právní předchůdce. V §6 se jedná o nemovité věci převážně zemědělského charakteru, v §7

[170] Jäger, 2015, str. 72
[171] 177/2013 Sb. Nález ÚS ČR. In: *Zákony pro lidi.cz* [on-line]. 27. 6. 2013. Dostupné z: http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2013-177
[172] Jäger, 2015, str. 73
[173] Jäger, 2015, str. 81
[174] Zákon č. 428/2012 Sb.
[175] Jäger, 2015, str. 81

o nemovité věci a movité věci, které funkčně souvisí s navracenou nemovitou věcí či nemovitou věcí ve vlastnictví oprávněné osoby.

Zákon nikterak časově nespecifikuje příslušnost k hospodaření s daným majetkem, a proto Pozemkový fond, resp. dnes Státní pozemkový úřad a Lesy ČR musí při uplatnění nároků vydat i ty nemovité věci, ke kterým získaly právo hospodaření v průběhu dvanáctiměsíční lhůty, kterou zákon pro uplatnění restitučních nároků stanovuje.[176]

Výluky z vydání věci vymezuje §8. Jedná se o věci, které splnily ostatní podmínky stanovené zákonem, ale jsou přesto z restitučních nároků vyjmuty.[177] Typickým případem takové věci je *pozemek, který byl během doby, co spadal do vlastnictví státu, zastavěn*. Příkladem uvádím vlastní zkušenost s touto výlukou ze zákona: má rodina vlastní nemovitost (chatu), která byla dostavena v roce 1956 na pozemku katastrálně náležejícímu Lesům České republiky, s. p. a které nám tento pozemek od té doby pronajímají. V restitucích byl po roce 2012 církvi navrácen veškerý lesní pozemek nacházející se v okolí této nemovitosti, ovšem pozemek pod ní nadále zůstal ve vlastnictví Lesů České republiky.

Dále §8 stanovil jako výjimku z restitučních nároků *nemovitou věc, která tvoří území vojenského újezdu*. Důvodem pro její udělení je ustanovení zákona č. 222/1999 Sb., o zajišťování obrany České republiky, ve kterém je stanoveno, že majetek na území vojenského újezdu musí být výlučně ve vlastnictví státu.[178]

Z výčtu vydávaných věcí dle komentovaného zákona byly také vyjmuty c*írkevní matriky, které přešly do majetku státu dle zákona o matrikách č. 268/1949 Sb*. Dále pak *nemovité věci užívané k plnění úkolů bezpečnostního sboru*, jak je definován dle §1 odst. 1 zákona č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů. Tím se rozumí Policie České republiky, Hasičský záchranný sbor České republiky, Celní správa České republiky, Vězeňská služba České republiky, Generální inspekce bezpečnostních sborů, Bezpečnostní informační služba a Úřad pro zahraniční styky a informace.[179]

[176] Jäger, 2015, str. 83

[177] Jäger, 2015, str. 99

[178] §34 zákona č. 222/1999 Sb., o zajišťování obrany České republiky. In: *Zákony pro lidi.cz* [on-line]. 1. 12. 1999 [cit. 16. 11. 2016]. Dostupné z: http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-222

[179] §1 odst. 1 zákona č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů. In: *Zákony pro lidi.cz* [on-line]. 1. 1. 2007 [cit. 16. 11. 2016]. Dostupné z: http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2003-361

Podle zákona nelze také vydat *pozemek, na němž je umístěno sportoviště zřízené v souladu se stavebních zákonem, a které je doposud užíváno*. V souladu s Koncepcí státní podpory sportu v České republice je toto výrazem podpory ze strany vlády.[180]

Vyloučeno je rovněž vydání *stavby či části pozemku, který je potřebný pro uskutečnění veřejně prospěšné stavby dopravní nebo technické infrastruktury, pokud nepostačí pro veřejně prospěšnou stavbu zřízení věcného břemena*. Toto ustanovení je v souladu s čl. 11 odst. 4 Listiny základních práv a svobod, který říká, že „*vyvlastnění nebo nucené omezení vlastnického práva je možné ve veřejném zájmu, a to na základě zákona a za náhradu*".[181] Náhradou za nevydání tohoto majetku je relutární restituce, kterou tento zákon dále stanovuje.

Restituční nároky nelze činit také na *nemovitou věc tvořící území národního parku nebo národní přírodní rezervace a stavbu na tomto území se nacházející*.

Konečně poslední výjimkou je nevydání *věci konfiskované na základě dekretu prezidenta republiky č. 12/1945 Sb., o konfiskaci a urychlené rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa, nebo podle dekretu prezidenta republiky č. 108/1945 Sb., o konfiskaci nepřátelského majetku a Fondech národní obrany*. Tato výluka není společná restitučním zákonům a v tomto usnesení je ojedinělá. Např. v restitučním zákoně č. 243/1992 Sb., jímž se upravují některé části zákona č. 229/1991 Sb. jsou osoby, které podle výše zmíněných dekretů utrpěly majetkové křivdy, začleněny mezi osoby oprávněné.[182] Restituční soud je obecně povinen zabývat se konfiskacemi v rozhodném období, byť proběhly na základě dekretu prezidenta. Není jasné, proč zákonodárce v komentovaném zákoně stanovil tyto výjimky.[183] Podle negativního stanoviska vlády k návrhu na vydání zákona, kterým by se měnil zákon č. 428/2012 Sb. ze dne 12. června 2013 byla tato výjimka stanovena proto, aby v žádném případě nedošlo k navrácení majetku zkonfiskovaného na základě těchto konkrétních dekretů a zamezilo se obavám z jejich prolomení.[184]

[180] Jäger, 2015, str. 100

[181] Listina základních práv a svobod, čl. 11 odst. 4

[182] Cui bono restituce II., 2007, str. 8

[183] Jäger, 2015, str. 103

[184] Vláda České republiky. Stanovisko vlády k návrhu na vydání zákona, kterým se mění zákon č. 428/2012, o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi a o změně některých zákonů) (sněmovní tisk č. 1028). In: *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky* [on-line]. 12. 6. 2013 [cit. 16. 11. 2016]. Dostupné z: *https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=176068*

Ustanovení zakotvuje povinnost oprávněných osob *umožnit povinné osobě užívání nemovité věci, pokud ji stát nezbytně potřebuje k plnění svých povinností vyplývajících z právních předpisů, a to za v místě a čase obvyklé nájemné po dobu 10 let ode dne nabytí vlastnictví k této věci*. Obdobné ustanovení lze nalézt i v zákoně o mimosoudních rehabilitacích, kde je podobná podmínka stanovena na užívání některých bytů a nebytových prostor.[185]

V Hlavě I zákona následují dále paragrafy týkající se postupu při vydávání majetku, stanovení omezení převodu věcí, které byly předmětem majetkové křivdy a paragraf týkající se úhrady nákladů spojených s novým uspořádáním pozemků.

2.3.7 Finanční náhrada (§15)

Vypořádání s církvemi a náboženskými společnostmi, jak již bylo několikrát avizováno, probíhá na základě tohoto zákona dvěma způsoby - naturální a relutární restitucí. Přičemž se stává poprvé v naší historii, aby restituenti poškozeni komunistickým režimem získali jako odškodnění za nevydaný majetek finanční náhradu.[186] Hlava II zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi se zabývá právě tímto finančním vypořádáním mezi státem a církvemi a náboženskými společnostmi, tedy relutární restitucí. Kdyby totiž došlo na základě zákona pouze k naturální restituci, získala by majetek v podstatě pouze Církev římskokatolická.[187]

§15 stanoví, že registrovaná církev a náboženská společnost, která neodmítne se státem uzavřít smlouvu o vypořádání, obdrží paušální finanční náhradu za svůj původní majetek, který nesplňuje zákonem stanovené podmínky pro vydání. Odst. 2 obsahuje taxativní výčet 17 dotčených církví a náboženských společností a výši finanční náhrady, kterou každá z nich od státu obdrží. Z celkové finanční náhrady 59 mld. Kč, resp. 58 772 137 931 Kč[188], poputuje největší finanční částka, celkem 98%, na konto Církve římskokatolické a v celkové výši dosáhne 47 200 000 000 Kč. Dalšími největšími příjemci finanční náhrady jsou Církev československá husitská, která má celkem obdržet

[185] Jäger, 2015, str. 104

[186] KOLEČÁŘOVÁ, Andrea: *Církevní restituce*. Bakalářská práce, 2013. Vysoká škola ekonomická v Praze, Fakulta mezinárodních vztahů. Vedoucí doc. JUDr. Michal Spirit, Ph.D. Str. 34.

[187] Ocenění původního církevního majetku. In: *Ministerstvo kultury České republiky* [on-line]. [Cit. 20. 11. 2016]. Dostupné z: https://www.mkcr.cz/oceneni-puvodniho-cirkevniho-majetku-460.html. (Dále jen MKČR - ocenění původního církevního majetku).

[188] viz osmý odstavec této kapitoly

3 085 312 000 Kč, a Českobratrská církev evangelická, jejíž paušální finanční náhrada má činit 2 266 593 186 Kč.[189]

Finanční náhrada reprezentuje hodnotu původního majetku registrovaných církví a náboženských společností, který se na základě tohoto zákona nevydává. Při jejím výpočtu byla od celkové hodnoty původního církevního majetku odečtena hodnota té části majetku, která může být na základě tohoto zákona povinnými osobami maximálně vydána. Přičemž na výši finanční náhrady nemá vliv množství a hodnota majetku, který nakonec skutečně vydán bude. [190] Podrobný postup výpočtu finanční náhrady viz kapitola *Vymezení původního církevního majetku a výpočet finanční náhrady*.

Zákon finanční náhradu neposkytne jednotlivým oprávněným osobám, nýbrž přímo dotčeným církvím a náboženským společnostem. Právnická osoba, která je součástí církve nebo náboženské společnosti, sice je samostatným subjektem práva, nicméně svým účelem je plně závislá na existenci konkrétní církve nebo náboženské společnosti, jíž je organizační jednotkou. Díky tomuto specifickému charakteru jejich vztahů je proto možné, aby na základě tohoto zákona zanikl oprávněné osobě při nevydání nárokovaného majetku jakýkoli jiný nárok na náhradní plnění a naopak aby byla jí nadřazené církvi či náboženské společnosti vyplacena předem stanovená paušální finanční náhrada. Vypořádání nároků, které je zpečetěno Smlouvou o vypořádání mezi církví nebo náboženskou společností a státem, se tak týká nejen dotčené církve nebo náboženské společnosti, ale i všech s ní spojených oprávněných osob.[191]

Zákon stanovil, že bude finanční náhrada vyplacena Ministerstvem kultury ve třiceti bezprostředně po sobě následujících ročních splátkách, a to vždy nejpozději do 31. prosince kalendářního roku, počínaje rokem 2013. Jednorázové vyplacení celé finanční náhrady bylo státem odmítnuto. Oproti návrhu z roku 2008 byla doba splácení finanční náhrady zkrácena na polovinu, tedy z šedesáti na třicet let. Roční splátka se vypočítává jako podíl dosud nesplacené částky a počtu dosud neuhrazených ročních splátek. Výše nesplacené částky se dále každoročně zvyšuje o míru roční inflace zveřejněnou Českým statistickým úřadem pro daný kalendářní rok a dva předcházející roky. Toto je další změna

[189] Zákon č. 428/2012 Sb.
[190] Jäger, 2015, str. 168
[191] Jäger, 2015, str. 167

oproti původnímu návrhu zákona, který počítal s úpravou úročení finanční náhrady, kdežto tento zákon počítá s úpravou inflační doložky.[192]

Dále bylo zákonem stanoveno, že *finanční náhrada není předmětem daně, poplatku ani jiného obdobného peněžitého plnění*, což by bylo vzhledem k její restituční povaze nesmyslné. Tato zásada byla začleněna i do zákona o dáních z příjmů, podle něhož nejsou předmětem daně příjmy bezúplatného nabytí věci podle zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi.[193]

Objevila se řada námitek k právní úpravě finanční náhrady a smluv o vyrovnání v tomto zákoně. Ústavní soud uvedl, že finanční náhrada má v rámci církevních restitucí smíšený charakter. Na jedné straně má být kompenzací za nevydaný majetek, na druhé straně zákonodárce touto finanční náhradou sleduje vyrovnání postavení dotčených církví oproti Církvi římskokatolické.[194] Jelikož je s restitucí spojena i finanční odluka církví a náboženských společností od státu, vede uplatnění vyrovnávacího principu k redistribuci finanční náhrady směrem k nekatolickým církvím, aby zde bylo předejito nepřímé diskriminaci ve prospěch Církve římskokatolické. Podíl nekatolických církví na finanční náhradě tímto vzrostl z 2% na 20%.[195]

Ze sedmnácti dotčených církví a náboženských společností podepsalo Smlouvu o vypořádání pouze šestnáct. Bratrská jednota baptistů, které byla zákonem vypočítána finanční náhrada 227 852 069 Kč, smlouvu odmítla podepsat a její nárok na tuto částku tím zanikl. Mimořádný sjezd delegátů sborů Bratrské jednoty baptistů se tak rozhodl v lednu 2013 a řádný Sjezd delegátů sborů v dubnu stejného roku následně jejich rozhodnutí potvrdil. Dle vyjádření jednotlivých sborů tak učinili z několika důvodů. Jedním z nich byl fakt, že již dlouhodobě praktikují odluku církve od státu a přijímání dotace na plat kazatele by jejich snahu umenšilo. Cituji slova Tomáše Mrázka ze Sboru Bratrské jednoty baptistů v Suchdole nad Odrou: „...*Kristova církev má být co nejvíce závislá na Kristu a co nejméně na státu*.“ Baptisté vidí nejlepší prostředí pro svou existenci a službu druhým právě v plné finanční odluce od státu. Dále pak své rozhodnutí vysvětlili tak, že jim zabavený majetek ani zdaleka nedosahuje výše částky, která jim byla zákonem č. 428/2012 Sb. přisouzena a že odmítají přijmout peníze, které jim nepatřily a nepatří. Mimo jiné také dle jejich

[192] Jäger, 2015, str. 168-169
[193] Jäger, 2015, str. 169
[194] POSPÍŠIL, Ivo: Ústavní soud vyhlásil nález týkající se církevních restitucí. In: *Ústavní soud* [on-line]. Zveřejněno 3. 6. 2013 [Cit. 19. 11. 2016]. Dostupné z: http://www.usoud.cz/aktualne/ustavni-soud-vyhlasil-nalez-tykajici-se-cirkevnich-restituci/
[195] Jäger, 2015, str. 165

vyjádření tento zákon zvýhodňuje zúčastněné církve před jinými skupinami obyvatelstva. Za dostačující považují to, že stát si je křivd z minulosti vědom a nechce na ně zapomenout.[196]

2.3.8 Příspěvek na podporu činnosti dotčených církví a náboženských společností (§17)

Po dobu 17 let ode dne nabytí účinnosti zákona č. 428/2012 Sb., tedy od roku 2013 do roku 2029 včetně, stát bude vyplácet dotčeným církvím a náboženským společnostem příspěvek na podporu jejich činnosti, přičemž tento příspěvek není nikterak účelově vázán a stát tedy nepředepisuje ani nikterak nekontroluje, kolik peněz ten který duchovní dostane, ani zda bude příspěvek vydán výhradně k pokrytí nákladů na kultovní záležitosti.[197] Nejedná se již o restituci, nýbrž o finanční vypořádání státu s církvemi a náboženskými společnosti a celkovým vyplacením tohoto příspěvku by měla být dokončena jejich úplná finanční odluka.

Přijetím tohoto zákona byl zrušen zákon č. 218/1949 Sb., o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností, kterým stát kdysi přijal závazek hradit osobní požitky duchovních a závazek pečovat o církevní stavby a další církevní majetek. Ovšem církve a náboženské společnosti, které byly takto státem financovány, musely mít přiznána zvláštní práva a být registrovány dle zákona č. 3/2002 Sb. Toto oprávnění mělo v roce 2012 celkem 17 církví a stalo se také kritériem pro příjem paušální finanční náhrady dle zákona č. 428/2012 Sb.[198]

Výše platů duchovních se řídila nařízením vlády a byli zařazeni do platových tříd a stupňů podobně jako ostatní zaměstnanci státní správy - průměrný plat duchovních byl však pod průměrem platu státního zaměstnance. Zákon č. 218/1949 Sb. blíže nespecifikoval podmínky pro poskytování prostředků ze státního rozpočtu na provoz církví a náboženských společností a na opravy církevního majetku. Tyto prostředky byly poskytovány přímo odborem církví Ministerstva kultury ČR.[199]

Jelikož byly do roku 2012 platy duchovních hrazeny ze státního rozpočtu a zároveň Ústava zakázala státu zasahovat do vnitřních záležitostí církví, docházelo k prudkému

[196] Kancelář VV BJB: Proč Bratrská jednota baptistů odmítla peníze z tzv. církevních restitucí? In: *Bratrská jednota baptistů v ČR* [on-line]. 13. 5. 2013 [cit. 19. 11. 2016]. Dostupné z: http://www.bjb.cz/novinky/ze-zivota-bjb/575-2013-05-13-16-34-41

[197] Jäger, 2015, str. 180

[198] Jäger, 2015, str. 180-181

[199] BENDOVÁ, Pavla: Financování církví a náboženských společností v České republice. In: *Náboženství a veřejná moc v zemích Evropské unie. Sborník textů z konference*. Ministerstvo kultury České republiky, 2009. Str. 118. ISBN 978-80-86310-86-2.

nárůstu počtů duchovních v nepoměru k počtu věřících v České republice, jejichž míra religiozity významně poklesla. To byl další důvod, proč byla nutná odluka církve od státu a ukončení financování církví dle zákona č. 218/1949 Sb. bylo více než na místě.[200]

V České republice neexistuje žádný systém stanovování počtu duchovních a žádný *numerus clausus*, který by stanovil jen určitou část duchovních, jejichž platy by měly být financovány ze státního rozpočtu. Zároveň v České republice neexistuje nástroj, kterým by se dal zjistit počet členů církví. V roce 1955 byla v československém státě zrušena evidence členů církví a dle Listiny základních práv a svobod a na ní navazujícího zákona o církvích je dále znemožněno nějakým způsobem zjišťovat příslušnost k té které církvi. Počty dle sčítání lidu prováděné Českým statistickým úřadem jsou sice zhruba odpovídající, ale ne vždy a všude, především díky možnosti nevyjádřit se k otázce víry, kterou např. při sčítání lidu v roce 2011 využilo přes 40% dotázaných.[201]

V prvních třech letech přechodného období se výše příspěvku daná zákonem č. 428/2012 Sb. rovnala částce poskytnuté dotčené církvi a náboženské společnosti na základě zákona č. 218/1949 Sb. ve znění pozdějších předpisů v roce 2011. Od čtvrtého roku přechodného období se pak bude výše příspěvku každoročně snižovat o částku odpovídající 5% první vyplacené částky.[202] Příspěvek se vyplácí každý kalendářní rok nejpozději do 31. ledna. Stejně jako finanční náhrada není ani tento příspěvek předmětem daně, poplatku ani jiného obdobného peněžitého plnění.[203]

Účelem tohoto přechodného období sedmnácti let je minimalizace následků, které by radikální změna uspořádání vztahů mezi státem a církvemi a náboženskými společnosti mohla způsobit. Protože finanční částky, které církve a náboženské společnosti od roku 1949 od státu dostávaly, podstatným způsobem ovlivňovaly jejich působení, bylo by tedy okamžité zrušení státního financování pro mnohé z nich likvidační. Každoroční snižování příspěvku tak má ukončit hospodářskou závislost církví a náboženských společností na státu postupně.[204]

[200] KŘÍŽ, Jakub; TRETERA, Rajmund: Výběr z diskuze. In: *Náboženství a veřejná moc v zemích Evropské unie. Sborník textů z konference*. Ministerstvo kultury České republiky, 2009. Str. 211. ISBN 978-80-86310-86-2.
[201] TRETERA, Rajmund; KOLÁŘ, Petr: Výběr z diskuze. In: *Náboženství a veřejná moc v zemích Evropské unie. Sborník textů z konference*. Ministerstvo kultury České republiky, 2009. Str. 213-214. ISBN 978-80-86310-86-2.
[202] Zákon č. 428/2012 Sb.
[203] Zákon č. 428/2012 Sb.
[204] Jäger, 2015, str. 179-180

2.3.9 Výjimky stanovené zákonem (§18)

Zákon ve svých závěrečných ustanoveních určil výluku ve vztahu k nemovitým kulturním památkám - Katedrále sv. Víta, Václava a Vojtěcha, k Mladotovu domu (č. p. 37, parc. č. 85) a tzv. Starému probošství (č. p. 48, parc. č. 6) v katastrálním území Hradčany, které tímto zůstávají pod Správou Pražského hradu[205]. Areál Pražského hradu je symbolem české státnosti a nejsuverénnějším územím českého státu. Již v roce 1954 stanovilo vládní nařízení, že je vlastnictvím československého lidu.[206] Poté také zákon č. 114/1993 Sb. o Kanceláři prezidenta republiky stanovil, že náleží českému státu. [207]

V souvislosti s těmito budovami bylo již v roce 2010 prezidentem Václavem Klausem a kardinálem Dominikem Dukou podepsáno *Slavnostní prohlášení o úpravě vztahů při péči o katedrálu sv. Víta, Václava a Vojtěcha*. Shodli se na tom, že je správné a spravedlivé řešit tento spor ve vzájemné shodě a nepokračovat v soudních sporech o vlastnictví Katedrály a dalších nemovitostí v areálu Pražského hradu. [208] V prohlášení po podpisu této smlouvy prezident uvedl, že *„Stát prostřednictvím Správy Pražského hradu poskytne Metropolitní kapitule k bezplatnému užívání dvě budovy na Pražském hradě – tzv. Staré proboštství a tzv. Mladotův dům pro její potřeby při péči o metropolitní chrám.“*[209]

Přes toto prohlášení se o památky, které se nacházejí v areálu Pražského hradu, vedou neustále spory a existují snahy o vynětí tohoto areálu z církevních restitucí. V roce 2015 si Církev římskokatolická a Náboženská matice nárokovali v rámci zákona č. 428/2012 Sb. vydání celkem jedenácti objektů.[210] I prezident Miloš Zeman podepsal s kardinálem Dominikem Dukou prohlášení, ve kterém ve snaze předejít soudnímu řešení vyjadřovali záměr podpory společného postupu dosažení uspořádání vlastnických a užívacích práv k nemovitostem nacházejícím se v areálu Pražského hradu, jež si církev nárokuje. I zde bylo mimo jiné stanoveno, že stávající budova tzv. Starého probošství může být dále Metropolitní kapitulou u sv. Víta v Praze využívána do doby skončení oprav

[205] Vyhledání stavby/Vyhledání parcely. Nahlížení do katastru nemovitostí. In: *Český úřad zeměměřičský a katastrální* [on-line]. [Cit. 19. 11. 2016]. Dostupné z: http://nahlizenidokn.cuzk.cz/VyberBudovu.aspx?typ=Stavba

[206] *Spor o smysl českých dějin neskončil*. Rozmluva se Zdeňkem Mahlerem. Britské listy, 3. 8. 2006. In: *Cui bono restituce II.* Praha: Centrum rozvoje a prosperity, 2007. Str. 222.

[207] Pavlíček, 2009, str. 205

[208] Slavnostní prohlášení prezidenta republiky a arcibiskupa pražského a primase českého o úpravě vzájemných vztahů při péči o Katedrálu sv. Víta, Václava a Vojtěcha. In: *www.klaus.cz* [on-line]. 24. 5. 2010 [cit. 19. 11. 2016]. Dostupné z: http://www.klaus.cz/clanky/2604

[209] Vystoupení prezidenta republiky po podpisu Slavnostního prohlášení o úpravě vzájemných vztahů při péči o Katedrálu sv. Víta. In: *www.klaus.cz* [on-line]. 24. 5. 2010 [cit. 19. 11. 2016]. Dostupné z: http://www.klaus.cz/clanky/2603

[210] Společné prohlášení prezidenta České republiky a arcibiskupa pražského, metropolity a primase českého, ohledně podpory dalšího postupu řešení restitučních nároků Církve římskokatolické k některým nemovitostem v areálu Pražského hradu. In: *Pražský hrad/Prezident ČR* [on-line]. 16. 7. 2015 [cit. 19. 11. 2016]. Dostupné z: https://www.hrad.cz/cs/pro-media/tiskove-zpravy/aktualni-tiskove-zpravy/spolecne-prohlaseni-prezidenta-ceske-republiky-a-arcibiskupa-prazskeho-metropolity-a-primase-ceskeho-11898. (Dále jen Společné prohlášení prezidenta M. Zemana a kardinála D. Duky, 2015).

objektu Nového probošství, jehož vydání bylo tímto Metropolitní kapitule přislíbeno. Poté bude přistoupeno k jednáním o jejím dalším užívání. V návaznosti na dosavadní smlouvu o výpůjčce bylo dále deklarováno prodloužení v rámci další výpůjčky užívání objektu tzv. Mladotova domu Metropolitní kapitulou.[211]

K tomuto prodloužení také došlo, a to *Dohodou o vypořádání restitučních nároků* ze dne 4. března 2016 mezi Správou Pražského hradu a Metropolitní kapitulou. Dle ní byla uzavřena smlouva o výpůjčce nebytových prostor v Mladotově domě, a to do roku 2109 s opcí na dalších 99 let. Předmětem výpůjčky jsou nebytové prostory v rozsahu, v němž byly církevními právnickými osobami doposud užívány.[212]

Přestože tedy byly tyto budovy ze zákona č. 428/2012 Sb. vyjmuty a nemohou tímto být církvi v restitucích navráceny, jsou jí i nadále díky smlouvám o výpůjčce a dohodám se Správou Pražského hradu využívány.

2.4 Vymezení původního církevního majetku a výpočet finanční náhrady

K vymezení a ocenění původního nemovitého majetku, který měly ve vlastnictví církve a náboženské společnosti v rozhodném období, došlo v roce 2007 a spolupracovalo na něm Ministerstvo kultury s Ministerstvem financí a Ministerstvem zemědělství. Církevní komise v zastoupení České biskupské konference, Ekumenické rady církví a Federace židovských obcí předala Ministerstvu kultury v září 2007 materiál *Ocenění původního církevního majetku*. Tento materiál byl vytvořen za účelem stanovení výše finanční náhrady církvím a náboženským společnostem a ocenění má představovat skutečnou současnou hodnotu majetku, který byl církvím a náboženským společnostem v minulosti protiprávně odebrán.[213]Postup Církevní komise při ocenění majetku byl ověřen Ministerstvem kultury a nezávislou poradenskou firmou Ernst & Young.[214]

Zdrojem se stala především evidence předmětných nemovitostí ve správě Pozemkového fondu České republiky a v právu hospodaření Lesů České republiky,

[211] Společné prohlášení prezidenta M. Zemana a kardinála D. Duky, 2015

[212] Dohoda o vypořádání restitučních nároků SPH 547/2016. In: *Pražský hrad/Prezident ČR* [on-line]. [Cit. 19. 11. 2016]. Dostupné z: https://www.hrad.cz/file/edee/2016/03/dohoda-o-vyporadani-restitucnich-naroku.pdf

[213] MKČR - ocenění původního církevního majetku

[214] Ernst & Young: Kvalitativní komentář algoritmu užitého ze strany církví a náboženských společností pro odhad hodnoty zabaveného církevního majetku. In: *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky* [on-line]. 8. 10. 2008 [cit. 20. 11. 2016]. Dostupné z: http://www.psp.cz/doc/00/05/74/00057436.pdf (Dále jen Ernst & Young, 2008)

Vojenských lesů, Úřadu pro zastupování státu ve věcech majetkových a údaje poskytnuté Svazem měst a obcí. Dále pak evidence původního církevního majetku, které si vedou jednotlivé církve a náboženské společnosti, archivní materiály a další dostupné podklady. Ministr kultury Václav Jehlička v dodatku k důvodové zprávě uvedl, že se z údajů z výše zmíněných dokumentů dospělo k výčtu 181,326 ha lesní půdy a 79,706 ha zemědělské půdy, které patří do původního vlastnictví církví a náboženských společností.[215]

Při oceňování majetku se vycházelo z toho, že průměrné vlastnosti jednotlivých druhů nemovitostí včetně jejich cen v České republice se dají aplikovat na rozsáhlý a v rámci republiky náhodně rozmístěný majetek původně vlastněný církvemi a náboženskými společnostmi.[216] Církevní komise tedy použila zjednodušený algoritmus založený na průměrných cenách nemovitostí v České republice zjišťovaných na základě statistických metod a odborných odhadů. Následně tyto průměrné ceny aplikovala na výměru zabaveného majetku. Snažila se nalézt současnou tržní hodnotu původního církevního majetku, na nějž bylo nahlíženo dle jeho stavu k datu jeho zabavení.[217]

Pro účel jednání s církvemi a náboženskými společnostmi bylo stanoveno, že ve věci výpočtu hodnoty zemědělské půdy se bude vycházet z ceny 44,5 Kč/m^2 a ve věci výpočtu hodnoty lesní půdy z ceny 27,7 Kč/m^2. Ocenění vodních ploch bylo stanoveno na 20 Kč/m^2 a ostatních ploch na 30 Kč/m^2. Průměrná cena zastavěné plochy byla stanovena na základě přehledu cen stavebních pozemků v jednotlivých krajích republiky na 1107 Kč/ m^2. Stanovení průměrných cen budov bylo mnohem obtížnější. Nakonec byla stanovena hodnota pro stavby v původním vlastnictví ženských řeholních řádů a nekatolických církví a náboženských společností na 25 000 Kč/m^2 zastavěné plochy. V ostatních případech budov byla průměrná hodnota stanovena na 12 500 Kč/m^2 zastavěné plochy.[218]

[215] JEHLIČKA, Václav: Materiál k usnesení Poslanecké sněmovny č. 774 ze dne 29. 4. 2008 (Doplnění důvodové zprávy). Vymezení rozsahu vydávaného majetku a ocenění nevydávaného majetku, to je stanovení rozsahu finanční náhrady. In: *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky* [on-line]. 30. 4. 2008 [cit. 20. 11. 2016]. Str. 2. Dostupné z*:* https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=27073. (Dále jen PSP ČR, 2008).

[216] PSP ČR, 2008, str. 3

[217] Ernst & Young, 2008

[218] PSP ČR, 2008, str. 4

Tabulka 1 - Výpočet hodnoty původního majetku církví a náboženských společností

	Výměra v ha	Cena za m^2 v Kč	Celkem v mld. Kč
Zemědělská půda	72 202	44,48	32,1
Lesní půda	181 326	27,7	50,3
Vodní plochy	3 611	20,00	0,7
Zastavěné plochy	600	1106,78	6,8
Ostatní plochy	3894	30,00	1,2
Budovy ženských řeholních řádů a kongregací a nekatolických CNS[219]	26	25000	6,6
Ostatní budovy	299	12500	37,1
Celkem			**134,8**

Zdroj: *PSP ČR, 2008, str. 5 a Ernst & Young, 2008, vlastní zpracování*

Z celkové částky 134 mld., na kterou byl původní majetek církví a náboženských společností oceněn, může být maximálně v naturální restituci podle kvalifikovaného odhadu z dat dodaných Českým ústavem zeměměřičským a katastrální, Výzkumným ústavem zemědělské ekonomiky a Ministerstvem zemědělství, vydán majetkem v hodnotě 75 mld. Kč. Finanční náhrada tak byla zákonem stanovena na 59 mld. Kč. V původním návrhu zákona z roku 2008 byla finanční náhrada vypočítána na částku 83 mld. Kč. Ta byla nakonec ve schváleném návrhu v roce 2012 snížena. Nicméně díky úročení podle míry inflace bude vyplacená částka zřejmě v konečné podobě daleko vyšší. [220]

Ocenění předložené Církevní komisí bylo porovnáno Ministerstvem zemědělství s přehledy tržních cen zemědělské půdy a lesní půdy dle dvou studií Výzkumného ústavu zemědělské ekonomiky - Studií dopadů liberalizace nakládání se zemědělskou a lesní půdou z roku 1999 a Dopadovou studií pro oblast volného nakládání se zemědělskou a lesní půdou z roku 2001. Ministerstvo došlo k závěru, že ocenění předložené Církevní komisí odpovídá tržním cenám.[221] Dále byl materiál hodnocen poradenskou společností Ernst & Young a ta v závěru svého komentáře zhodnotila, že algoritmus využívající průměrné ceny

[219] CNS = zkratka *církve a náboženské společnosti*

[220] PČR, PS. Sněmovní tisk č. 580. IV. volební období. Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi a o změně některých zákonů.. In: *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky* [on-line]. 11. 1. 2012 [cit. 21. 11. 2016]. Str. 60. Dostupné z: http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=580&CT1=0. (Dále jen Sněmovní tisk č. 580).

[221] KAROLA, Petr: Problematika tzv. církevních restitucí po roce 1989. Diplomová práce, 2014. Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, Katedra ústavního práva. Vedoucí JUDr. Jan Kudrna, Ph.D. Str. 109-110. (Dále jen Karola, 2014).

byl vzhledem k nedostatečným podkladovým datům za podmínek omezeného času pro zpracování ocenění majetku použit správně a je racionální.[222]

Kritizovanou oblastí je ocenění majetku k roku 2007. Přitom se vůbec nebralo v potaz, že v letech 2008-2012 proběhla světová finanční a hypoteční krize, která předchozí informace o ceně a tržní hodnotě majetku zcela znevážila. Ocenění bylo dále porovnáno se studiemi z let 1999 a 2001, čili informace v nich obsažené také nemohly být v daném čase relevantní.[223] Použití takto starých dat považovala za nedostatek také poradenská firma Ernst & Young. Ta dále kritizovala použití zcela rozdílných metodologických přístupů k jednotlivým typům pozemků či výpočty založené na velkém množství předpokladů, které nutně nemusí být správné.[224]

Dále se dá kritizovat samotný fakt, že ocenění původního církevního majetku a jeho rozsah stanovila Církevní komise složená výhradně ze zástupců církví a Federace židovských obcí. Proto se v žádném případě jakožto adresát majetkového vyrovnání nemůže brát jako nezávislý orgán, který měl jistě zájem na co nejvyšším ocenění. Pro verifikaci materiálu poskytnutého Církevní komisí byla vybrána Komise pro narovnání vztahu mezi státem a církvemi a náboženskými společnostmi, jejíž zástupci pocházeli výhradně z vládních křesel. Nebyli přizváni žádní odborníci, a proto se ani tato komise nedá považovat za kompetentní k posouzení daného materiálu. Poradenská společnost Ernst & Young ve svém komentáři k materiálu zmínila, že vstupní data považovala za daná a nikterak nezkoumala jejich správnost, pouze hodnotila algoritmus použitý k výpočtu finanční náhrady.[225]

Nutné je také dodat, že údaje o rozsahu staveb a pozemků, které měly údajně náležet do původního majetku církví a které se staly základem pro výpočet poskytované náhrady, se diametrálně liší od aproximativního odhadu rozsahu tohoto církevního vlastnictví, které uvádí v únoru 1948 arcibiskup Beran v souvislosti s revizí první pozemkové reformy.[226] Fakt, že i jedna z církví, které jsou adresáty finanční náhrady, kritizovala stanovený rozsah majetku jako neadekvátní a několikanásobně přesahující skutečnost, poukazuje na rozporuplné a patrně nesprávné ocenění původního církevního majetku, který má být

[222] Ernst & Young, 2008, str. 31
[223] Karola, 2014, str. 109
[224] Ernst & Young, 2008
[225] Karola, 2014, str. 111
[226] PAVLÍČEK, Václav: Církevní restituce nebo další destrukce suverenity státu? In: *Centrum pro ekonomiku a politiku* [online]. Právo, 18. 4. 2012 [cit. 21. 11. 2016]. Dostupné z: http://cepin.cz/cze/clanek.php?ID=1075. (Dále jen Pavlíček, duben 2012).

v rámci církevních restitucí na základě zákona č. 428/2012 Sb. církvím a náboženským společnostem navrácen.

2.5 Kritika zákona

Zákon č. 428/2012 Sb., který byl přes značný odpor laické veřejnosti, odborníků i varování evropských orgánů v roce 2012 přijat, doprovází neustálé kritiky. Církve některé z nich dokázaly vyvrátit, jiné nikoli a argumenty jeho zastánců jsou v řadě směrů nepravdivé. Tato kapitola obsahuje výčet některých kritizovaných bodů zákona, ve kterých já jako autorka této práce vidím reálný základ a se kterými sympatizuji. Je tedy do jisté míry také mým subjektivním pohledem na komentovanou problematiku.

V souvislosti s přijetím tohoto zákona bylo podáno mnoho trestních oznámení a ústavních žalob a bylo vedeno několik soudních sporů. Vládní koalice přitom odmítla požadavek, aby o tomto zásadním zásahu do majetkových vztahů mohl rozhodnout lid v referendu. To by ale dle názorů mnohých odborníků bylo v tomto případě více než na místě, neboť přijetí takového zákona daleko přesahuje funkční působnost jakékoli i demokraticky zvolené vlády.[227] Vyhlášení referenda, jehož rozhodnutí stojí nad zákonem, by bylo transparentní a třeba by nastolilo všeobecně přijatelnější cestu k vypořádání vztahů mezi státem a církvemi a náboženskými společnostmi. Protože v demokratickém státě, kde je nejvyšší vůle lidu, by o tom, co se stane se státním majetkem, měli rozhodovat především jeho občané.

V roce 2012 byl Centrem pro výzkum veřejného mínění zkoumán názor veřejnosti na roli církví ve společnosti a na navracení církevního majetku. Zájem o danou problematiku byl podle průzkumu vyšší u lidí ve věku nad 60 let a u lidí s vysokoškolským vzděláním. 65% dotázaných vyjádřilo nesouhlas s návrhem zákona, který byl v době konání průzkumu senátem zamítnut. Ukázalo se, že i mezi věřícími s návrhem souhlasila pouze menšina.[228] Zde si musím klást otázku, proč by za chyby, které byly způsobeny státním režimem v minulosti, musel v takové míře, jakou je stanovení finanční náhrady, dnes platit daňový poplatník, aniž by se k tomu nemohl svobodně vyjádřit v referendu? Nemluvě o tom, že přijetí zákona s sebou přineslo i velké zvýšení deficitu veřejných financí a prohloubení státního dluhu, který bude mít opět dopad na každého občana této generace

[227] Pavlíček, duben 2012

[228] Názor veřejnosti na roli církví ve společnosti a na navracení církevního majetku. Tisková zpráva. In: *Centrum pro výzkum veřejného mínění. Sociologický ústav AV ČR, v.v.i.* [on-line]. 23. 10. 2012 [cit. 21. 11. 2016]. Dostupné z: http://cvvm.soc.cas.cz/instituce-a-politici/nazor-verejnosti-na-roli-cirkvi-ve-spolecnosti-a-na-navraceni-cirkevniho-majetku

i generací budoucích. V době, kdy se omezují rozpočtové výdaje na nezbytné potřeby státu, kdy nejsou peníze na platy lékařů, učitelů a policistů a stále více občanů žije pod hranicí chudoby[229], nevidím jako šťastné řešení, že stát daruje obrovské bohatství církvi.

V souvislosti s velkým rozsahem navraceného majetku a s často citovanou frází „co bylo ukradeno, musí být vráceno" se objevují kritiky, zda jde skutečně o napravení křivd nebo o ohromný dar věnovaný církvi naším státem. V tomto případě je nutné opět přihlédnout k historickým faktům, jak katolická církev k majetku přišla. Protože ta, na rozdíl od nekatolických náboženství, majetek držela jako pozůstatek feudalismu a získávala jej převážně z veřejných zdrojů nebo konfiskacemi a pomocí inkvizice. Dle slov předního kritika církevních restitucí profesora Václava Pavlíčka nejde o restituci v pravém slova smyslu, neboť v tom případě by se musel, stejně jako před únorem 1948, diskutovaný majetek opět stát majetkem veřejným a musel by být využíván k veřejným účelům, přičemž o hospodaření s ním by byl povinen rozhodovat stát. Protože historicky mohly církevní subjekty samostatně rozhodovat jen v případech majetkových dispozic s hodnotami nepatrnými.[230] Církev tak na základě tohoto zákona vlastně získá více práv, než jí kdy náležela.

Jak již bylo v práci zmíněno, obavy a kritiky zákona se často týkají prolomení hranice rozhodného období. Především jsou spojeny se zařazením zákona č. 142/1947 Sb. do skutečností vedoucích k majetkovým křivdám. Ten sám o sobě restituční hranici boří, neboť byl přijat již v roce 1947 (mimo jiné o jeho přijetí rozhodli i nekomunistické strany v období limitované demokracie[231]), a především se vztahuje na majetek rozdělený podle první pozemkové reformy z let 1918-1919. Měl za úkol revizi rozporu mezi zákonem a praxí, ovšem k tomu chyběl příslušný prováděcí předpis, který byl přijat až v lednu 1948 a díky tomu k revizím většinou došlo až po 25. únoru 1948. To se stalo také argumentem zákonodárců pro jeho zařazení do skutečností vedoucích k majetkovým křivdám.[232] Sám bývalý premiér Petr Nečas se v dopise panu prezidentovi, ve kterém reaguje na obavy z prolomení hranice 25. února 1948, argumentoval, že zařazení zákona č. 142/1947 Sb. do skutečností vedoucích k majetkovým křivdám bylo převzato z dodnes platného zákona o

[229] Důvodová zpráva k návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 428/2012 Sb. In: *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky* [on-line]. 3. 12. 2012 [cit. 28. 11. 2016]. Dostupné z: https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=85510
[230] Pavlíček, duben 2012
[231] Pavlíček, duben 2012
[232] Karola, 2014, str. 83

půdě č. 229/1991 Sb. a nepřináší tedy nic nového, co by mohlo vést k prolomení rozhodné hranice.[233]

Jak již bylo také zmíněno v předchozí kapitole, rozsah majetku stanovený Církevní komisí daleko přesahuje údaje, které v souvislosti s revizí pozemkové reformy uvádí arcibiskup Beran v roce 1948. Profesor Václav Pavlíček uvádí, že podle předkladatelů komentovaného zákona nedošlo na základě zákona č. 142/1947 Sb. k vyplacení finančního odškodnění církvi. To vyvracejí údaje obsažené v Edici dokumentů vydané nakladatelstvím Doplněk v roce 1994, kde je uvedeno, že mezi příjmy arcibiskupství olomouckého v dubnu roku 1949 patřilo i získání 20 mil. Kčs jako náhrada v souvislosti s revizí pozemkové reformy.[234]

Argumenty k prolomení hranice rozhodného období souvisí také s faktem, že některé registrované církve a náboženské společnosti, které mají na základě tohoto zákona získat finanční náhradu, na území České republiky před rokem 1989 právně neexistovaly, a tudíž na nich nebyla spáchána žádná majetková křivda v rozhodném období. Jedná se např. o Luterskou evangelickou církev, a. v., která byla v naší republice registrována až v roce 1995, a které předala část svých nároků na finanční odškodnění Církev římskokatolická. Finanční náhrada tedy nesplňuje pouze restituční účely.[235] Z výše uvedeného je tedy dle mého názoru kritika prolomení hranice 25. února 1948 na místě.

Finanční náhrada by podle kritiků mohla být také brána i jako nedovolená státní podpora, neboť církve jsou ze své povahy také podnikatelským subjektem. Jelikož jí bude na základě zákona vrácen rozsáhlý nemovitý majetek, kterým jsou např. velké lesní plochy, dá se předpokládat, že zde církev začne provozovat podnikatelskou činnost. Ovšem zde může nastat rozpor s právem Evropské unie, neboť by příspěvek na činnost církví, který zákon č. 428/2012 Sb. ukládá, mohl být brán jako nedovolená státní podpora soukromému subjektu.[236]

Zákon v podobě, v jaké byl schválen, podle mnohých kritiků zvýhodňuje církve oproti ostatním právnickým i fyzickým osobám, a to nejen ve způsobu dokladování restitučního nároku v podstatě na základě politické dohody či velice vstřícném způsobu

[233] NEČAS, Petr: Dopis premiéra Petra Nečase prezidentu Václavu Klausovi. In: *Vláda České republiky* [online]. Praha, 3. 9. 2012 [cit. 28. 11. 2016]. Dostupný z: http://www.vlada.cz/cz/mediacentrum/tiskove-zpravy/premier-hranice-25--unora-1948-pri-navraceni-majetku-cirkvim-nebudeprolomena-98691/ 226

[234] Pavlíček, duben 2012

[235] Karola, 2014, str. 68

[236] Karola, 2014, str. 75-77

ocenění jejich restitučního nároku, ale především v souvislosti s vyplacením finanční náhrady za nevydaný majetek, která navíc bude osvobozena od úročení a ochráněna před znehodnocením inflací. Ve všech předchozích restitučních předpisech, které byly v České republice přijaty, byl uplatněn princip priority naturální restituce před relutární restitucí. Až v případě že nebylo žádným způsobem možno vydat zabavený majetek původnímu vlastníkovi, docházelo k definování podmínek pro náhradní plnění. To se ovšem v převážné většině případů týkalo fyzických osob a nikdy nedosahovalo plné výše rozsahu majetku a jeho tržní hodnoty.[237]

Skupina navrhovatelů z řad senátorů, která napadla obsah tohoto zákona před Ústavním soudem v roce 2013, vytýkala této právní úpravě mimo jiné i její diskriminační charakter vůči necírkevním humanitárním právnickým osobám. Těm nebylo v minulosti umožněno zcela restituovat majetek, přestože byly založeny např. ke zdravotnickým nebo vzdělávacím účelům, rovněž jako církevní právnické osoby, jimž ale tímto zákonem majetek restituovat umožněno bylo.[238] Církevní právnické osoby jsou tedy jedinými právnickými osobami, kterým bylo v České republice umožněno získat finanční náhradu za nevydaný majetek a jsou tak tímto zákonem oproti ostatním opravdu zvýhodněny.

Přijetí tohoto zákona lze podle mnohých odpůrců církevních restitucí považovat za popření tradic našeho státu, za konečnou porážku husitského hnutí a za definitivní uznání porážky na Bíle hoře a jejích důsledků[239]. Zásadně mění charakter naší republiky, který měla po roce 1918, a ohrožuje pojetí demokratického státu, které prosazoval prezident T. G. Masaryk. Obchází původní koncepci zakladatelů Československa z roku 1918 na nápravu křivd způsobených Bílou horou a vyháněním českého obyvatelstva vytvářením materiálních podmínek pro návrat emigrantů a omezení moci těch, kteří na vyhánění českého obyvatelstva vydělali.[240]

A nepopírá jen tyto historické zásady našeho státu, ale i ty, které by měla sama církev vyznáváním Nového zákona dodržovat. Vždyť její počínání je v rozporu s Písmem svatým, ve kterém jsou víra a bohatství neslučitelné a Ježíš své věřící nabádá, aby svůj majetek prodali a rozdali chudým, neboť bohatý nesnadně vejde do království Božího.[241]

[237] Karola, 2014, str. 65

[238] 177/2013 Sb. Nález ÚS ČR. In: *Zákony pro lidi.cz* [on-line]. 27. 6. 2013 [Cit. 21. 11. 2016]. Dostupné z: http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2013-177

[239] Hrádela, 2012, str. 40

[240] Hrádela, 2012, str. 45

[241] Matouš 19.21 a 19.23. Bible kralická, Nový zákon. In: *Evangelická teologická fakulta Univerzity Karlovy v Praze* [on-line]. [Cit. 21. 11.2016]. Dostupné z: http://www.etf.cuni.cz/~rovnanim/bible/k/Mt19.php

Jak napsal ve své knize profesor Pavlíček: „*Ve sporu o církevní restituce totiž dávno nejde o duchovní hodnoty, ale o majetek a moc, která je na tomto majetku založena. Český stát je přesvědčením svých občanů převážně ateistický. Jde tedy nikoli o svobodu katolické církve, která nebyla od středověku nikdy svobodnější než v současnosti, ale o její nová privilegia, jež si chce vynutit od státu*“.[242] Kdyby církev totiž skutečně žila dle svých přikázání, neměla by důvod nárokovat si vrácení tak rozsáhlého majetku a patrně by možná nebyly řady jejích zastánců poslední dobou tak prořídlé, díky čemuž je naše republika dlouhodobě považována za jednu z nejateističtějších a nejsekularizovanějších zemí na světě.

2.6 Vliv církevních restitucí na rozvoj regionů

Díky tomu, že nebyl do roku 2012 přijat úplný restituční zákon a nebyla tak vyřešena náprava majetkových křivd, zůstával i nadále v účinnosti §29 zákona č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku. Zmíněný paragraf obsahoval blokační ustanovení, dle nějž nebylo do přijetí zákona o původním církevním majetku možné s tímto majetkem nijak nakládat. To způsobilo velké problémy zejména městům, obcím a krajům, které se tímto dostaly do pozice poškozených. Zde byla v mnohých případech zcela znemožněna bytová a podnikatelská výstavba a docházelo ke zhoršení technického stavu nemovitostí apod. Důsledky neexistence restituční úpravy se tak netýkaly pouze církví a byla zde patrná nutnost přijetí zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi.[243]

Ústavní soud se několikrát k problematice vyjadřoval. Skupina senátorů v úzké spolupráci se Svazem měst a obcí ČR se ve snaze vyjít vstříc zejména starostům obcí a měst, kterých se blokační paragraf dotýkal, obrátila v roce 2012 na Ústavní soud s návrhem o zrušení daného paragrafu. Ve svém návrhu uvedla, že historický majetek církví a náboženských společností dosud není předmětem obecného restitučního zákona. Velká část tohoto majetku byla spravována Pozemkovým fondem ČR a mnoho měst a obcí těmito nedořešenými restitučními vztahy trpí a jejich rozvoj je v důsledku nemožnosti nakládat s rozsáhlými majetky a pozemky omezen.[244]

[242] Pavlíček, 2009, str. 204
[243] KŘÍŽ, Jakub: Majetkové vyrovnání státu s církvemi a náboženskými společnostmi v České republice. In: *Náboženství a veřejná moc v zemích Evropské unie. Sborník textů z konference*. Ministerstvo kultury České republiky, 2009. Str. 22, 24. ISBN 978-80-86310-86-2.
[244] Sněmovní tisk č. 580, str. 21-22

Ústavní soud svým nálezem sp. zn. Pl. ÚS 9/07 z 1. července 2010 návrh zamítl, ale zároveň uvedl, že dlouhodobá nečinnost Parlamentu ve věci vypořádání historického majetku církví a náboženských společností je protiústavní. Vyjádřil zde možnost nových křivd a udal zákonodárci časový limit pro majetkové vypořádání s varováním, že jinak začne o vydávání majetku rozhodovat sám. To ovšem obsahovalo velké riziko spojené s potenciálním zahájením vydávání majetku církví a náboženských společností rozhodnutími obecných soudů.[245] Dosavadní judikatura Ústavního soudu totiž znamenala, že obecné soudy byly povinny, aby zaplnily protiústavní mezeru v právu, vyhovovat žalobám splňujícím obecná restituční kritéria (pozbytí majetku, majetková křivda, rozhodné období).[246]

Bylo tedy více než potřeba dojít v rámci majetkového vypořádání k nějakému řešení. Naplnění blokačního ustanovení přineslo až přijetí zákona č. 428/2012 Sb., čímž došlo k odblokováním majetku, který je zejména ve vlastnictví obcí a měst, což lze považovat za kladný přínos přijetí komentovaného zákona.[247]

Do té doby bylo problémem, že většina původního majetku církví a náboženských společností ležela v rukou státu, především ve správě Pozemkového fondu ČR, a jen chátrala. Finanční prostředky byly uvolňovány jen na řešení havarijních situací a nebyl jich dostatek na řádnou péči o tento majetek. Lesní majetek z původního vlastnictví církví a náboženských společností byl v rukou Lesů České republiky. Opětovný vstup církevního subjektu do hospodaření s lesním majetkem by podle odhadů a zkušeností ze sousedních států měl vést k zlepšení stavu a neměl by způsobit žádnou újmu veřejným zájmům.[248]

Výrazná část tohoto majetku byla také ve vlastnictví obcí a krajů, které kvůli blokačnímu paragrafu nemohly do přijetí restitučního zákona s tímto majetkem disponovat. Např. nemohly dostat dotaci ze strukturálních fondů EU na opravu budov, které jsou na bývalém církevním pozemku postaveny, či realizovat nové projekty, pokud by součástí stavby byly takové pozemky. [249]

[245] Sněmovní tisk č. 580, str. 21-22

[246] JÄGER, Petr: Odborné stanovisko. Perspektiva výsledku soudních sporů o vypořádání historického církevního majetku v případě, že nebude přijat zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi. In: *Ministerstvo kultury České republiky* [on-line]. Brno, 14. 9. 2012 [cit. 28. 11. 2016]. Dostupné z: https://www.mkcr.cz/assets/cirkve-a-nabozenske-spolecnosti/majetkove-narovnani/Stanovisko-Vyvoj-judikatury-US.pdf

[247] Pavlíček, 2015, str. 571

[248] Sněmovní tisk č. 580, str. 26

[249] Sněmovní tisk č. 580, str. 26-27

Zrušení blokačního ustanovení tedy konečně dalo obcím, městům a krajům právo s původním historickým majetkem církví do budoucna volně právně nakládat. Ovšem již před přijetím restitučního zákona se objevila řada stížností a žalob církví na porušování tohoto paragrafu a na nezákonné převádění jejich původního majetku do obecního vlastnictví. Přestože tedy bylo zrušení tohoto paragrafu velkým přínosem a umožňuje tak do budoucna rozvoj obcí, měst a krajů, nese s sebou i potenciální hrozbu dalších soudních sporů a snah církví o navrácení jejich původního majetku.

2.7 Občansko-právní žaloby před přijetím zákona č. 428/2012 Sb.

Jelikož v České republice dlouhou dobu neexistoval restituční zákon, uchylovaly se často církevní právnické osoby k domáhání se svého majetku prostřednictvím občanskoprávních žalob, což v praxi znamenalo řešení každé jednotlivé žaloby u soudu zvlášť. Valeš toto nazval „skrytou restitucí", která může alespoň částečně pomoci církvím k jejich původnímu jmění.[250]

I v těchto případech ale mnohdy docházelo k protiprávnímu nabývání majetku a pochybení např. ze strany zákonodárců. Takovým pochybením je kauza „Voršilky", která trvala od roku 1990 a která je kritiky označována jako ukázka církevní chamtivosti. Jednalo se o vlastnické právo k tzv. provozní a restaurační budově, které stát v rámci majetkového vypořádání podle zákona č. 298/1990 Sb. nedopatřením a díky administrativní chybě předal Komunitě Římské unie řádu sv. Voršily v Praze, právnické osobě Římskokatolické církve. Tato budova byla postavena a uvedena do provozu až v roce 1983 a pouze stojí na pozemku, který byl původním majetkem řádu sv. Voršily. Tento pozemek navíc řád údajně již v roce 1931 prodal Československému státu za 2 173 000 Kč.[251] Proto nikdy nemohla být budova v jeho vlastnictví. V zákoně však bylo uvedeno jak číslo popisné budovy, tak i číslo parcely bez oddělení zastavěného pozemku, a tak došlo k neoprávněnému vydání této nemovitosti.[252] Došlo tedy ke zjevnému pochybení, neboť ani pozemek, natož pak budova na něm stojící, nebyly předmětem majetkových křivd, které by měly být napraveny.

[250] Valeš, 2009, str. 9

[251] Tato informace se objevuje v několika internetových článcích (např. František Beneš - časopis Haló, Mudr. Mgr. Prokop Remeš - Christnet.cz), které uvádějí za prameny těchto dat pozemkové knihy z té doby. Relevance informací zde může být sporná, proto je v práci použito slovo „údajně".

[252] PČR, PS 1993-1996, tisk 747/0. Důvodová zpráva, odst. 2. In: *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky* [on-line]. Dostupné z: http://www.psp.cz/eknih/1993ps/tisky/t074700.htm

Jakmile vyšel omyl najevo, nabídl řád Národnímu divadlu majetek vrátit, ovšem tehdejší ředitel divadla Jindřich Černý to odmítl s odůvodněním, že tím by byla uznána chyba poslanců, kteří zákon schválili. Přes snahy o změnu zákona se tak nikdy nestalo.[253] Na schůzi Poslanecké sněmovny dne 7. února 2012, kde se projednával návrh později schváleného zákona č. 428/2012 Sb., vyjádřil poslanec Jiří Šlégr své znepokojení související s touto církvi omylem vydanou budovou a s faktem, že tato chyba v zákoně dosud nebyla napravena. Zdůraznil pak potřebu pečlivého dohledávání původních vlastníků, které dle jeho názoru nebylo v návrhu zákona dostatečně zajištěno.[254]

Řád sv. Voršily nemovitost později prodal společnosti Themos, která následně vyzvala Národní divadlo k vystěhování. Národní divadlo odmítlo a následně vedlo vleklé soudní spory o tuto budovu. Ta se nakonec kvůli insolvenci společnosti Themos stala v roce 2013 předmětem konkurzní podstaty. Mimo jiné i řád opět projevil o budovu zájem. V květnu roku 2016 ji pak ředitel Národního divadla na základě pověření Vlády České republiky vydražil za 290,05 mil. Kč a budovu tak po 26 letech získalo divadlo zpět. Pozemek pod budovou však nadále vlastní řád sv. Voršily. [255]

Další příkladem, kdy byly v důsledku nepřijetí restitučního zákona postiženy další osoby, je kauza o stamilionový majetek mezi obcí Hradištko a Královskou kanonií premonstrátů na Strahově, která trvá již 22 let. Vedly spolu mnoho soudních sporů, které dosud neskončily. Řád premonstrátů se u okresního soudu domáhal určení, že je vlastníkem některých nemovitostí, jež se v té době nacházely ve vlastnictví obce Hradištko. Argumentoval, že dané pozemky nikdy nepřešly do vlastnictví státu, neboť byla v pozemkové knize pouze poznámka zamýšleného převzetí. Okresní soud premonstrátům vyhověl, ovšem jeho rozsudek byl zamítnut Krajským soudem v Praze v roce 2005, který se odkázal na § 29 zákona č. 229/1991 Sb. Nejvyšší soud pak dovolání v roce 2006 zamítl s odvoláním na stejný právní závěr jako krajský soud.[256]

Premonstráti proto využili další opravný prostředek a spor se dostal k Ústavnímu soudu. Ten v roce 2009 rozhodl v jejich prospěch s odůvodněním, že se jedná o specifický

[253] SURMANOVÁ, Kateřina: Národní divadlo přihodilo nejvíc. Lidové noviny, květen 2016. In: *Pressreader.com* [on-line]. 13. 5. 2016. [cit. 24. 11. 2016]. Dostupné z: http://www.pressreader.com/czech-republic/lidove-noviny/20160513/281530815241128

[254] PČR, PS 2010-2013, 33. schůze. In: *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky* [on-line]. 7. 2. 2012 [cit. 24. 11. 2016]. Dostupné z: http://www.psp.cz/eknih/2010ps/stenprot/033schuz/s033171.htm

[255] Národní divadlo převzalo vydraženou budovu Themos. Aktuality, Národní divadlo. In: *Národní divadlo* [on-line]. [Cit. 24. 11. 2014]. Dostupné z: http://www.narodni-divadlo.cz/cs/aktuality/narodni-divadlo-prevzalo-vydrazenou-budovu-themos-cs

[256] Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 663/06 ze dne 24. června 2009. Odůvodnění. In: *Společnost pro církevní právo, Praha* [on-line]. 24. 6. 2009 [cit. 24. 11. 2016]. Dostupné z: http://spcp.prf.cuni.cz/judikat/ussp663-06.htm. (Dále jen Nález ÚS 663/06).

případ a uvedl, že poznámka zamýšleného převzetí majetku v evidenci nemovitostí má pouze informativní charakter a ani za dřívějšího režimu nemohla přechod vlastnického práva sama o sobě způsobit. K převzetí majetku mohlo dojít pouze pravomocným rozhodnutím příslušného státního orgánu a existence žádného takového rozhodnutí v řízení prokázána nebyla. Dále Ústavní soud odkazoval na své minulé výroky, jimiž kritizoval nečinnost Parlamentu ČR při nápravě křivd po roce 1989. Napadená rozhodnutí tímto zrušil a zavázal obecné soudy, aby věcně posoudily nárok Královské kanonie premonstrátů a rozhodly v otázce vlastnictví nemovitostí.[257] To se také stalo a na základě pravomocných rozhodnutí soudů měla obec Hradištko vydat Královské kanonii premonstrátů na Strahově rozsáhlý nemovitý majetek, včetně pozemků, na nichž stojí budovy občanské vybavenosti, veřejná prostranství, komunikace, pozemky s technickou infrastrukturou, budovu obecního úřadu s knihovnou a obřadní síní aj.[258]

Obec tak doplatila na dlouholetou nečinnost Parlamentu a to, že dlouhou dobu restituční zákon o majetkovém vypořádání s církvemi a náboženskými společnostmi neexistoval. Protože kdyby soudy takto před přijetím zákona č. 428/2012 Sb. nerozhodly, zůstal by majetek ve vlastnictví obce. Na stranu Hradištka se postavila česká ombudsmanka a její zástupce Stanislav Křeček se snažil za obci u premonstrátů přimluvit. Nezpochybňoval, stejně jako obec, křivdy minulosti a právní nárok premonstrátů, ale poukazoval na hrozbu tvorby nových nespravedlností. Obec totiž přišla o velkou část pozemků a potýkala se s tak velkou dlužnou částkou za nájemné, že jí hrozil faktický zánik.[259] Kanonie se však postavila k přímluvě odmítavě a nadále trvala na vyklizení tohoto majetku obcí.[260]

Poslední zprávy, které se v médiích objevily v září tohoto roku, ukazují naději, že by snad mohlo dojít ke smíru. Podle informací, které uvedl Radiožurnál, Královská kanonie premonstrátů stáhla žalobu a obec Hradištko získá většinu klíčových pozemků a budov zpět. Důvodem jsou podle obecních zástupců nově objevené dokumenty, které dokazují, že premonstráti inkriminovaný majetek za války nacistům prodali. Podle advokáta obce Tomáše Uherka premonstráti dostali mimo jiné i úroky v tehdejší výši čtvrt milionu korun.

[257] Nález ÚS 663/06

[258] Obec Hradištko doplácí na nečinnost státu - musí vydat majetek, který by podle zákona vydávat nemusela. Tiskové zprávy 2014. In: *Veřejný ochránce práv*. Ombudsman [on-line]. 19. 6. 2014 [cit. 24. 11. 2016]. Dostupné z: http://www.ochrance.cz/aktualne/tiskove-zpravy-2014/obec-hradistko-doplaci-na-necinnost-statu-musi-vydat-majetek-ktery-by-podle-zakona-vyd/. (Dále jen Ombudsman, 2014).

[259] Ombudsman, 2014

[260] ALEXANDRIDIS, Petros: Cauza Hradištko. Odpověď na dopis paní ombudsmance. In: *Strahovský klášter. Královská kanonie premonstrátů* [on-line]. 23. 6. 2014 [cit. 24. 11 2016]. Dostupné z: http://www.strahovskyklaster.cz/causa-hradistko

Premonstráti podle jejich advokáta Václava Valeše prý o ničem takovém neměli vůbec tušení a smír navrhují, aby nejitřili vášně ve společnosti.[261]

Tyto dvě kauzy jsem záměrně vybrala, neboť ukazují, že ne vždy jedná sama církev při nárokování náhrad za způsobené křivdy korektně a spravedlivě. Přijetí restitučního zákona č. 428/2012 Sb. sice je správnou cestou, jak se vyrovnat s nespravedlností minulosti, ovšem z mého pohledu nebude a ani nemůže být konečnou restituční tečkou.

[261] EuroZprávy.cz: Premonstráti chtějí smír s obcí Hradištko. Majetek prodali nacistům, ukázaly nové dokumenty. In: *EuroZprávy.cz* [on-line]. 15. 9. 2016 [cit. 24. 11. 2016]. Dostupné z: http://domaci.eurozpravy.cz/zivot/168592-premonstrati-chteji-smir-s-obci-hradistko-majetek-prodali-nacistum-ukazaly-nove-dokumenty/

Závěr

Téma církevních restitucí, které jsem si pro zpracování své bakalářské práce vybrala, je i čtyři roky od přijetí zákona č. 428/2012 Sb. a tedy několik let za tzv. restituční tečkou stále více než aktuální a ve společnosti neustále diskutované. Význam má pro dnešní generaci, ale svým rozsahem velmi ovlivní i generace budoucí. Po podrobném studiu problematiky zde vidím jistotu, že církevní restituce budou ještě mnohokrát předmětem sporů a kritik a toto kontroverzní téma nebude ještě po dlouhou dobu zcela vyčerpané a uzavřené.

Cílem mé práce bylo objektivně zhodnotit toto téma, neboť při studiu jsem se setkala s tím, že každá kniha, článek či teze byly zaměřené jednostranně. Existují argumenty pro i proti církevním restitucím. Je však raritou, když všechny tyto argumenty najdete obsažené v jednom textu. Přistupovala jsem k tématu nezúčastněně a při psaní práce jsem se snažila ukázat rub i líc církevních restitucí. Doufám, že se mi to do jisté míry podařilo, i když jsem se samozřejmě v průběhu práce začala přiklánět k jedné ze stran.

Z historie i z dění v politické sféře je patrné, že vůči tomuto tématu nebude ve společnosti nikdy zaujat jednostranný postoj a i pro mě je těžké se jednoznačně postavit na stranu přívržencům nebo odpůrců majetkového vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi. V teoretické části práce jsem předložila podrobný historický vývoj církevního vlastnictví na našem území. Již zde se objevilo mnoho výkladových rozdílů a ani odborníci se nemohou zcela shodnout. Mají přesvědčivé argumenty na obou stranách a je těžké i přes vyčerpávající historickou analýzu určit, zda církev skutečně majetek vlastnila či jen spravovala. Historie se dá vykládat různě. Jednoznačně lze říci, že vlastnictví katolické církve bylo historicky zcela zvláštní povahy. I kdyby byla pravda, že církev měla majetek pouze v užívání a nebyla jeho faktickým vlastníkem, myslím si, že to není v rozporu s faktem, že by měla být její újma způsobená totalitním režimem nějakým způsobem kompenzována. Ať už ale církev byla skutečným vlastníkem majetku nebo jen jeho správcem, nemění to nic na tom, že nárokovaný majetek mnohdy sama získala ne vždy morálními a právními cestami a často nehumánním chováním k původním majitelům. Při sběru informací mě zaujala myšlenka, že by měl být církvím navracen jen ten majetek, který vlastnily v den Bílé hory a zároveň 25. února 1948. Pak by možná odpadlo mnoho pochyb o jejich správnosti.

Praktickým rozborem zákona jsem došla k závěru, že zde zákonodárci projevily vůči církvím nevídanou shovívavost. Hypotéza práce zní: „*Schválením zákona č. 428/2012 Sb. došlo ke značnému zvýhodnění církví a náboženských společností oproti ostatním restituentům v České republice*." To jsem v mnoha částech práce potvrdila a zvýhodnění církví oproti ostatním restituentům považuji za velký nedostatek přijatého zákona a hrubou chybu našich zákonodárců. Myslím, že ne všechny křivdy by nutně měly být napraveny. Neboť je zde na místě otázka, do jaké míry se ještě jedná o napravování křivd a do jaké míry již jde o vytváření křivd nových. V postsametovém období nastalo velké opojení a všichni chtěli odčinit bezpráví, které se zrodilo z totalitního režimu. Přesto na toto odčinění čekaly církevní subjekty více než 20 let a tato časová prodleva způsobila nemalé tlaky, které vedly k přijetí komentovaného zákona, který se ale nedá nazvat čistě restitučním. Pravděpodobně není možné dojít k řešení, které by vyhovovalo všem. Ovšem myslím si, že zákon přijatý těsnou většinou poslanců přes nesouhlas senátu a prezidenta, a především přijatý proti přesvědčení veřejnosti, která ani nedostala šanci se vyjádřit, správným řešením rozhodně není.

Ve své práci jsem si vymezila za cíl zjistit, zda rozsah restituce církevního majetku, který stanoví zákon č. 428/2012 Sb., je z historického, právního a morálního hlediska adekvátně vymezen. V práci jsem předložila analýzu všech těchto pohledů zvlášť a osobně jsem došla k závěrům, že tomu tak není. Přestože si myslím, že by církve měly být za své křivdy odškodněny, v konečném znění nesouhlasím s podivným způsobem stanovení rozsahu navraceného majetku a s finanční kompenzací, která jim byla zákonem č. 428/2012 Sb. určena. Neboť to dle mého názoru, který jsem si studiem problematiky udělala, je vskutku neadekvátní a daleko přesahuje jejich skutečné nároky. Zároveň kritizuji nevázanost a neurčenost majetku a peněz, které církev získá, protože nelze nijak kontrolovat, zda budou využity za správným účelem a stát se tak zbavil veškeré kontroly, což považuji za nesprávné. Celkově shledávám zákon spíše za ideologické řešení, které nemá v takto stanovené podobě historické, právní a ani morální opodstatnění.

Odpověď na mnou stanovenou otázku, zda navracení majetku církvi přispívá k rozvoji regionu, není zcela jednoznačná. Jak jsem v sedmé kapitole praktické části uvedla, zrušení blokačního paragrafu obsaženého v zákoně č. 229/1991 Sb., ke kterému přijetím komentovaného zákona došlo, jistě pomohlo především obcím, ve kterých znovu otevřelo cestu k nastartování jejich dalšího rozvoje, která byla po mnoho let uzavřená. Ovšem také otevřelo cestu jinou, která vede přes nové soudní spory o vlastnictví

s církevními subjekty. I zde vidím jistotu, že téma církevních restitucí v naší republice ještě po dlouhou dobu zůstane otevřené.

Ani já jsem jej ve své práci zcela nevyčerpala, což ostatně vzhledem k jeho značné rozměrnosti ani v rozsahu stanoveném pro bakalářskou práci nejde. Nabízí se mnoho dalších pohledů a námětů, z jejichž hlediska by se dala daná problematika nadále zkoumat. Ve své práci jsem se především zaměřila na katolickou církev a opominula jsem např. majetkové křivdy, které byly způsobeny židovským obcím. Také jsem nekomentovala téma z evropského hlediska a nepodala jsem souvislosti s mezinárodním právem, které z přijetí zákona č. 428/2012 Sb. vyplývají. I rozbor majetkového narovnání s církvemi a náboženskými společnostmi z hlediska vlivu na státní rozpočet by mohl být přínosem pro danou problematiku. Tímto a mnoha jinými směry bych se mohla vydat v budoucnu při psaní diplomové práce.

Seznam tabulek a grafů

Tabulka 1 - Výpočet hodnoty původního majetku církví a náboženských společností

Graf 1 - Struktura obyvatel podle náboženské víry v letech 1991-2011

Seznam literatury a použitých zdrojů

1. Knižní literatura

- *Cui bono restituce II*. Doplněné a aktualizované vydání. Praha: Centrum rozvoje a prosperity, 2007. ISBN 80-254-0884-1.
- KOLÁŘ, Petr; KŘÍŽ, Jakub (eds.). *Narovnání vztahu mezi církvemi a státem*. 1. vyd. Praha: CEVRO Institut, 2009. ISBN 978-80-87125-08-3.
- KOUDELKOVÁ, Petra (ed.). *Příležitosti a výzvy v komunikaci církve ve 21. století: Petra Koudelková (ed.)*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2015. ISBN 978-80-246-2785-4.
- MALÝ, Karel a kolektiv autorů: *Dějiny českého a československého práva do r. 1945*. 4. přepracované vydání. Praha: Leges, 2010. ISBN 978-80-87212-39-4.
- *Náboženství a veřejná moc v zemích Evropské unie. Sborník textů z konference*. Ministerstvo kultury České republiky, 2009. ISBN 978-80-86310-86-2.
- PAVLÍČEK, Václav: *O české státnosti. Úvahy a polemiky*. 1. vyd. Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum, 2009. ISBN 978-80-246-1642-1.
- PAVLÍČEK, Václav a kolektiv: *Ústavní právo a státověda* II. díl. Ústavní právo České republiky. 2. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2015. ISBN 978-80-7502-084-0.
- REKTOŘÍK, Jaroslav: *Ekonomická dimenze křesťanství a církve - její reflexe v ČR*. Masarykova Univerzita, 2000. Brno. ISBN 80-210-2293-0.
- TRETERA, Rajmund Jiří: *Stát a církve v České republice*. Vyd. v KN 1. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002. Právo (Karmelitánské nakladatelství). ISBN 80-7192-707-4.
- ZEMAN, Karel. *Analýza restitučních procesů v České republice: restituce a ostatní procesy transformující vlastnická práva*. Vydání první. V Praze: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2015. ISBN 978-80-246-2954-4.

2. Komentáře

- JÄGER, Petr., CHOCHOLÁČ, Aleš. *Zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi: Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2015. ISBN 978-80-7478-871-0.
- KŘÍŽ, Jakub. *Zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi: komentář*. 1. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013. Beckovy komentáře. ISBN 978-80-7400-472-8.

3. Odborné práce

- KAROLA, Petr: Problematika tzv. církevních restitucí po roce 1989. Diplomová práce, 2014. Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, Katedra ústavního práva. Vedoucí JUDr. Jan Kudrna, Ph.D.
- KOLEČÁŘOVÁ, Andrea: *Církevní restituce*. Bakalářská práce, 2013. Vysoká škola ekonomická v Praze, Fakulta mezinárodních vztahů. Vedoucí doc. JUDr. Michal Spirit, Ph.D.

4. Články ve sborníku

- BENDOVÁ, Pavla: Financování církví a náboženských společností v České republice. In: *Náboženství a veřejná moc v zemích Evropské unie. Sborník textů z konference*. Ministerstvo kultury České republiky, 2009. ISBN 978-80-86310-86-2.
- KŘÍŽ, Jakub: Majetkové vyrovnání státu s církvemi a náboženskými společnostmi v České republice. In: *Náboženství a veřejná moc v zemích Evropské unie. Sborník textů z konference*. Ministerstvo kultury České republiky, 2009. Str. 22, 24. ISBN 978-80-86310-86-2.
- VALEŠ, Václav: Vyrovnání s majetkovými křivdami spáchanými na církvích v době komunistické totality v nových zemích EU se zaměřením na odlišnosti v právní úpravě jednotlivých zemí. In: *Náboženství a veřejná moc v zemích Evropské unie. Sborník textů z konference.* Ministerstvo kultury České republiky, 2009. ISBN 978-80-86310-86-2.

5. Elektronická literatura a odborné elektronické články

- HRÁDELA, Karol: „Co bylo ukradeno, musí být i vráceno“ anebo právní rozbor k problematice restitucí církevního majetku. In: *JUDr. Karol Hrádela advokátní kancelář* [on-line]. Naposledy upraveno 9. 5. 2012. Dostupné z: http://www.akhradela.cz/clanky.html
- JÄGER, Petr: Odborné stanovisko. Perspektiva výsledku soudních sporů o vypořádání historického církevního majetku v případě, že nebude přijat zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi. In: *Ministerstvo kultury České republiky* [on-line]. Brno, 14. 9. 2012. Dostupné z: https://www.mkcr.cz/assets/cirkve-a-nabozenske-spolecnosti/majetkove-narovnani/Stanovisko-Vyvoj-judikatury-US.pdf
- Manifestace na podporu znárodnění průmyslu u příležitosti vyhlášení dekretů prezidenta republiky 25. října 1945: Znárodnění, vyvlastnění a konfiskace - ukázka. In: *Nakladatelství Auditorium s.r.o.* [on-line]. Dostupné z: www.auditorium.cz/pdf/ZNAR-ukazka.pdf

- PAVLÍČEK, Václav: Církevní restituce nebo další destrukce suverenity státu? In: *Centrum pro ekonomiku a politiku* [online]. Právo, 18. 4. 2012 Dostupné z: http://cepin.cz/cze/clanek.php?ID=1075
- PEJCHALOVÁ-GRÜNWALDOVÁ, Vladimíra; SYLLOVÁ, Jindřiška: Ústavní konformita účelového určení finančních náhrad církvím. Srovnávací studie č. 5.284. In: *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky* [on-line]. Praha, leden 2009. Dostupné z: http://www.psp.cz/doc/00/05/74/00057440.pdf

6. Elektronické novinové články, rozhlasové a televizní pořady

- BÍLÁ, Martina: Církevní restituce v historických souvislostech. In: *Český rozhlas* [on-line]. Publikováno 14. 1. 2012. Dostupné z: http://www.radio.cz/cz/rubrika/historie/cirkevni-restituce-v-historickych-souvislostech.
- Církve požádaly o více než 90 tis. pozemků a 1700 staveb. In: *ČT24* [on-line]. Zveřejněno 18. 1. 2012. Dostupné z: http://m.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/258830-cirkve-pozadaly-o-vice-nez-90-tisic-pozemku-a-1700-staveb/
- EuroZprávy.cz: Premonstráti chtějí smír s obcí Hradištko. Majetek prodali nacistům, ukázaly nové dokumenty. In: *EuroZprávy.cz* [on-line]. 15. 9. 2016. Dostupné z: http://domaci.eurozpravy.cz/zivot/168592-premonstrati-chteji-smir-s-obci-hradistko-majetek-prodali-nacistum-ukazaly-nove-dokumenty/
- PAVLÍČEK, Václav: Byl církvi majetek ukraden a má být vrácen? In: *České národní listy* [on-line]. Právo, 6. 6. 2012, str. 14. Dostupné z: http://www.ceskenarodnilisty.cz/clanky/prof-judr-vaclav-pavlicek-drsc-byl-cirkvi-majetek-ukraden-a-ma-byt-vracen.html.
- Písemný přepis pořadu o církevních restitucích s historikem Janem Rychlíkem: Církevní restituce. In: *Radiožurnál* [online]. Zveřejněno 29. 3. 2012. Dostupné z: https://docs.google.com/document/d/1EyKnVPs0gQpwtd8g1H2zdFpPnsZzR49vBqbsvIu4hWc/edit?pli=1
- SURMANOVÁ, Kateřina: Národní divadlo přihodilo nejvíc. Lidové noviny, květen 2016. In: *Pressreader.com* [on-line]. 13. 5. 2016. Dostupné z: http://www.pressreader.com/czech-republic/lidove-noviny/20160513/281530815241128
- ŠEBEK, Jaroslav; DOLEŽALOVÁ, Eva; KUČERA, Michael: Historie.cs - Jak církve k majetku přišly. ČT 2. In: *Česká televize. iVysílání* [on-line]. 10. 4. 2012. Dostupné z: http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10150778447-historie-cs/212452801400014

7. Elektronické dokumenty

- ALEXANDRIDIS, Petros: Cauza Hradištko. Odpověď na dopis paní ombudsmance. In: *Strahovský klášter. Královská kanonie premonstrátů* [on-line]. 23. 6. 2014. Dostupné z: http://www.strahovskyklaster.cz/causa-hradistko
- *Argumenty proti: Stop církevním restitucím* [online]. Dostupné z: http://stop-cirkevnim-restitucim.cz/?page_id=11
- Deklarace shody o výkonu hospodářského zabezpečení církví a náboženských společností státem. In: St*arokatolická církev v České republice* [on-line]. Publikováno 12. 1. 2011. Dostupné z: http://www.starokatolici.cz/2011/01/12/deklarace-shody-o-vykonu-hospodarskeho-zabezpeceni-cirkvi-a-nabozenskych-spolecnosti-statem
- Dohoda o vypořádání restitučních nároků SPH 547/2016. In: *Pražský hrad/Prezident ČR* [on-line]. Dostupné z: https://www.hrad.cz/file/edee/2016/03/dohoda-o-vyporadani-restitucnich-naroku.pdf
- Dotaz - Náboženská matice. In: *Ministerstvo kultury České republiky* [on-line]. 11. 8. 2012 Dostupné z: https://www.mkcr.cz/dotaz-nabozenska-matice-427.html
- Ernst & Young: Kvalitativní komentář algoritmu užitého ze strany církví a náboženských společností pro odhad hodnoty zabaveného církevního majetku. In: *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky* [on-line]. 8. 10. 2008. Dostupné z: http://www.psp.cz/doc/00/05/74/00057436.pdf (Dále jen Ernst & Young, 2008)
- HONČ, Petr: Církevní majetek v českých zemích. In: *České biskupská konference* [on-line]. Zveřejněno 30. 4. 2014. Dostupné z: https://www.cirkev.cz/archiv/140330-cirkevni-majetek-v-ceskych-zemich
- Hranice 25. února 1948. In: *Ministerstvo kultury České republiky* [on-line]. Dostupné z: https://www.mkcr.cz/assets/cirkve-a-nabozenske.../Hranice-25--2--1948.doc
- KALNÝ, Mojmír: Historie - stručný přehled osudů české církve ve 2. tisíciletí se zvláštním zřetelem ke vztahu státu k církvi a k systému financování církve. In: *Cisterciácký klášter Vyšší Brod* [on-line]. Dostupné z: http://www.klastervyssibrod.cz/_d/Historie-cirkevniho-majetku.pdf
- Kancelář VV BJB: Proč Bratrská jednota baptistů odmítla peníze z tzv. církevních restitucí? In: *Bratrská jednota baptistů v ČR* [on-line]. 13. 5. 2013. Dostupné z: http://www.bjb.cz/novinky/ze-zivota-bjb/575-2013-05-13-16-34-41

- KLAUS, Václav: Odůvodnění nepodpisu zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi: tiskové sdělení. In: *www.klaus.cz* [on-line]. 22. 11. 2012. Dostupné z: http://www.klaus.cz/clanky/3245
- Majetkové vyrovnání státu s církvemi: 1. mimořádné zasedání 33. synodu ČCE. In: *Českobratrská církve evangelická - e-cirkev.cz* [on-line]. Publikováno 25. 11. 2011. Dostupné z: http://www.e-cirkev.cz/data/att/TISK_05_Majetkove_vyrovnani.pdf
- Matouš 19.21 a 19.23. Bible kralická, Nový zákon. In: *Evangelická teologická fakulta Univerzity Karlovy v Praze* [on-line]. Dostupné z: http://www.etf.cuni.cz/~rovnanim/bible/k/Mt19.php
- Národní divadlo převzalo vydraženou budovu Themos. Aktuality, Národní divadlo. In: *Národní divadlo* [on-line]. Dostupné z: http://www.narodni-divadlo.cz/cs/aktuality/narodni-divadlo-prevzalo-vydrazenou-budovu-themos-cs
- Návrh zákona o majetkovém narovnání. In: *Českobratrská církve evangelická - e-cirkev.cz* [on-line]. Dostupné z: http://www.e-cirkev.cz/data/att/Navrh_zakona _o_majetkovem_narovnani.pdf
- Názor veřejnosti na roli církví ve společnosti a na navracení církevního majetku. Tisková zpráva. In: *Centrum pro výzkum veřejného mínění. Sociologický ústav AV ČR, v.v.i.* [on-line]. 23. 10. 2012. Dostupné z: http://cvvm.soc.cas.cz/instituce-a-politici/nazor-verejnosti-na-roli-cirkvi-ve-spolecnosti-a-na-navraceni-cirkevniho-majetku
- NEČAS, Petr: Dopis premiéra Petra Nečase prezidentu Václavu Klausovi. In: *Vláda České republiky* [online]. Praha, 3. 9. 2012 [cit. 28. 11. 2016]. Dostupný z: http://www.vlada.cz/cz/mediacentrum/tiskove-zpravy/premier-hranice-25--unora-1948-pri-navraceni-majetku-cirkvim-nebudeprolomena-98691/ 226
- NĚMEČKOVÁ, Jana: ČSR 1918-1938. In: *Církevní majetek* [on-line]. Dostupné z: http://olesnice.katolik.cz/serialy/majetek/6_etapa.php
- Obec Hradištko doplácí na nečinnosti státu- musí vydat majetek, který by podle zákona vydávat nemusela. Tiskové zprávy 2014. In: *Veřejný ochránce práv*. Ombudsman [on-line]. 19. 6. 2014. Dostupné z: http://www.ochrance.cz/ aktualne/tiskove-zpravy-2014/obec-hradistko-doplaci-na-necinnost-statu-musi-vydat-majetek-ktery-by-podle-zakona-vyd/
- Ocenění původního církevního majetku. In: *Ministerstvo kultury České republiky* [on-line]. Dostupné z: https://www.mkcr.cz/oceneni-puvodniho-cirkevniho-majetku-460.html.

- POSPÍŠIL, Ivo: Ústavní soud vyhlásil nález týkající se církevních restitucí. In: *Ústavní soud* [on-line]. Zveřejněno 3. 6. 2013. Dostupné z: http://www.usoud.cz/aktualne/ustavni-soud-vyhlasil-nalez-tykajici-se-cirkevnich-restituci/
- Přehled výzev. xlsx. In: *Státní pozemkový úřad* [on-line]. 28. 10. 2016. Dostupné z: http://www.spucr.cz/restituce/cirkevni-restituce/informace-o-podanych-vyzvach-a-dohodach
- Rejstřík registrovaných církví a náboženských společností. In: *Ministerstvo kultury České republiky* [online]. Dostupné z: http://www3.mkcr.cz/cns_internet/
- Slavnostní prohlášení prezidenta republiky a arcibiskupa pražského a primase českého o úpravě vzájemných vztahů při péči o Katedrálu sv. Víta, Václava a Vojtěcha. In: *www.klaus.cz* [on-line]. 24. 5. 2010. Dostupné z: http://www.klaus.cz/clanky/2604
- Společné prohlášení prezidenta České republiky a arcibiskupa pražského, metropolity a primase českého, ohledně podpory dalšího postupu řešení restitučních nároků Církve římskokatolické k některým nemovitostem v areálu Pražského hradu. In: *Pražský hrad/Prezident ČR* [on-line]. 16. 7. 2015. Dostupné z: https://www.hrad.cz/cs/pro-media/tiskove-zpravy/aktualni-tiskove-zpravy/spolecne-prohlaseni-prezidenta-ceske-republiky-a-arcibiskupa-prazskeho-metropolity-a-primase-ceskeho-11898.
- Vyhledání stavby/Vyhledání parcely. Nahlížení do katastru nemovitostí. In: *Český úřad zeměměřičský a katastrální* [on-line]. Dostupné z: http://nahlizenidokn.cuzk.cz/VyberBudovu.aspx?typ=Stavba
- Vyjádření arcibiskupa Duky k podpisu deklarace na MK ČR. In: *Církev.cz* [on-line]. Publikováno 12. 1. 2011. Dostupné z: https://www.cirkev.cz/archiv/110112-vyjadreni-arcibiskupa-duky-k-podpisu-deklarace-na-mk-cr
- Vystoupení prezidenta republiky po podpisu Slavnostního prohlášení o úpravě vzájemných vztahů při péči o Katedrálu sv. Víta. In: *www.klaus.cz* [on-line]. 24. 5. 2010. Dostupné z: http://www.klaus.cz/clanky/2603
- Vztahy se svatým stolcem. In: *Velvyslanectví České republiky při Svatém stolci* [on-line]. Publikováno 9. 1. 2002. Dostupné z: http://www.mzv.cz/vatican/cz/vzajemne_vztahy/index_2.html
- Změny struktury obyvatel podle náboženské víry v letech 1991, 2001 a 2011. In: *Český statistický úřad* [on-line]. Dostupné z: https://www.czso.cz/documents/10180/20551795/17022014a01.pdf/1dc65aec-0fb6-4513-ab65-d3beb0141b35?version=1.0

8. Právní předpisy, soudní nálezy

- Listina základních práv a svobod. In: *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky* [online]. Zveřejněno 16. 12.1992. Dostupné z: http://www.psp.cz/docs/laws/listina.html.
- Zákon č. 308/1991 Sb., o svobodě náboženské víry a postavení církví a náboženských společností, §4 a §6. In: *Sbírka zákonů* [on-line]. Zveřejněn 9. 8. 1991. Dostupné z: http://www.epravo.cz/_dataPublic/sbirky/archiv/sb057-91.pdf
- Zákon č. 198/1993 Sb.. In: *Zákony pro lidi.cz* [on-line]. Aktuální znění 1. 8. 2016. Dostupné z: http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1993-198
- Zákon č. 222/1999 Sb., o zajišťování obrany České republiky, §34. In: *Zákony pro lidi.cz* [on-line]. 1. 12. 1999. Dostupné z: http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-222
- Zákon č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů, §1 odst. 1. In: *Zákony pro lidi.cz* [on-line]. 1. 1. 2007. Dostupné z: http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2003-361
- Zákon č. 428/2012 Sb., o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi. In: *Zákony pro lidi.cz.* [on-line]. Platný od 5. 12. 2012. Dostupné z: http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-428.
- Pl. ÚS 16/93. In: *Salvia Kraken* [on-line]. Dostupné z: http://kraken.slv.cz/Pl.US16/93
- 131/1994 Sb. Nález ÚS ČR. In: *Zákony pro lidi.cz* [on-line]. Dostupné z: http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1994-131
- Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 663/06 ze dne 24. června 2009. Odůvodnění. In: *Společnost pro církevní právo, Praha* [on-line]. 24. 6. 2009. Dostupné z: http://spcp.prf.cuni.cz/judikat/ussp663-06.htm
- 177/2013 Sb. Nález ÚS ČR. In: *Zákony pro lidi.cz* [on-line]. 27. 6. 2013. Dostupné z: http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2013-177

9. Ostatní

- Důvodová zpráva k návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 428/2012 Sb. In: *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republi*ky [on-line]. 3. 12. 2012. Dostupné z: https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=85510
- Hlasování Poslanecké sněmovny - 41/159. Dne 14. 7. 2012. In: *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky* [on-line]. Dostupné z: http://www.psp.cz/sqw/hlasy.sqw?g=56327&l=cz

- JEHLIČKA, Václav: Materiál k usnesení Poslanecké sněmovny č. 774 ze dne 29. 4. 2008 (Doplnění důvodové zprávy). Vymezení rozsahu vydávaného majetku a ocenění nevydávaného majetku, to je stanovení rozsahu finanční náhrady. In: *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky* [on-line]. 30. 4. 2008. Dostupné z*:* https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=27073
- KASAL, Jan: Zpráva předsedy dočasné komise Poslanecké sněmovny pro řešení majetkových otázek mezi státem a církvemi a náboženskými společnostmi o činnosti komise v době od 13. června 2009 do 31. března 2009. In: *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky* [on-line]. Praha, 2009. Dostupné z: http://www.psp.cz/doc/pdf/00/05/74/00057429.pdf
- PČR, PS 1993-1996, tisk 747/0. Důvodová zpráva, odst. 2. In: *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky* [on-line]. Dostupné z: http://www.psp.cz/eknih/1993ps/tisky/t074700.htm
- PČR, PS 2006-2010, 30. schůze, část 182. *In: Poslanecká sněmovna Parlamentu České republuky* [on-line]. 29. 4. 2008. Dostupné z: http://www.psp.cz/eknih/2006ps/stenprot/030schuz/s030182.htm
- PČR, PS 2010-2013, 33. schůze. In: *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky* [on-line]. 7. 2. 2012. Dostupné z: http://www.psp.cz/eknih/2010ps/stenprot/033schuz/s033171.htm
- PČR, PS. Sněmovní tisk č. 580. IV. volební období. Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi a o změně některých zákonů.. In: *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky* [on-line]. 11. 1. 2012. Dostupné z: http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=580&CT1=0
- Senát Parlamentu České republiky. Senátní tisk č. 391. Návrh zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi a o změně některých zákonů. In: *Senát Parlamentu České republiky* [on-line]. Praha, 2012 [Cit. 10. 11. 2016]. Dostupné z: http://www.senat.cz/xqw/xervlet/pssenat/historie?O=8&T=391
- Vláda České republiky. Stanovisko vlády k návrhu na vydání zákona, kterým se mění zákon č. 428/2012, o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi a o změně některých zákonů) (sněmovní tisk č. 1028). In: *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky* [on-line]. 12. 6. 2013. Dostupné z: *https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=176068*

- Vyhláška státního úřadu pro věci církevní č. 351/1950 Ú. l. In: *Společnost pro církevní právo, Praha* [on-line]. Dostupné z: http://spcp.prf.cuni.cz/lex/351-50.htm